

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ

Η αφήγηση στην ιχνηλάτηση της πολιτισμικής ταυτότητας.

**Η περίπτωση των Μικρασιατών δεύτερης και τρίτης γενιάς της Νέας Ιωνίας
Μαγνησίας.**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Χρήστος Α. Δανηλίδης

Αθήνα, 2022

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Μαρία Κακαβούλια :Υπεύθυνη καθηγήτρια, Μέλος ΔΕΠ

Ανδρομάχη Γκαζή: Μέλος ΔΕΠ

Ιωάννης Σκαρπέλος : Μέλος ΔΕΠ

Copyright © Χρήστος Δανιηλίδης, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

*Στο Λενιώ και τον Θόδωρο
Κωνσταντινουπόλεως 40, Νέα Ιωνία Βόλου.*

Περιεχόμενα

Πίνακες.....	5
Φωτογραφίες	6
1.Εισαγωγή	11
2.Μεθοδολογία.....	12
2.1 Μια επισκόπηση στην έννοια της μνήμης	12
2.2 Αποτίμηση της βιβλιογραφίας.....	15
2.3 Περιγραφή του πειράματος	25
2.4 Υποκείμενα και συνθήκες των συνεντεύξεων	40
2.5 Μέθοδος ανάλυσης υλικού των συνεντεύξεων	43
2.6 Ανάλυση προσανατολισμού (Τόπος και χρόνος) - Μοντέλο Labov-Waletzky	48
2.7 Αξιολόγηση - Μοντέλο Labov-Waletzky	56
3.Αποτελέσματα.....	60
4.Συμπεράσματα	66
5.Βιβλιογραφία-Πηγές	79
Βιβλιογραφία	79
6.Παράρτημα	85

Πίνακες

Πίνακας 1. Κατάσταση απογόνων και επιγόνων Μικρασιατών για την συνέντευξη	43
Πίνακας 2. Χρονολογίες που χρησιμοποιήθηκαν από τα υποκείμενα	52
Πίνακας 3. Κοινώς αναφερθέντες τόποι και τοπωνύμια από τα υποκείμενα	55
Πίνακας 4. Λοιποί αναφερθέντες τόποι και τοπωνύμια από τα υποκείμενα	55
Πίνακες 5. Αξιολόγηση-Ανάλυση Μοντέλου Labov κατά περίπτωση	58

Φωτογραφίες

Εικόνα 1. Φωτογραφία του πρώτου Ιερού Ναού Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας, 1929	28
Εικόνα 2. Σχέδιο κατανομής σπιτιών εγκατάστασης προσφύγων, τα επονομαζόμενα "Τετράγωνα"	29
Εικόνα 3. Πλανόδιος Πωλητής	30
Εικόνα 4. Το καφενείο "Πέτρος", γνωστό μέρος σύναξης προσφύγων	31
Εικόνα 5. Τυπικό προσφυγικό σπίτι στα τετράγωνα της Νέας Ιωνίας	32
Εικόνα 6. Καφενείο-Ζαχαροπλαστείο "Το Βυζάντιο", στη λεωφόρο Ειρήνης τον επονομαζόμενο "Φαρδύ"	33
Εικόνα 7. Φωτογραφία πορείας προσφύγων από την Μικρά Ασία σε στρατόπεδα συγκέντρωσης, "The long line that leads to death"	61

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει τον τίτλο «η αφήγηση στην ιχνηλάτηση της πολιτισμικής ταυτότητας, Η περίπτωση των Μικρασιατών δεύτερης και τρίτης γενιάς της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας». Αποτελεί μια προσπάθεια καταγραφής ιστοριών και προφορικών αφηγήσεων απόγονων προσφύγων στην Νέα Ιωνία του Βόλου, με σκοπό την ανεύρεση απαντήσεων σχετικών με την πολιτισμική ταυτότητα του πρόσφυγα και πως αυτή συντάσσεται και διατηρείται. Ακόμη αφορά την εξέταση του αισθήματος της συλλογικής μνήμης, μέσα από ιστορίες που έχουν ειπωθεί και μεταφερθεί από τους πραγματικούς πρωταγωνιστές που δεν είναι άλλοι από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας. Η κυρία Γεωργακοπούλου επισημαίνει πως το άτομο μέσα από την αφήγησή του διαμορφώνει την προσωπική και την κοινωνικό-πολιτισμική του ταυτότητα.¹ Δεν είναι μόνο η γνώση που μεταφέρεται αλλά και η προσπάθεια του αφηγητή να μεταφέρει κάποια συναισθήματα, μέσω της υποκειμενικής σκοπιάς από την οποία παρουσιάζει τα γεγονότα. (Georgakopoulou, 1997)

Ο σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η ύπαρξη ή όχι -μετά από σχεδόν εκατό χρόνια από την μικρασιατική καταστροφή-, η πολιτισμικής ταυτότητας στους απογόνους προσφύγων. Παράλληλα τίθεται ως υποερώτημα το αν επιπλέον προφορικές αφηγήσεις χρόνιων κατοίκων της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, προδίδουν την ύπαρξη πολιτισμικής ταυτότητας, ή αν τέτοιες ταυτοτικές αφηγήσεις μπορούν να εκμαιευθούν μέσα από το πείραμα του οπτικού ερεθίσματος (stimulus), με αρχαιακές εικόνες από σημεία, μνημεία και πρόσωπα της πρώτης εγκατάστασης προσφύγων. Τέλος ένας από τους σκοπούς της έρευνας είναι να γίνει σαφές το αν η πολιτισμική αυτή ταυτότητα έχει την δυνατότητα να περνά από γενιά σε γενιά, χωρίς αλλοίωση ή αν μακροπρόθεσμα φθίνει, δίνοντας την θέση της σε μια νέα τάξη πραγμάτων μέσα στην κοινωνία της γρήγορης πληροφορίας. Όλα αυτά δεδομένου του ότι η Νέα Ιωνία του Βόλου έχει πια προσμιχθεί με χιλιάδες διαφορετικούς πολίτες που δεν αποτελούν απόγονους προσφύγων κι άρα δεν αποτελεί πια έναν καθαρά προσφυγικό συνοικισμό.

Προκειμένου να γίνει η προσπάθεια ανάλυσης και απόδειξης παραπάνω ερευνητικών ερωτημάτων, έγινε μια μείξη μεθοδολογικών προσεγγίσεων προκειμένου το αποτέλεσμα να είναι όσο το δυνατόν πιο αληθές αλλά και κατοχυρωμένο. Αρχικά συγκεντρώθηκαν στοιχεία από Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία, από έντυπα και

¹ Georgakopoulou, Narrative Performances: a study of modern greek storytelling, John Benjamin publishing Company

διαδικτυακές πηγές, κατόπιν έγιναν διερευνητικές συζητήσεις με εκπροσώπους δύο πολιτιστικών συλλόγων της περιοχής και τέλος πραγματοποιήθηκε μια σειρά συνεντεύξεων με πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης από την Μικρά Ασία. Κατόπιν έγινε η απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων αυτών, οι οποίες βρίσκονται στο παράρτημα της εργασίας. Τέλος έγινε η ανάλυση των προφορικών αυτών αφηγήσεων με βάση το μοντέλο Labov-Waletzky. Μετά την ανάλυση έγινε η προσπάθεια καταγραφής τόσο των αποτελεσμάτων της συνολικής έρευνας, όσο και των πορισμάτων του πειράματος, το οποίο βασίζεται στο ερέθισμα των υποκειμένων μέσω της εικόνας. Η συνολική καταγραφή των αποτελεσμάτων παρουσιάζεται κι αναλύεται στο πέρας της εργασίας.

Λέξεις – Κλειδιά : Προσφυγικό, Προφορική Ιστορία, Αφήγηση , Συλλογική Μνήμη , Πολιτισμική Ταυτότητα

The role of narrative in tracing cultural identity. The case of the second and third generation of Asia Minor immigrants in Nea Ionia Magnesia.

Christos A. Daniilidis

Abstract

This paper entitled “Narrative in the tracing of cultural identity, The case of the second and third generation of Asia Minor of Nea Ionia Magnesia”, it is an attempt to record stories and oral narrations of descendant refugees in Nea Ionia of Volos, in order to find answers related to the cultural identity of a refugee and how it is maintained. It also concerns the examination of the feeling of collective memory through stories that have been told and conveyed by the real protagonists who are none other than the refugees of Asia Minor. According to Mrs. Georgakopoulou it is the individual who through his narrative shapes his personal and socio-cultural identity. It is not only the knowledge that is conveyed but also the narrator's attempt to convey some emotions, through the subjective point of view from which he presents the facts. The purpose of this paper is whether there really is, almost a hundred years after the Asia Minor catastrophe, cultural and cultural identity in the descendants of refugees, while the question arises whether additional oral narratives of chronic residents of Nea Ionia Magnesia, betray the existence of cultural identity, or if such identifiable narratives can be elicited through the visual stimulus experiment, with archival images of places, monuments and persons of the first refugee settlement. Finally, one of the aims of the research is to make clear whether this cultural identity has the potential to be passed down from generation to generation, without alteration or if it declines in the long run, giving way to a new order of things in the fast information society. All this given, Nea Ionia of Volos has now been mixed with thousands of different citizens who are not descendants of refugees, and therefore is no longer a purely refugee settlement. In order to make the effort to analyze and prove the above research questions, a mixture of methodological approaches was made in order for the result to be as true as possible but also fortified. Initially, data were collected from Greek and foreign literature, from print and online sources, then exploratory discussions were held with representatives of two cultural associations in the area and finally a series of interviews were conducted with second and third refugees from Asia Minor. Then these interviews were transcribed, which are in the appendix of the work, and finally the analysis of these oral narratives was done based on the Labov-Waletzky model. After the analysis, an attempt was made to record both the results of the overall research and the findings of the experiment, which is based on the stimulation of the subjects through the image. The overall recording of the results is presented and analyzed at the end of this very paper.

Keywords: Refugees, Oral History, Narrative, Collective Memory, Cultural Identity

1.Εισαγωγή

Η επιμελής ιστορική εξέταση του σωτήριου έτους 1922 αποκαλύπτει πως ήταν μια χρονιά αναταραχών και γεγονότων που καθόρισαν και επηρέασαν όχι μόνο επιμέρους χώρες αλλά και όλο τον πλανήτη συνολικά. Η οθωμανική αυτοκρατορία καταρρέει μετά από σχεδόν έξι αιώνες, ιδρύεται η Σοβιετική Ένωση, η Ιταλία με επικεφαλής τον Μπενίτο Μουσολίνι γίνεται το πρώτο φασιστικό καθεστώς και μια σειρά συνεχόμενων λαθών, μεγάλων ιδεών και φαύλων κύκλων ιστορικής μνήμης, γράφει την ιστορία για την Ελλάδα με τα πιο μελανά χρώματα, αφού τον Αύγουστο του ίδιου έτους γίνεται η μικρασιατική καταστροφή. Η ρήση του τραγωδού Σοφοκλή «Ενός κακού, μύρια έπονται», σχετίζεται άμεσα με την μικρασιατική καταστροφή, καθώς μέσω αυτής επήλθαν σημαντικές και ζοφερές συνέπειες τόσο για τον Ελλαδικό χώρο, όσο και για τους πρόσφυγες που σώθηκαν από αυτή. Τα μεγάλα θύματα ήταν οι μη μουσουλμανικές κοινότητες της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οι οποίες αποτέλεσαν στόχο προδιαγεγραμμένων εθνικών εκκαθαρίσεων. Η βίαιη καταστροφή τους έχει χαρακτηριστεί Γενοκτονία με βάση το Διεθνές Δίκαιο, ενώ η ίδια η Ελλάδα έχει αναγνωρίσει με ομόφωνες αποφάσεις της Βουλής το ιστορικό γεγονός θεσπίζοντας δύο Ημέρες Μνήμης για τη Γενοκτονία 19 Μαΐου για τον Πόντο και 14 Σεπτεμβρίου για το σύνολο της Μικράς Ασίας. Μέσα από την πείνα, τα στρατόπεδα συγκεντρώσεων, τις κακουχίες, τις δολοφονίες και τις απώλειες των περιουσιών, οι άνθρωποι αυτοί υπερέβησαν εαυτόν, έκαναν μεγάλα ταξίδια και εγκαταστάθηκαν σε καινούργιες περιοχές, άλλες με εχθρικό κι άλλες με φιλικό περιβάλλον. Βάζοντας μπροστά τον όρο «Νέα/Νέος» για τις καινούργιες περιοχές εγκατάστασης, θέλησαν να ξαναφτιάξουν αυτά που άφησαν με τη βία στην Μικρασία. Καμία κακουχία όμως δεν τους εμπόδισε από το να κρατήσουν, να διατηρήσουν, αλλά και να μεταβιβάσουν τον πολιτισμό, τα ήθη, τα έθιμα και τις αξίες τους στις επόμενες γενιές που τους ακολούθησαν. Βασικό όμως ερώτημα αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι μέχρι ποιά γενιά μπόρεσε να γίνει αυτό, αλλά κι αν συνεχίζεται.

Η διπλωματική αυτή εργασία και μάλιστα η ίδια της η κατάθεση, συμπίπτει με την επέτειο των εκατό χρόνων από την μικρασιατική καταστροφή. Ο ίδιος ως πρόσφυγας τρίτης γενιάς και όντας μεγαλωμένος στα προσφυγικά της Νέας Ιωνίας του Βόλου, αποφάσισα να ανακαλύψω, και ει δυνατόν να αναδείξω την πολιτισμική ταυτότητα, καθώς και τα θεμέλια της συλλογικής μνήμης που έχουν οι περισσότεροι κάτοικοι της εν λόγω προσφυγούπολης και μετέπειτα γειτονιάς / προαστίου της πόλης

του Βόλου. "Η αφήγηση στην ιχνηλάτηση της πολιτισμικής ταυτότητας. Η περίπτωση των Μικρασιατών δεύτερης και τρίτης γενιάς της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας." Αποτελεί μια διπλωματική εργασία που έχει άμεση σχέση με τις προφορικές αφηγήσεις και ιστορίες Μικρασιατών δεύτερης και τρίτης γενιάς από την προσφυγική γειτονιά της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, προκειμένου να εξεταστεί αν διατηρείται ή αν εκφυλίζεται μέσω του πέρατος των χρόνων η πολιτισμική ταυτότητα. Παράλληλα ένα ακόμα ερώτημα είναι αν τα τόσο δυσάρεστα γεγονότα και η εγκατάσταση των προσφύγων στις νέες πατρίδες περνά πια απαρατήρητη και χωρίς να κάνει κάποια ιδιαίτερη αίσθηση στην Ελλάδα του 2021, στον απόηχο μιας αποκαρδιωτικής οικονομικής, κοινωνικής και πολιτισμικής κρίσης.

2.Μεθοδολογία

2.1 Μια επισκόπηση στην έννοια της μνήμης

Σύμφωνα με την Μποτονάκη²(2007) «τα μνημεία, ως χωρικές κατασκευές του ανθρώπου, αποτελούν μέρος των συλλογικών αναπαραστάσεων, που έχουν στόχο τη δημιουργία μιας κοινωνικής μνήμης – συνεκτικό στοιχείο των μελών της ομάδας – μέσα απ' την οποία το υποκείμενο νοηματοδοτεί το χώρο. Ο χώρος αποτελεί το σημείο προβολής της κοινωνικής μνήμης, όπως ανέφερε ο Paul Connerton (1989), ο κατεξοχήν θεωρητικός που όχι μόνο αναγνώρισε τη σημασία της κοινωνικής και κοινωνικής μνήμης, αλλά και αφιέρωσε συστηματική και επίμονη προσοχή στους τρόπους με τους οποίους η μνήμη δομείται κοινωνικά είναι ο Maurice Halbwachs». Κατά τον Halbwachs (1980) η συλλογική μνήμη είναι η διυποκειμενική γνώση των γεγονότων και πραγμάτων που έχει μια συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα. Κάθε άνθρωπος που έχει μνήμη αποτελεί και μέρος της συλλογικής μνήμης ενός λαού σε ένα συγκεκριμένο γεγονός, αυτή η μνήμη μεταβάλλεται όσο αλλάζει το περιβάλλον γύρω από το άτομο αυτό. Η μνήμη για τον Halbwachs (1980) δεν αποτελεί ένα μηχανισμό αντανάκλασης του παρελθόντος, αλλά αντιθέτως αναδιαμορφώνεται καθημερινά μέσω του παρόντος. «Η ατομική μνήμη είναι σκοπιά της θεώρησης της συλλογικής μνήμης η οποία επαναδημιουργείται στο παρόν. Έτσι, υπάρχει μια συνεχής αλληλεπίδραση ανάμεσα στην ατομική και τη συλλογική μνήμη. Η

² Εργασία στο μάθημα συλλογική μνήμη και πολιτισμικές ταυτότητες, μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, κατεύθυνση λαϊκού πολιτισμού, Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 2007

συλλογική μνήμη αναφέρεται πάντα σε κοινωνικά χωρικά πλαίσια. Οι μνήμες μας είναι τοποθετημένες μέσα στους νοητικούς και υλικούς χώρους της ομάδας», σημειώνει ο Paul Connerton. (1989) Παράλληλα ο Halbwachs αναφέρεται στην ατομική και συλλογική μνήμη θέτοντας τα κοινωνικά τους πλαίσια. Επισημαίνει ότι οι πράξεις των ατόμων προσανατολίζονται από τη συλλογική μνήμη, ενώ αναπόφευκτα η συλλογική μνήμη μεταφέρεται σ' ένα χωροχρονικό περιβάλλον δράσης. Ο χώρος αποτελεί, λοιπόν, ένα από τα κοινωνικά πλαίσια της μνήμης. Ένας ακόμη προβληματισμός της εν λόγω διπλωματικής είναι το αν η φωτογραφία μπορεί να βοηθήσει στην πυροδότηση της μνήμης. Έτσι θα εφαρμοστεί πειραματικά η χρήση αρχαιικού υλικού προκειμένου να δημιουργηθεί κάποιου είδους ερέθισμα (stimulus) με σκοπό την εκμαίευση ιστοριών και αφηγήσεων από τα υποκείμενα της έρευνας. Με αυτόν τον τρόπο θα γίνει η προσπάθεια να δοθούν οι απαραίτητες και καίριες απαντήσεις πάνω στα ερευνητικά ερωτήματα που έχουν τεθεί όσον αφορά την ύπαρξη της πολιτισμικής ταυτότητας και ιστορικής μνήμης στους Μικρασιάτες πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς.

Επιπλέον ο Williams ³ συνδέει την κουλτούρα με τις πρακτικές της καθημερινής ζωής. Παρουσιάζει λοιπόν την κουλτούρα ως μια συνολική διαδικασία που παράγει τρόπους ζωής. «Διακρίνει τρία επίπεδα στην κουλτούρα

α) τη "βιωμένη κουλτούρα", δηλαδή την κουλτούρα όπως τη ζουν οι άνθρωποι σε έναν ορισμένο τόπο και χρόνο β) την "καταγεγραμμένη κουλτούρα", η οποία περιλαμβάνει τόσο την τέχνη όσο και τα καθημερινά γεγονότα μιας εποχής γ) την "κουλτούρα της επιλεκτικής παράδοσης", η οποία συνδέει τη βιωμένη κουλτούρα με τις κουλτούρες διαφορετικών εποχών.» (Williams, 1994)

«Η παράδοση αποτελεί μια ενεργή διαδικασία που καθορίζει την ταυτότητα του ατόμου. Ωστόσο η έννοια παράδοση αποτελεί μια παραμορφωμένη και μυθοποιημένη εκδοχή του παρελθόντος. «Παρατηρείται συχνά το γεγονός να τονίζονται σκόπιμα ορισμένα στοιχεία της παράδοσης και από την άλλη να αγνοούνται κάποια άλλα. Η επιλογή αυτή καθιστά την παράδοση σημαντικό παράγοντα της σύγχρονης κοινωνικής και πολιτισμικής οργάνωσης που εξυπηρετεί» ⁴

³ Williams R, "Κουλτούρα και Ιστορία", Αθήνα, Γνώση, 1994, σ. 137-153

⁴ Williams R, "Κουλτούρα και Ιστορία", Αθήνα, Γνώση, 1994, σ. 137-153.

Η επιλεκτική παράδοση, αποτελεί λοιπόν μια έκφανση των παλαιότερων χρόνων, η οποία χρησιμοποιείται ως γέφυρα νοσηματοδότησης του παρόντος και του παρελθόντος, δίνοντας την αίσθηση μιας «προδιαγεγραμμένης συνέχειας». Πρόκειται για μια επιλεκτική, συνδετική και δυναμική διαδικασία η οποία αποβλέπει στην πολιτισμική νομιμοποίηση σύγχρονων καταστάσεων. (Μποτονάκη,2015) Αυτή είναι και μια από τις υποθέσεις της εν λόγω διπλωματικής εργασίας. Έχει δηλαδή διατηρηθεί η παράδοση και τα έθιμα των προσφύγων της Μικράς Ασίας, στην Νέα Ιωνία του 21^{ου} αιώνα εν είδει προστάτη της συλλογικής μνήμης και πολιτισμικής ταυτότητας, ή αυτά έχουν αφομοιωθεί στις νέες κοινωνικές επιταγές της νέας τεχνολογικής και προοδευτικής τάξης πραγμάτων; Άραγε είναι ένα πολιτισμικό τέχνασμα που θέλουν να ακολουθούν οι απόγονοι των προσφύγων ή όντως τα έθιμα και τα πολιτιστικά δρώμενα και συνήθειες διατηρούν την μνήμη ζωντανή εκατό χρόνια μετά, κι αν ναι αυτό θα μπορέσει να διατηρηθεί και να μεταλαμπαδευτεί στην 3^η ή και 4^η γενιά προσφύγων;

Ο σκοπός λοιπόν αλλά και το ειδικότερο ενδιαφέρον της εν λόγω διπλωματικής εργασίας είναι η καταγραφή, η ανάλυση και η αξιοποίηση ιστοριών, απόγονων ανθρώπων με ιδιαίτερα βαθύ και σημαντικό ιστορικό πλαίσιο όπως αυτό της μικρασιατικής καταστροφής. Η προστιθέμενη αξία προς την επιστημονική κοινότητα άπτεται της συλλογικής και ιστορικής μνήμης, καθώς οι πρόσφυγες έφεραν στον ελλαδικό χώρο ένα κομμάτι της σύγχρονης ελληνικής ιστορίας. Η τραγωδία της μικρασιατικής καταστροφής και το εύρος της έγινε αντιληπτό σε όλο τον Ελλαδικό χώρο με τους μικρασιάτες και τους απογόνους τους να είναι φορείς ενός σημαντικού κομματιού της ιστορίας και δημιουργοί ενός καίριου κεφαλαίου της συλλογικής μας μνήμης. Παράλληλα μαζί με το βασικό ερώτημα, το αν δηλαδή μένει ζωντανή η συλλογική μνήμη, αλλά και αν διασώζεται ή έστω γίνεται προσπάθεια να διασωθεί η πολιτισμική ταυτότητα ως έννοια, υπάρχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το αν παραμένουν ζωντανά τα έθιμα και οι συνήθειες των μικρασιατών 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς όπως αυτών της πρώτης, αλλά και πώς εν τέλει και με ποιόν τρόπο συγκροτείται η συλλογική αυτή πολιτισμική ταυτότητα.

2.2 Αποτίμηση της Βιβλιογραφίας

Προκειμένου να καταστεί δυνατή η εξαγωγή ασφαλών αποτελεσμάτων προέβην στη μελέτη βιβλιογραφίας η οποία αντλήθηκε μέσω εργασιών και διατριβών συναφών με την παρούσα, αλλά και μέσω ακαδημαϊκών πηγών. Οι δύο βασικοί πυλώνες στους οποίους βασίστηκε η εν λόγω διπλωματική είναι τα βιβλία, «Ο χρόνος της προφορικής ιστορίας» της Άλκης Κυριακίδου-Νέστωρος (1987) και το συλλογικό βιβλίο «Προφορική ιστορία και αντι-αρχαία Φωνές, εικόνες και τόποι» σε επιμέλεια των Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Βασίλη Δαλκαβούκη και Ελένης Καλλιμοπούλου (2021). Μέσα από τα εν λόγω βιβλία ως εναρκτήρια ερεθίσματα προχώρησα στη μελέτη περισσότερων ακαδημαϊκών πηγών οι οποίες αφορούσαν την προφορική ιστορία, στη συλλογική μνήμη και τη σημασία της, στον ρόλο της εικόνας στην αφήγηση, αλλά και στις δημιουργία συλλογικών και ατομικών κοινωνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων. Πέραν της ανάλυσης των βιβλιογραφικών πηγών, δημιουργήθηκε η ανάγκη εκπόνησης ενός πειράματος το οποίο όχι μόνο θα περιέκλειε την προαναφερθείσα γνώση, αλλά και θα οχύρωνε τους ερευνητικούς και προσωπικούς μου συλλογισμούς. Πέραν όμως – όπως προαναφέρθη- των δύο αυτών βασικών βιβλίων προχώρησα στην εξέταση και άλλων βιβλιογραφικών πηγών όπως τα, «γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα, Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες» σε επιμέλεια της Ρίκης Βαν Μπούσχοτεν (2012). Ένα ακόμη βιβλίο με πρακτικά το οποίο είχε ως τίτλο «Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη» Σακκά. (2008). Ένα ακόμη βιβλίο ήταν αυτό της Νάντιας Σερμετάκη «Παλιννόστηση αισθήσεων: Αντίληψη και μνήμη ως υλική κουλτούρα στη σύγχρονη εποχή» (2017). Επιπρόσθετη βιβλιογραφία για την κατανόηση της προσφυγικής και κοινωνικής ταυτότητας αποτέλεσαν τρία ευρήματα. Πρόκειται για την πτυχιακή εργασία της Κατσίμη, «Πρόσφυγες οι πρωταγωνιστές του μεσοπολέμου ,ταυτότητες και σχέσεις γηγενών- προσφύγων στην Αττική μέσα από τον τύπο» (2019). Επίσης βοηθητική ήταν η διατριβή της Βεργέτη που αφορά την ποντιακή ταυτότητα της τρίτης γενιάς (1992), ενώ δόθηκε μεγάλη έμφαση στη διδακτορική διατριβή της Καφετζάκη για τις αντιλήψεις και παρουσιάσεις της λαογραφικής και λογοτεχνικής κουλτούρας ως προς τους πρόσφυγες με τίτλο «εικόνες του Μικρασιάτη πρόσφυγα στη μεσοπολεμική πεζογραφία».(1999). Τέλος ένα ακόμα σύγγραμμα που έδωσε έμφαση στην ταυτότητα και την συμπεριφορά του

προσφυγα, με διαφορά την πόλη ένταξης είναι αυτό του Γιαννούτσου με τίτλο, «Μικρασιάτες πρόσφυγες στη Σάμο (1922-1940): Κοινωνική ένταξη, οικονομική δραστηριότητα, πολιτική συμπεριφορά» (2016). Ακόμη εξετάστηκε η διπλωματική εργασία της Μπαρδάκη με τίτλο «Όταν η μνήμη αντιστέκεται στη λήθη. Η συμβολή του μουσείου στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης του προσφυγικού ελληνισμού. Το παράδειγμα του Ψηφιακού Μουσείου Νέας Σμύρνης», μια εργασία που βοήθησε στην κατανόηση του, πως η μνήμη αποτελεί μια ενεργή διαδικασία δημιουργίας νοημάτων που βοηθά τους ανθρώπους να ερμηνεύσουν τις εμπειρίες τους, να επικοινωνήσουν και να συγκροτήσουν την ταυτότητά τους, κάτι που γίνεται προσπάθεια να επιτευχθεί και στην παρούσα διπλωματική. Τελευταίο σύγγραμμα το οποίο εξετάστηκε με βάση την προφορική ιστορία και την αφήγηση από πλευράς ελληνικής βιβλιογραφίας ήταν η διατριβή της Πετρονιώτη με τίτλο «Κατασκευάζοντας προφορικές ιστορίες, συνδιαλλαγές, συγκρούσεις ανατροπές» (2002). Κατέστη αντιληπτό πως ο αφηγητής προσανατολίζει τη συζήτηση προς τις κατευθύνσεις που τον εξυπηρετούν διεκδικώντας προσοχή και αξιοποιώντας την ερευνητική διαδικασία ως μηχανισμό δικής του αυτονόμησης και προβολής. Η ιδιότυπη αυτή «ανατροπή» έχει ξεχωριστό ενδιαφέρον μεταξύ των κοινωνικά περιθωριοποιημένων υποκειμένων, όπως είναι οι προσφυγικοί πληθυσμοί στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία.

Μετά την αποτίμηση της βιβλιογραφίας όσον αφορά την προφορική ιστορία και την αφήγηση, έπρεπε να γίνει ειδική μνεία στην θεωρία και στα παραδείγματα για την συγκρότηση πολιτισμικών ταυτοτήτων. Τα βασικά συγγράμματα τα οποία επελέχθησαν ήταν το «Για την κοινωνική ταυτότητα », του Jurgen Habermas (1990), η διδακτορική διατριβή της Παραδεισοπούλου με τίτλο «Οι συνέπειες των μετακινήσεων των λαών στην πολιτισμική τους ταυτότητα. Η περίπτωση της ταυτότητας των Ποντίων» (2017). Τέλος πολύ βοηθητική και αναλυτική διατριβή ήταν αυτή της Μπάδα με τίτλο «Η μνήμη της δεκαετίας 1940 - 1950 στη διαδικασία συγκρότησης παροντικών πολιτισμικών ταυτοτήτων» (2019), πρόκειται για μια διατριβή που δίνει μια ολοκληρωμένη θεώρηση για την συγκρότηση των πολιτισμικών ταυτοτήτων προκειμένου να μελετηθούν ζητήματα της ιστορίας και της μνήμης της ,επειδή αφενός συνδέεται με γεγονότα τα οποία είχαν καθοριστική επίδραση στην ελληνική κοινωνία και αφετέρου επειδή αποτέλεσε το κατεξοχήν πεδίο ανάδυσης της ατομικής μνήμης και συγκρότησης της

συλλογικής μνήμης μέσα από τη σύγκρουση αντίπαλων αφηγήσεων, εμπειριών και αναμνήσεων.

Βασικός πυλώνας της εν λόγω διατριβής είναι η μέθοδος άντλησης των αποτελεσμάτων καθώς και η θεματική της αφού οι βιο-αφηγήσεις αφήνουν πολλά περιθώρια στους αφηγητές να δώσουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την αυτό-αναπαράστασή τους, να ανοίξουν με τον δικό τους τρόπο τα μονοπάτια της μνήμης τους και να επιλέξουν τα αξιομνημόνευτα γι' αυτούς γεγονότα. Έτσι ξεπερνούν το επίπεδο των γεγονότων, των δομών και των τρόπων συμπεριφοράς και φωτίζουν τον τρόπο με τον οποίο αυτά βιώνονται, συγκρατούνται στη φαντασία και επαναπροσδιορίζουν ερμηνευτικά το παρελθόν και το παρόν των ατομικών και συλλογικών υποκειμένων. Υπό αυτήν την έννοια η ατομική μνήμη αναδεικνύεται σε ένα εξέχον αναλυτικό εργαλείο για τη διερεύνηση τόσο της προσωπικής εμπειρίας και της σημασίας της στα πλαίσια της ευρύτερης ιστορίας και κουλτούρας, όσο και του συλλογικού, στο βαθμό που έχει δειχθεί ότι η μνήμη ατομική την στιγμή της αφήγησης είναι κατά βάση συλλογική, εφόσον, τα άτομα, σύμφωνα με τους θεωρητικούς της μνήμης, θυμούνται πάντα ως μέλη της ομάδας που ανήκουν.

Επιπλέον ήταν σημαντικό να οριστούν και να αναλυθούν όροι που αφορούν τις πολιτισμικές ταυτότητες μιας ομάδας ατόμων όπως είναι οι απόγονοι και επίγονοι των προσφύγων της Μικράς Ασίας. «Οι ιστορίες της ζωής τους αποτυπώνουν μια ποικιλία εμπειριών, θεματικών, αξόνων αναφοράς και αφηγηματικών μέσων που απορρέουν από την κοινωνική τους προέλευση, το φύλο, την τάξη, την ηλικία των αφηγητών, ωστόσο η μνήμη, διαμορφώνει μέσα από κοινά και επαναλαμβανόμενα αφηγηματικά μέσα, κάποιους κοινούς τόπους μνήμης». (Μπάδα,2019)

Τα δεινά και οι καταστροφές που έχει ζήσει μια ομάδα ανθρώπων, όπως οι Μικρασιάτες, αποτελούν τα κατεξοχήν επαναλαμβανόμενα και κοινά μνημονικά στοιχεία και είναι αυτά που κατεξοχήν μετατρέπονται σε πεδία δράσης που συμμετέχουν στη διαδικασία συγκρότησης ταυτοτήτων των υποκειμένων σε συνάφεια πάντα με την κοινωνική, την πολιτική και ευρύτερη πολιτισμική τους ταυτότητα. Πρέπει να υπογραμμιστεί πως σύμφωνα με την βιβλιογραφία, «το απαραίτητα βασικό στοιχείο της οργάνωσης της μνήμης στις ιστορίες ζωής είναι

η χωρική αναφορά, η διάσταση του χώρου που εμφανίζεται να αποτελεί κοινωνική διαδικασία στη συγκρότηση των κοινωνικών πολιτισμικών ταυτοτήτων και να συνιστά τον ορατό δεσμό του παρόντος με το παρελθόν. Έτσι το αστικό τοπίο σε συνδυασμό με τις μνήμες και τις αφηγήσεις που έχουν περάσει από τη μια γενιά στην άλλη, αλλά και το επιλεγμένο παρελθόν δρουν ερμηνευτικά και ευεργετικά στο παρόν των υποκειμένων» (Μπάδα, 2019). Κατά την Μπάδα (2019) σε τέτοιου τύπου βιο-αφηγήσεις, «η διάσταση του χώρου συνιστά μια κοινωνική διαδικασία στη συγκρότηση των τοπικών πολιτισμικών ταυτοτήτων και συνιστά επίσης τον ορατό δεσμό του παρόντος με το παρελθόν. Έτσι λοιπόν οι κεντρικοί άξονες της πόλης, οριοθετούν γεγονότα, πλαισιώνουν αναφορές, και αποτελούν, μαζί με την αναφορά στο απώτερο, μικρασιάτικο οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό παρελθόν της πόλης, το σκηνικό για την περιγραφή γεγονότων που έχουν επιλεγεί για την οικοδόμηση των κοινωνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων των υποκειμένων». Έτσι κατά την Μπάδα (2019) η συνεχής ανάδειξη μνημονικών τόπων και συλλογικών αναπαραστάσεων του παρελθόντος μπορεί να συνιστά και μια αντίδραση στη λογική της αποσιώπησης και της αμνησίας που είχε επιβληθεί για σημαντικές ιστορικές, κοινωνικές και πολιτισμικές εμπειρίες, πολλώ δε μάλλον για ανθρώπους που σιγά σιγά χάνουν και ξεχνούν τόσο την γενεαλογία τους όσο και την πολιτισμική τους ταυτότητα. «Σύμφωνα με τον Le Goff, η μνήμη ως ικανότητα διατήρησης ορισμένων πληροφοριών, παραπέμπει κατ' αρχάς σε ένα σύνολο φυσικών λειτουργιών χάρη στις οποίες ο άνθρωπος μπορεί να ενεργοποιεί εντυπώσεις ή πληροφορίες που έχουν παρέλθει και τις οποίες εκείνος αναπαριστά ως παρελθούσες⁵. Πρόκειται για μια προσωπική μνήμη, ένα ατομικό, ιδιαίτερο χαρακτηριστικό που έχει την τάση να εκδηλώνεται από τον άνθρωπο στον προσωπικό του χώρο μέσω των διαφόρων αναμνηστικών. Όπως ο άνθρωπος έχει την τάση να εκδηλώνει τη μνημονική του ιδιότητα στον προσωπικό του χώρο, μέσω των προαναφερθέντων αναμνηστικών, έτσι και μια κοινωνία εκδηλώνει αυτό το χαρακτηριστικό της,» (Μποτωνάκη, 2007)

Όσον αφορά την αγγλική βιβλιογραφία, αυτή είχε θεματικές όμοιες με την ελληνική, Βασικό ζητούμενο αποτέλεσε η όσο το δυνατόν καλύτερη αντίληψη κι ερμηνεία τόσο της φύσης του προς εξέταση ερευνητικού ερωτήματος, όσο και του ευρύτερου πεδίου που το αφορά. Μέσα από την ενδελεχή κατανόηση του,

⁵ Βλ. J. Le Goff, Ιστορία και μνήμη, μτφρ. Γ. Κουμπουρλής, Αθήνα : Νεφέλη, 1998, σ. 87

διευκολύνεται το πεδίο της σωστής καταγραφής και κατανόησης της υπόθεσης που προσπάθησα να κάνω όσον αφορά τις προφορικές αφηγήσεις, τις συνεντεύξεις, την πολιτισμική ταυτότητα και την δύναμη της εικόνας πάνω στα υπό εξέταση υποκείμενα.

Πρώτο βιβλίο της ξένης βιβλιογραφίας το οποίο εξετάστηκε ήταν το «Oral history theory» της Abrams (2010) το οποίο αποτελεί έναν χρήσιμο οδηγό για την προφορική ιστορία, η οποία αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως βασικό εργαλείο για όποιον μελετά την ιστορία του πρόσφατου παρελθόντος. Ένα βιβλίο δομημένο γύρω από βασικά θέματα, όπως οι ιδιαιτερότητες της προφορικής ιστορίας, και «όρους όπως η υποκειμενικότητα και η διυποκειμενικότητα, η μνήμη, η αφήγηση, η απόδοση, η δύναμη και το τραύμα με συγκεκριμένα παραδείγματα από τον χώρο της προφορικής ιστορίας. Ένα βασικό και θεωρητικό βιβλίο το οποίο διεύρυνε τους βιβλιογραφικούς ορίζοντες και έδωσε νέα παραδείγματα για την δυναμική της προφορικής ιστορίας». (Abrams 2010)

Ένα ακόμη βιβλίο το οποίο εξετάστηκε είναι και το “Camera Lucida” του Roland Barthes (1980), και πιο συγκεκριμένα ένα κεφάλαιο με ένα σημείο του στοχασμού του για το τι είναι φωτογραφία. Μέσω αυτού του βιβλίου έγινε η προσπάθεια αποσαφήνισης και περαιτέρω εξέτασης της δύναμης της φωτογραφίας, ενός πεδίου το οποίο αποτελεί ένα βασικό παρακλάδι της εν λόγω έρευνας. Το εν λόγω βιβλίο λειτουργεί σε ένα διττό επίπεδο, αφού «αποτελεί ένα θεωρητικό κείμενο για τη φωτογραφία, ταυτόχρονα όμως και μια προσωπική αφήγηση με θέμα τον θάνατο και την απώλεια σημασίες συνδεδεμένες με το ταύτο τούτο το πόνημα. Εκκινώντας, λοιπόν, από την υπόθεση ότι η «ουσία» της δεν μπορεί παρά να είναι «αυτό το Καινούργιο που η Φωτογραφία έχει να φέρει» ,ανακαλύπτει πως «η Φωτογραφία αναπαράγει στο άπειρο κάτι που δεν έχει συμβεί παρά μόνο μια φορά» ενώ παράλληλα «επαναλαμβάνει με μηχανικά μέσα εκείνο που δεν μπορεί ποτέ πια να επαναληφθεί υπαρξιακά» καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως «Η Φωτογραφία κατά βάση πιστοποιεί μια παρουσία, την ύπαρξη του αναφορού της» την ύπαρξη του αντικείμενου που απεικονίζεται δηλαδή σε έναν παρελθόντα χρόνο (αυτό που απεικονίζει, που αναπαριστά).» (Barthes,1980).

Έτσι, ο Barthes πρωταρχικά προσεγγίζει τη φωτογραφία ως μια υπέρτατη έκφραση του Πραγματικού, «μια ενδεδειγμένη έκφρασή του», επιχειρώντας μια αναλογία

με την πράξη. Στη συνέχεια, ο Barthes συμπληρώνει πως μια φωτογραφία δεν μπορεί να μεταμορφωθεί και να εκφραστεί φιλοσοφικά, αφού είναι ολόκληρη εμποτισμένη με τυχειότητα. «Από τη φύση της η φωτογραφία έχει κάτι το ταυτολογικό, κουβαλά πάντα μαζί της το ανάφορό της –το αντικείμενο δηλαδή της αναφοράς της– και κατά συνέπεια είναι πολύ δύσκολο για κάποιον να τη διαχωρίσει από αυτό. Όπως αναφέρει ο Barthes, στην φωτογραφία υπάρχει ένα μη κωδικό στίγμα του τυχαίου, που «παρασύρει τον παρατηρητή έξω από το πλαίσιο της φωτογραφίας [...] λες κι η εικόνα εκσφενδονίζει την επιθυμία πέρα από εκείνο που μας δίνει να δούμε». Αποτελεί ένα συμπλήρωμα που προσθέτει ο παρατηρητής στη φωτογραφία κι «ωστόσο υπάρχει ήδη σ' αυτήν». Συχνά μια λεπτομέρεια που μας αποσπά από την ανάγνωση, μετατοπίζει το ενδιαφέρον του παρατηρητή και αλλάζει τον τρόπο με τον οποίο αυτός αντιλαμβάνεται την εκάστοτε φωτογραφία.» (Barthes, 1980). «Χάρη στο σημάδι κάποιου πράγματος, η φωτογραφία παύει να είναι οποιαδήποτε. Η προσέγγιση της λοιπόν, γίνεται εφικτή μόνον εφόσον η φωτογραφία δουλέψει – ενεργήσει στο εσωτερικό μας, και δεν μπορεί επ' ουδενί να είναι αποτέλεσμα μιας λεπτομερούς ανάλυσης» (Barthes, 1980). Η παραδοχή αυτή σίγουρα διευκολύνει την διεξαγωγή του πειράματος της φωτογραφίας stimulus και δίνει μια νέα οπτική στον υποφαινόμενο ερευνητή.

Ένα ακόμη σημαντικό σύγγραμμα για την κατανόηση της έννοιας της μνήμης και δη της συλλογικής μνήμης, ήταν το “Language, Counter Memory” του Michel Foucault. Μέσα από την εξέταση του έγινε αντιληπτό πως η συλλογική μνήμη δεν είναι κάτι ενιαίο και συμπαγές. Για την ακρίβεια «υπάρχουν δύο τουλάχιστον συλλογικές και κοινωνικές μνήμες, η κυρίαρχη συλλογική μνήμη που διαμορφώνεται από τα «πάνω» (κράτος, εκκλησία, κόμμα κ.λπ.), μεταβιβάζεται και παγιώνεται στο συλλογικό σώμα μέσα από θεσμούς, λόγους, μνημεία και αγάλματα, επιτελεστικές, μνημονικές πρακτικές και η ανεπίσημη συλλογική μνήμη, η μνήμη συνόλων και κοινωνικών ομάδων που έχουν μια κοινή βιωμένη εμπειρία, αλλά δεν έχουν πρόσβαση στα κέντρα λήψης αποφάσεων.» (Foucault, 1977). Αυτή η λαϊκή τρόπον τινά συλλογική μνήμη δημιουργεί συχνά έναν αντίλογο που αμφισβητεί τα κυρίαρχα αφηγήματα της επίσημης μνήμης. Ο Φουκώ την ονόμασε «αντί-μνήμη» όπως προαναφέρθη. Οι δύο αυτές βασικές συλλογικές μνήμες ενδέχεται να μην είναι στο εσωτερικό τους ομοιογενείς αλλά να εμπεριέχουν μια πολλαπλότητα επί μέρους και συχνά αντιθετικών όψεών τους, οι οποίες όλες, με

τον ένα ή άλλο τρόπο, διαμεσολαβούνται ιδεολογικά και πολιτισμικά, όπως για παράδειγμα το προς εξέταση προσφυγικό ζήτημα. Υπάρχει η επίσημη εκδοχή και ιστορική μνήμη του, υπάρχουν όμως και άλλες αδημοσίευτες και προφορικές ιστορίες που του προσδίδουν την σημαντικότητα και την επίδραση που είχε ή οποία και του αρμόζει. «Οι δύο βασικές συλλογικές μνήμες μπορεί και να συνδιαμορφώνονται στη βάση μιας αλληλεπίδρασης, μιας οικειοποίησης ή μετασχηματισμού στοιχείων της άλλης. Μετά την εξέταση του εν λόγω βιβλίου θα ήταν θεμιτό να ειπωθεί πως η μνήμη τρέφεται από την επίσημη ιστορία αλλά ανατροφοδοτείται και διαιωνίζεται μέσα από την προφορική» (Foucault, 1977). Δύο ακόμη συγγράμματα που αφορούν την προφορική ιστορία ήταν το “Reliability and validity in oral history” (2009) και το “What makes oral history different” (2003). Των Hoffman και Portelli αντίστοιχα. Στο πρώτο έγινε ξεκάθαρο πως υπάρχει μια επικρατούσα άποψη ότι υπάρχουν πολλά είδη μνήμης και ότι ορισμένα από αυτά απαιτούν σημαντική όξυνση και παρότρυνση. «Ένα είδος είναι βραχυπρόθεσμο και εξαφανίζεται όταν δεν χρειάζεται πλέον να διατηρηθεί. Άλλα είδη μνήμης είναι σημασιολογικά ή διαδικαστικά, που παραδειγματίζονται από τις αναμνήσεις του πώς να διαβάσεις, πώς να οδηγείς ποδήλατο ή πώς να οδηγείς αυτοκίνητο. Αυτά συνήθως απαιτούν πολλή πρόβα ή εξάσκηση, αλλά μόλις τα μάθουν παρουσιάζουν μικρή ή καθόλου απώλεια στη μνήμη κατά τη διάρκεια μιας ζωής.» (Hoffman, 2009) «Κάποιες εμπειρίες μπορεί να αποτελούν «επεισοδιακές αναμνήσεις». «Το πόσο θα διατηρηθούν εξαρτάται εν μέρει από το πόσο θα οξύνει και προπονεί κάποιος. Θυμόμαστε τι φάγαμε για πρωινό σήμερα, ή ακόμα και δείπνο χθες, αν και μπορεί να μην το είχαμε σκεφτεί μέχρι τώρα. Αλλά αν δεν κάνουμε πρόβες αυτές τις αναμνήσεις, είναι αμφίβολο ότι θα μπορέσουμε να τις διατηρήσουμε για χρόνια, πόσο μάλλον για δεκαετίες, όπως φαίνεται να συμβαίνει με τις αρχειακές μνήμες. Από αυτή την οπτική γωνία, οι αρχειακές μνήμες είναι ένα υποσύνολο επεισοδιακών αναμνήσεων» (Hoffman, 2009). Όσον αφορά τον Portelli (2003) το συγκεκριμένο κεφάλαιο που εξετάσθη είχε να κάνει με μια παράμετρο που απασχολεί σε μεγάλο βαθμό την εν λόγω έρευνα, αυτή της αξιοπιστίας. Έτσι κατά τον Portelli «Οι προφορικές πηγές είναι αξιόπιστες με ένα διαφορετικό πρίσμα αξιοπιστίας. Η σημασία της προφορικής μαρτυρίας μπορεί να μην έγκειται στην προσήλωσή της στο γεγονός, αλλά μάλλον στην απομάκρυνσή της από αυτό, καθώς αναδύονται η φαντασία, ο συμβολισμός και η επιθυμία». (Portelli, 2003) Επομένως, δεν υπάρχουν «ψευδείς» προφορικές πηγές. Αν πρέπει να ελεγχθεί η αυθεντικότητα τους με βάση όλα τα γνωστά κριτήρια της τεκμηριωμένης

επαλήθευσης θα μπορούσε να ειπωθεί πως «η ποικιλομορφία της προφορικής ιστορίας συνίσταται στο γεγονός ότι οι «λανθασμένες» δηλώσεις εξακολουθούν να είναι ψυχολογικά «αληθείς» και αυτή η αλήθεια μπορεί να είναι εξίσου σημαντική με τις πραγματολογικά αξιόπιστες αναφορές.» (Portelli,2003). Τέλος σύμφωνα με τον Portelli, τα γραπτά έγγραφα είναι μόνο η ανεξέλεγκτη μετάδοση αγνώστων προφορικών πηγών, όπως για παράδειγμα το γνωστό παράρτημα των πηγών στο σχολικό μάθημα της ιστορίας.

Όσον αφορά τώρα την εικόνα και την αφήγηση, εξετάστηκαν ένα σύγγραμμα και μια μελέτη. Πρόκειται για το “Exploring the Effects of Narration and Pictures on Learning for Students with Reading deficits” (2017) των Kim και Lombardino και για το “Maintaining Consistency and Relevancy in Multi-Image Visual Storytelling” (2020) της κυρίας Lukin. Έγινε από την αρχή σαφές πως αν και οι δύο αυτές έρευνες δεν έχουν άμεση σχέση με το αντικείμενο της έρευνας στην παρούσα διπλωματική, έδωσαν όμως μια κατεύθυνση για το πώς η εικόνα σε συνδυασμό με την αφήγηση μπορούν να έχουν ικανοποιητικά αποτελέσματα σε ένα περιβάλλον πειράματος. Ενός πειράματος όπου η εικόνα θα ήταν το ερέθισμα και η αφήγηση το μέσο. Η πρώτη έρευνα είχε να κάνει με την αφήγηση και την πολυμεσική διέγερση μαθητών με μαθησιακές δυσκολίες με σκοπό να βρεθεί αν ήταν να διερευνήσει την επίδραση της παρουσίας πολυμέσων στις ικανότητες κατανόησης των μαθητών με και χωρίς αναγνωστικά ελλείμματα. «Παρόλο που η αφήγηση συνιστάται συχνά για μαθητές με αναγνωστικά ελλείμματα, τα οφέλη της αφήγησης δεν έχουν διερευνηθεί εμπειρικά, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της διδασκαλίας μάθησης πολυμέσων. Αυτή η μελέτη σχεδιάστηκε για να εξετάσει την επίδραση της διδασκαλίας πολυμέσων στην κατανόηση μαθητών με και χωρίς δυσκολίες ανάγνωσης.» (Kim & Lombardino, 2017) Στο πείραμα 1, οι ικανότητες κατανόησης μαθητών δημοτικού και πανεπιστημίου με τυπική ικανότητα ανάγνωσης και μαθητών πανεπιστημίου με αναγνωστικά ελλείμματα συγκρίθηκαν σε εργασίες κατανόησης, χρησιμοποιώντας ταυτόχρονη παρουσίαση αφήγησης-εικόνας. Στο πείραμα 2, οι συνθήκες πολυμέσων ήταν ποικίλες: αφήγηση-εικόνα, αφήγηση-εικόνα-κείμενο, μόνο αφήγηση. Η απόδοση των φοιτητών με αναγνωστικές δυσκολίες επηρεάστηκε διαφορετικά από τις παρουσιάσεις διάφορων πολυμέσων. Τα αποτελέσματα ήταν το ίδιο καλά με τους συνομηλίκους τους που μπορούσαν να διαβάσουν στις συνθήκες αφήγηση-εικόνα και αφήγηση-εικόνα-κείμενο, ενώ εμφάνισαν σημαντικά χαμηλότερες βαθμολογίες

κατανόησης από τους συνομηλίκους τους στη συνθήκη μόνο της αφήγησης, υποστηρίζοντας την προϋπόθεση ότι οι παρουσιάσεις πολυμέσων και εικόνων διευκολύνουν τη μάθηση σε μαθητές που αντιμετωπίζουν κάποια ακαδημαϊκή δυσκολία.

Η δεύτερη έρευνα ακολουθεί μια προσέγγιση όσον αφορά την οπτική αφήγηση σε πολλαπλές εικόνες που δίνουν προτεραιότητα σε δύο πτυχές της αφήγησης πρώτον τη διατήρηση της αφηγηματικής συνέπειας μεταξύ των ρητρών της παραγόμενης ιστορίας και δεύτερον τη διατήρηση της συνάφειας μεταξύ της ιστορίας που δημιουργήθηκε και των εικόνων από τις οποίες προήλθε. Ακολουθείται μια δομημένη προσέγγιση στην οπτική αφήγηση πολλών εικόνων που επικεντρώνονται γύρω από τη μεσαία εικόνα σε μια ακολουθία τριών. Λειτουργώντας ως το επίκεντρο ή το αποκορύφωμα της αφήγησης, τα σημεία πλοκής που το περιβάλλουν επιλέγονται χρησιμοποιώντας συμβάντα από το Atlas of Machine Common sense (ATOMIC) για συλλογισμό σχετικά με τις καθημερινές δραστηριότητες, και στη συνέχεια τα επιλεγμένα συμβάντα στηρίζονται στη συνέχεια στις εικόνες. «Το αποτέλεσμα είναι μια αρχιτεκτονική που, δεδομένου του στόχου του συγγραφέα να καθοδηγήσει την ιστορία με τη μορφή μιας προτροπής, θα δημιουργήσει ως ορμητική αφήγηση που διατηρεί ένα αφηγηματικό τόξο και δεν αποκλίνει από το περιεχόμενο των εικόνων.»(Lukin, 2017)

Έτσι στην έρευνα η ιστορία χρησιμεύει ως η κεντρική δράση της αφήγησης, και η γραμμική αφήγηση της ιστορίας βασίζεται στην μεσαία εικόνα που παρουσιάζεται στο υποκείμενο και τις ατομικές αιτίες και τα αποτελέσματά της στην εικόνα¹ και στην εικόνα³. Στην ανάλυση των προφορικών αφηγήσεων των Labov και Waletzky (1967), σημειώνεται πως ο προσανατολισμός τείνει να εμφανίζεται προς την αρχή της ιστορίας, η δράση σε μεγάλο βαθμό στη μέση και η αξιολόγηση προς το τέλος. Επομένως, εκτός από την απλή αντιστοίχιση της ιστορίας, των αιτιών και των αποτελεσμάτων στις εικόνες, υπονοούμε ότι οι όροι τύπου προσανατολισμού θα αντιστοιχούν στην εικόνα¹, τη δράση με την εικόνα² και την αξιολόγηση με την εικόνα. «Έτσι μέσα από την μελέτη της εργασίας αυτής, γίνεται αντιληπτή μια νέα προσέγγιση στην οπτική αφήγηση πολλών εικόνων μαζί που εκμεταλλεύεται τη δομή για να δημιουργήσει αφηγήσεις. Εστιάζει τόσο στην αφηγηματική συνέπεια της ιστορίας όσο και στη συνάφεια σε σχέση με τη σειρά της εικόνας. Αυτή η προσέγγιση

είναι ένα βήμα προς εστιασμένες και θεμελιωμένες αφηγήσεις που βασίζονται σε μια οπτική ιστορία που καθοδηγείται από τους στόχους του συνεντευκτή.» (Lukin, 2017)

Με βάση όλη την προϋπάρχουσα βιβλιογραφία, είναι λοιπόν θεμιτό να γίνει μια υπόθεση. Αν δηλαδή υπάρχει ενεργή ή και σε λανθάνουσα κατάσταση η συλλογική μνήμη των προσφύγων δεύτερη γενιάς, κι αν υπάρχει άρρηκτη σχέση μεταξύ της πολιτισμικής ταυτότητας κι ενός πρόσφυγα 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς ο οποίος και ζει στην πόλη του Βόλου και της Νέας Ιωνίας. Αν το επιλεγμένο παρελθόν της μνήμης και οι τρόποι με τους οποίους τα δρώντα υποκειμένα συλλαμβάνουν και αναπαριστούν το παρελθόν, καθιστούν αυτό πεδίο δράσης που συμμετέχει δυναμικά στη διαδικασία συγκρότησης των συλλογικών πολιτισμικών ταυτοτήτων του παρόντος οι οποίες μπορούν να διαγωνιστούν και να περάσουν στις επόμενες γενιές. Αν τελικά μέσα σε αυτούς τους τρόπους αναπαράστασης, όπως οι προφορικές ιστορίες, μπορούν να χωρέσουν οι φωτογραφίες των τότε δύσκολων χρόνων και να δώσουν ένα ερέθισμα για όσο το δυνατόν καλύτερη και λεπτομερέστερη αποτύπωση των εμπειριών και των ιστοριών των διωγμένων της Μικράς Ασίας.

Μετά την ενδελεχή εξέταση της βιβλιογραφίας, έφτασε η ενότητα της ανάλυσης των μεθόδων και των υλικών που αξιοποιήθηκαν σε αυτή την εργασία. Ζητούμενο της εν λόγω εργασίας είναι σε πρώτη ανάλυση η άντληση προφορικών αφηγήσεων από πρόσφυγες 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς από την μικρά Ασία, ενώ επίσης βασικός στόχος είναι και η διερεύνηση της πολιτισμικής ταυτότητας των μικρασιατών. Βασικό ερευνητικό ερώτημα και ουσία της εν λόγω προσπάθειας είναι να αποδειχθεί αν ο ρόλος της αφήγησης μπορεί να συντελέσει στην διαμόρφωση και ανάδειξη κοινωνικών ταυτοτήτων αλλά και στην ύπαρξη ή διατήρηση της συλλογικής μνήμης με γνώμονα το προσφυγικό ζήτημα του περασμένου αιώνα. Ακόμα μια ερευνητική απορία θα μπορούσε να αποτελέσει αν οι πρόσφυγες 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς βρίσκουν κοινά σημεία ή σημεία ενσυναίσθησης με την τωρινή προσφυγική κρίση που μαίνεται στο Αιγαίο και την Μεσόγειο και αν αυτή είχε τα ίδια χαρακτηριστικά με την τότε ή τι έχει αλλάξει. Προκειμένου λοιπόν να εμπλουτιστεί αλλά και να εξεταστεί περαιτέρω η αφήγηση των κάτωθι υποκειμένων, υπήρξε η ιδέα της διενέργειας ενός πειράματος το οποίο θα βασίζεται στην παρουσίαση εικόνων ως ερέθισμα (stimulus) της αφήγησης του εκάστοτε υποκειμένου.

2.3 Περιγραφή του Πειράματος

Στο πείραμα συμπεριλήφθηκαν οκτώ άτομα διαφόρων δημογραφικών χαρακτηριστικών, τα οποία όσον αφορά την ηλικία ξεπερνούν τα 50 έτη. Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ζουν στην Νέα Ιωνία ή στην ευρύτερη περιοχή του Βόλου και έχει γίνει η προσπάθεια ισομοιρασμού όσον αφορά το φύλο. Η εκπαίδευση των υποκειμένων αποτέλεσε ζήτημα δευτερευούσης σημασίας μιας και το πείραμα βασιζόταν αποκλειστικά σε προφορικές αφηγήσεις, ενώ σημαντικό ήταν και το στοιχείο της τοπικότητας επειδή αυτή είναι που στηρίζει το ερευνητικό οικοδόμημα. Αν δεν υπάρχει το τοπικό στοιχείο αυτόματα δεν υπάρχει και η ταύτιση ή η τριβή με την κοινωνική ταυτότητα και τα βιώματα του πρόσφυγα ή του απογόνου ενός πρόσφυγα της Νέας Ιωνίας του Βόλου.

Τα βήματα του εν λόγω πειράματος συνοπτικά ήταν τέσσερα. Έγιναν οι εισαγωγικές ερωτήσεις στους συνεντευξιαζόμενους και έγινε γνωστό το προσφυγικό τους υπόβαθρο, αλλά και οι γνώσεις, καθώς και η ενασχόληση τους σχετικά με το προσφυγικό. Μετά έγινε η παρουσίαση των φωτογραφιών από τον συνεντευκτή προκειμένου να εξεταστεί αν πραγματικά μπορεί να υπάρχει stimulus μέσω της εικόνας, και τέλος ολοκληρώθηκε το δεύτερο μέρος των ερωτήσεων. Λίγο πριν το τέλος της συνέντευξης κι αφού είχε προσυμφωνηθεί με ορισμένους, ζητήθηκε από τους συνεντευξιαζόμενους να παρουσιάσουν μια φωτογραφία σχετική με το προσφυγικό ζήτημα στην Νέα Ιωνία Μαγνησίας από το δικό τους προσωπικό αρχείο πρακτική που εντοπίστηκε στο συλλογικό βιβλίο «Φωνές, εικόνες τόποι, αντι-αρχεία» (2021). Η τελευταία συνθήκη δεν αποτέλεσε υποχρέωση των συνεντευξιαζόμενων, ωστόσο αν γινόταν πράξη, θα μπορούσε να δείξει τον συναισθηματικό δεσμό των προσφύγων με την πατρίδα τους, ή θα έδιναν στον συνεντευκτή την αίσθηση πως θέλουν να υποστηρίξουν τα λεγόμενα τους με κάθε πιθανό μέσο. Μέσα από αυτή την συνθήκη θα μπορούσε να πει κάποιος ότι τα υποκείμενα προετοιμάζουν και οξύνουν το μνημονικό τους, κατά μια έννοια, όταν δηλαδή θα έψαχναν για μια και μοναδική φωτογραφία και θα προετοίμαζαν κάποια από τα λεγόμενα τους για αυτή.

Εν προκειμένω ακολουθήθηκε η διαδικασία της ημιδομημένης συνέντευξης, με σκοπό την αποφυγή υποβολής ή επιβολής των απαντήσεων στους ερωτώμενους και γι' αυτό η ημιδομημένη ερευνητική συνέντευξη ή παρατήρηση δεν έχει αυστηρή

δόμηση. Η διαφορά έγκειται στο ότι στην περίπτωση της ημιδομημένης συνέντευξης, ο ερευνητής δημιουργεί έναν κατάλογο από σημεία, τα οποία θέλει οπωσδήποτε να καλύψει. Ο ερευνητής καταγράφει αυτά τα κύρια σημεία έτσι ώστε να αποφύγει να παρασυρθεί από τη συνέντευξη που έχει μορφή αφήγησης και να βγει εκτός θέματος. Πρέπει, όμως, να αναφερθεί ότι είναι δυνατόν να μην γίνουν όλες οι ερωτήσεις με την ίδια ακριβώς σειρά ή να μην είναι απαραίτητο να εμβαθύνει στα ίδια σημεία με όλους τους συμμετέχοντες. Τα βασικά αυτά σημεία παίζουν το ρόλο ενός γενικού πλαισίου που υπενθυμίζει στον ερευνητή κάθε φορά το θέμα του αλλά και το που θέλει να φτάσει. Η επιλογή της μεθόδου της ημιδομημένης συνέντευξης έγκειται στο γεγονός πως η συγκεκριμένη έρευνα επικεντρώνεται στο νόημα που έχει η έννοια της πολιτισμικής ταυτότητας στους συμμετέχοντες του πειράματος, ενώ μελετώνται σε βάθος χρόνου σχεδόν εκατό χρόνων οι προσωπικές απόψεις για τα βιώματα και ο αντίκτυπος τους από ανθρώπους που ανήκουν στο πλαίσιο μιας κοινωνικής όπως αυτή των προσφύγων 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς. Βασικός λόγος για την διεξαγωγή συνέντευξης και δη ημιδομημένης, είναι πως για την περαιτέρω και εις βάθος ανάλυση των πολιτισμικών ταυτοτήτων απαιτούνται προφορικές ιστορικές ή και αφηγήσεις των άμεσα ή έμμεσα εμπλεκομένων. Οι αφηγήσεις αναφέρονται στο πώς αναπτύχθηκε και λειτούργησε εν είδει θεμελίου της συλλογικής μνήμης και πολιτισμικής ταυτότητας το συγκεκριμένο φαινόμενο.

Επιπλέον βασιζόμενος στο βιβλίο «έρευνα του πραγματικού κόσμου» του Colin Robson (2010) έγινε αντιληπτό πως η συνέντευξη αποτελεί έναν ευέλικτο και άμεσο τρόπο για να αντλήσει κανείς πληροφορίες εις βάθος πάντα με βάση τον τύπο συνέντευξης που επιλέγει. Επιπλέον πέραν της ημιδομημένης συνέντευξης, ο Robson θέτει ως σημαντικές κατά την διάρκεια της συνέντευξης τις ερωτήσεις παρότρυνσης και τις διερευνητικές ερωτήσεις. Οι πρώτες θέτουν στον συνεντευξιαζόμενο την έκταση ή το σύνολο πιθανών απαντήσεων πέραν από τη μία που μπορεί να έχει στο μυαλό του, ενώ οι δεύτερες αποτελούν ένα τέχνασμα στην περίπτωση που ο συνεντευκτής θεωρεί πως ο ερωτώμενος έχει περισσότερα να πει από την πρώτη απάντησή του. Με βάση την προαναφερθείσα βιβλιογραφία, η ημιδομημένη συνέντευξη αποτελεί ένα χρήσιμο μέσο στην προσπάθεια που γίνεται σε αυτή την διπλωματική εργασία. Αρχικά γιατί αποτελεί μια ευέλικτη λύση, η οποία μπορεί να δώσει τα απαραίτητα αποτελέσματα, και κατά δεύτερον μέσα από μια μεγάλη πηγή ερωτήσεων και επιμέρους θεμάτων με βάση το γενικό, οι ερωτήσεις μπορούν να

προσαρμοστούν, να ανασυνταχθούν και να μορφοποιηθούν με βάση τον συνεντευξιαζόμενο. Αυτό όμως μπορεί να γίνει μόνο κατά την διάρκεια της συνέντευξης και όχι πριν από αυτή. Είναι επίσης δεδομένη η μεγαλύτερη ελευθερία στην σειρά ή την διατύπωση των ερωτήσεων κι αυτό γιατί σε τέτοιου είδους συνεντεύξεις που ο συνεντευκτής παραχωρεί, έστω και πλασματικά, όλο το χώρο στον συνεντευξιαζόμενο. Δηλαδή, η ουσία μιας απάντησης μπορεί να priμοδοτηθεί μόνο από την αξία μιας επιπλέον ερώτησης πάνω στο θέμα και αντίστροφα. Έτσι ο συνεντευκτής μπορεί να αρχίζει από ένα αρχικό γενικό θέμα, αλλά στην συνέχεια καθοδηγείται και μορφοποιεί τις επόμενες ερωτήσεις του με βάση τις απαντήσεις που λαμβάνει, με σκοπό να καλύψει όλα τα γενικά ζητήματα κι ερωτήματα της έρευνας και να προχωρήσει στα επόμενα. Έτσι μέσα από την γενικότητα των ερωτήσεων που θα τεθούν στους πρόσφυγες 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς, ελλοχεύει μια κατευθυντήριος γραμμή που οδηγεί στην περιγραφή της τότε ατμόσφαιρας και πως τους έχει μεταφερθεί και παράλληλα τους προετοιμάζει για να θέσουν τάξη και οργάνωση στο μυαλό τους με την επίδειξη των φωτογραφιών του πειράματος. Ξεκινάνε τα πάντα από το γενικό με σκοπό να πάνε στο ειδικό και δη στην έννοια πολιτισμική ταυτότητα και μνήμη.

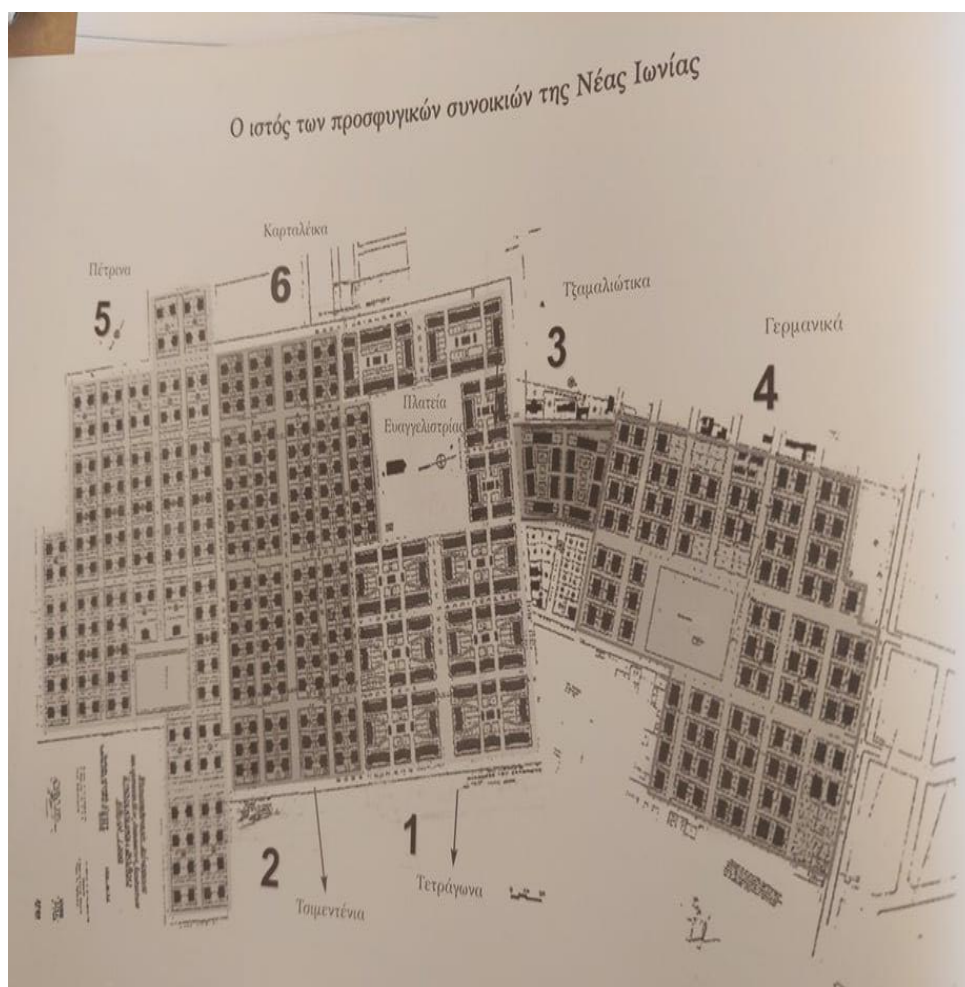
Επομένως σε κάθε συνεντευξιαζόμενο έγιναν οι εξής ερωτήσεις με στόχο η συνέντευξη να μην είναι κάτω από τριάντα λεπτά και πάνω από τη μία ώρα. Ο παραπάνω περιορισμός τέθηκε με σκοπό τον περιορισμό των περιορισμένων πληροφοριών, αλλά και για να αποφευχθεί ο κίνδυνος πλατειασμού και οι περιττές πληροφορίες του κάθε πληροφορητή. Μέσα σε αυτά τα χρονικά περιθώρια και μέσα από την καθοδήγηση του συνεντευκτή με βάση το ποιόν του κάθε συνεντευξιαζόμενου έγιναν οι εξής ερωτήσεις:

- Τι γνωρίζετε για το προσφυγικό ειδικά στην Νέα Ιωνία του Βόλου;
- Πείτε μου την ιστορία της οικογένειάς σας, πώς έφυγε από την Μικρά Ασία;
- Πώς ήταν η ζωή εκεί, σε εκείνα τα μέρη τότε; Θυμάστε ή σας έχουν πει κάτι για αυτό;
- Πώς ήταν η ζωή όταν πρωτοήρθε η οικογένειά σας στη Νέα Ιωνία; Ποια ήταν τα βασικά μέρη σύναξης εκείνη την περίοδο;

Μετά το πρώτο μέρος των ερωτήσεων, ακολούθησε η παρουσίαση φωτογραφιών από την καθημερινή ζωή της Νέας Ιωνίας, οι οποίες απεικόνιζαν ανθρώπους σε κοινά κι αναγνωρίσιμα μέρη της ευρύτερης περιοχής, από το προσωπικό αρχείο του συνεντευκτή. Προκειμένου να υπάρξει εμφανής τυπολογία στην γλώσσα των συνεντευξιαζόμενων, όπως για παράδειγμα μικρασιάτικοι όροι και λέξεις, παρουσιάστηκαν εικόνες από την ανοικοδόμηση της κεντρικής εκκλησίας της Νέας Ιωνίας Ευαγγελίστριας, τοπωνύμιο της προσφυγικής πίστης και παράδοσης, από το πολεοδομικό σχέδιο των προσφυγικών περιοχών με τα ονόματά τους, μια φωτογραφία ενός επαγγελματία εμπόρου πρόσφυγα, φωτογραφία από το γνωστό κέντρο συνάντησης «Ο Πέτρος» σε έναν από τους πιο γνωστούς δρόμους της Νέας Ιωνίας, το υπάρχον και μέχρι τη σήμερον ημέρα ζαχαροπλαστείο «Βυζάντιο», καθώς κι ένα τυπικό προσφυγικό σπίτι στο τότε και στο τώρα.

Εικόνα 1. Φωτογραφία του πρώτου Ιερού Ναού Ευαγγελίστριας Νέας Ιωνίας, 1929

Εικόνα 2. Σχέδιο κατανομής σπιτιών εγκατάστασης προσφύγων, τα επωνομαζόμενα "Τετράγωνα"

Εικόνα 3. Πλανόδιος Πωλητής

Εικόνα 4. Το καφενείο "Πέτρος", γνωστό μέρος σύναξης προσφύγων.

Εικόνα 5. Τοπικό προσφυγικό σπίτι στα τετράγωνα της Νέας Ιωνίας

Εικόνα 6. Καφενείο-Ζαχαροπλαστείο "Το Βυζάντιο", στην λεωφόρο Ειρήνης τον επονομαζόμενο "Φαρδύ"

Εδώ τίθεται ένα κρίσιμο ζήτημα όσον αφορά την τεκμηρίωση καθώς και την στροφή στην εικόνα, δεδομένου ότι η έννοια της εικόνας αποτελεί ένα πιο μοντέρνο μέσο, σε σχέση με την προφορική ιστορία καθαυτή. Σύμφωνα με το συλλογικό βιβλίο «Προφορική ιστορία και αντί-αρχεία Φωνές, εικόνες και τόποι» (2021) σε επιμέλεια Ρίκης Βαν Μπούσχοτεν, Βασίλη Δαλκαβούκη και Ελένης Καλλιμοπούλου, η εικόνα και τα πολυμέσα ως τρόπος δημιουργίας νέων αρχείων τροφοδοτούν νέες μορφές δημόσιας και πολιτικής κουλτούρας, καθώς και δημόσιας μνήμης. «Τέτοια νέα αρχεία δημιουργούνται σήμερα παντού από τοπικές συλλογικότητες «από τα κάτω». Το κοινό στοιχείο αυτών των αρχείων με τα «αντί-αρχεία» της προφορικής ιστορίας είναι η κατασκευή και διαφύλαξη αφηγημάτων βιωμένων εμπειριών

ανεξάρτητα από τα μεγάλα αφηγήματα που δημιουργούνται από την κρατική εξουσία και την δεδομένη «ηγεμονική» ιστορία.» Σε σύνδεση με αυτή την συνθήκη, αλλά και σε μια βαθύτερη ερμηνεία της εικόνας ως ερέθισμα, στο ίδιο βιβλίο, αναφέρεται μια παρόμοια πρακτική. «Η διαδικασία του να παρουσιάζεται μια φωτογραφία, και να σχολιάζουμε πάνω σε αυτή ειδικότερα δε, όταν αυτό γίνεται στο πλαίσιο μιας έρευνας που βασίζεται στην αφήγηση και τις προφορικές ιστορίες βιωμένων η μεταφερμένων εμπειριών είναι μια πρακτική αμφιλεγόμενη και ίσως παρεξηγημένη.» (συλλογικό 2021). Σίγουρα δεν σημαίνει ότι οι φωτογραφίες αναγκαστικά γεννούν προφορικές αφηγήσεις για βιωμένες εμπειρίες και συμβάντα. «Λόγω της δεικτικής τους σχέσης με το «πώς ήταν πραγματικά» (Barthes, 1980), δείχνουν με έναν οπτικό τρόπο ότι κοινωνικές σχέσεις και συμβάντα συνέβησαν ακόμα και όταν δεν υπάρχουν οι σχετικές αναμνήσεις σε προφορικές αφηγήσεις». Σε λογική συνάφεια με αυτή την έννοια ως δεδομένο, «πώς γίνεται στην πραγματικότητα οι φωτογραφίες, όταν τις δείχνουμε και τις κοιτάζουμε, μας δίνουν πρόσβαση στις βιωμένες εμπειρίες και τη γνώση υποκειμένων; Με ποιον τρόπο οι φωτογραφίες και οι οπτικές πρακτικές δημιουργούν πρόσθετες, ίσως και νέες, αντί-αφηγήσεις» (αντί φωνές, 2021). Η φωτογραφία λοιπόν γίνεται όπλο και σύμμαχος του συνεντευκτή καθώς και οπτικό ερέθισμα για πολύ συγκεκριμένους λόγους, όπως περιγράφεται στην ιστορία της Αμαλίας Στερλιγκ και της δικής της αφήγησης. τη συλλογή φωτογραφιών ως ένα ιδιωτικό αρχείο, το οποίο δεν έγινε απλώς μια δεξαμενή αναμνήσεων, αλλά κάτι πιο σημαντικό: ένα εφόδιο για την αφήγηση του παρελθόντος. Χρησιμοποιώντας τις φωτογραφίες του ιδιωτικού της αρχείου, η Αιμιλία Στέρλιγκ κατορθώνει να «αφηγηθεί» μια διαφορετική ιστορία από εκείνη που είπε στην προφορική συνέντευξη. Οι οπτικές της πρακτικές και οι φωτογραφίες συνιστούν και δημιουργούν μια διαφορετική αφήγηση, «ένα αντί-αφήγμα». Στην περίπτωση της εργασίας αυτής όμως ο αφηγητής χρησιμοποιεί μία και μοναδική δική του φωτογραφία σε συνδυασμό με αυτές που θα του υποδειχθούν από τον συνεντευκτή, και άρα δεν θα προτάξει μια αντι-αφήγηση. Οι φωτογραφίες είναι επιλεγμένες και δεδομένες ως μέρος του προαναφερθέντος πειράματος. Υπάρχει δηλαδή περίπτωση ο αφηγητής να πει μια εντελώς διαφορετική ιστορία χωρίς τις φωτογραφίες; Αυτό είναι το ερευνητικά ενδιαφέρον ερώτημα. Ωστόσο διαφοροποιείται από την στιγμή που θα του υποδειχθούν φωτογραφίες οι οποίες δεν αφορούν την οικογένεια του, αλλά, μια γενική κατάσταση και περιβάλλον στο οποίο έζησαν οι πρόγονοι του. Αναμένεται ενδεχομένως να ειπωθεί μια συμπληρωματική ως προς τον κεντρικό αφηγηματικό

άξονα αφήγηση, μια συμπληρωματική ιστορία ως ανταπόκριση στο οπτικό έναυσμα. «Ένα αντί-αφήγημα μπορεί να υποκαταστήσει όμως μια λεπτομερή συνέντευξη στην οποία κυριαρχεί ο προφορικός λόγος; Οι φωτογραφίες προσφέρουν ευκαιρίες για τη δημιουργία συναισθηματικών δεσμών με τις εμπειρίες των προηγούμενων γενιών (Hirsch 2002: 23), ιδιαίτερα σε περιπτώσεις συλλογικού τραύματος το οποίο μένει ενεργό μέσα από τις εκάστοτε δυσβάστακτες και δυσάρεστες αναμνήσεις. Οι φωτογραφίες μπορούν να γεφυρώσουν το χάσμα μιας ξεχασμένης και διαστρεβλωμένης λόγω του τραύματος ανάμνησης.» (Συλλογικό,2021) Πραγματοποιούν την «πρωτοφανή σύνδεση της πραγματικότητας (έτσι έγινε – it has been so) με την αλήθεια του είναι» (Barthes [1980] 2014: 124). Ωστόσο, σε αυτό το σημείο και με βάση το συλλογικό προαναφερθέν βιβλίο, πρέπει να ειπωθεί πως οι φωτογραφίες δεν παύουν να είναι αποτυπώσεις οι οποίες επηρεάζονται και εξαρτώνται από τις εκάστοτε βιογραφικές και κοινωνικές συνθήκες της εκάστοτε εποχής.

Σύμφωνα με το συλλογικό βιβλίο «Προφορική ιστορία και αντι-αρχεία Φωνές, εικόνες και τόποι (2021) «η ανάκληση της προφορικής και οπτικής μνήμης στο πλαίσιο μιας συνέντευξης μπορεί να συμβεί μέσα από διάφορα αισθητικά αλλά και υποκειμενικά κριτήρια το οποία απλώνονται στο πέρας της συνέντευξης. Ακόμη μέσα από την μελέτη της βιβλιογραφίας προκύπτει πως η σχέση εικόνας και αφήγησης προσφέρει τόσο στην ερμηνεία αφηγήσεων ζωής, όσο και στη σύνδεση πολυεπίπεδων τομέων μεταξύ προφορικής ιστορίας και εικόνων.» (Συλλογικό,2021) Στην συνέντευξη και στην σύνδεση της μέσω των εικόνων γίνεται αυτόματα μια συνεργασία ανάμεσα σε αυτούς ανακαλούν το παρόν των αφηγητών και σε αυτούς που ανακαλούν το παρελθόν. Έτσι λοιπόν, ένα «αντί-αρχείο» όπως το αποκαλούν οι συγγραφείς του βιβλίου «δημιουργείται τόσο από τις κοινωνικές εξελίξεις τις εκάστοτε εποχής των αφηγήσεων όσο, και από τη διάδραση εικόνας και αφήγησης.» Για παράδειγμα η Luggas σε μια συνέντευξη του βιβλίου μιλάει για το γενεαλογικό της δέντρο, αλλά δεν μπορεί να μιλήσει για τον πατέρα της. Οι φωτογραφίες όμως που διάλεξε να σχολιάσει λένε μια άλλη ιστορία, η οποία δεν ήταν αφηγήσιμη. Ένα αντί-αρχείο που μέσα του κρύβει ένα μη αφηγήσιμο παρελθόν. Μέσα από την αφήγηση της Luggas για την οικογένεια της σε συνδυασμό με της επιλεγμένες φωτογραφίες της, βρίσκεται κρυμμένη η έννοια του τραύματος το οποίο στην αφήγηση δεν υποφαινόταν. Έτσι μέσα από την επικοινωνία συνεντευκτή και

συνεντευξιαζόμενου αλλά και με τη σωστή επιλογή φωτογραφικού ή άλλου οπτικού υλικού δημιουργείται μια σύνδεση οπτικής πρακτικής και αφήγησης, αναδεικνύοντας έτσι και μη αφηγήσιμες πτυχές του παρελθόντος.

«Η στροφή στην εικόνα έρχεται να εμπλουτίσει ποικιλοτρόπως τη συζήτηση σχετικά με τον ρόλο των αισθήσεων τόσο στη μνημονική διαδικασία όσο και στη διαδικασία της συνέντευξης. Πέραν του να επαληθεύσει τη σύγχρονη κυριάρχηση του οπτικού πολιτισμού, ίσως να είναι προπομπός μίας ευρύτερης αισθητηριακής στροφής.» (Προφορική ιστορία και αντι-αρχεία Φωνές, εικόνες και τόποι, 2021).

«Πώς επηρεάζει την αφήγηση όμως ένας οιοσδήποτε κοινωνικός παράγοντας; η εξιστόρηση του βίου ενός ατόμου παραδείγματος χάριν μέσα από τις οικογενειακές φωτογραφίες, να αρθρώσει εναλλακτικές αφηγήσεις, ή και το αντίστροφο; Το πιο πιθανό είναι πως μπορεί κυρίως μέσα από την «φωτογραφική στροφή» που έλαβε χώρα στους κόλπους της προφορικής ιστορίας από τη δεκαετία του 1990 και μετά» (Freund & Thomson 2011: 1). Η ιστορική αυτή συνθήκη ανέδειξε τη φωτογραφία όχι μόνο ως ιστορικό τεκμήριο, αλλά και ως ένα μνημονικό ερέθισμα. Όπως μία οικεία μυρωδιά ή γεύση, έτσι και μια φωτογραφία μπορεί να λειτουργήσει υποβοηθητικά για τη μνήμη και να πυροδοτήσει μια «μνημονική αντίδραση» απελευθερώνοντας «μια σειρά από μνημονικές αφηγήσεις» που προκαλούν συναίσθημα και αναστοχασμό (Abrams 2016: 121).

Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ εικόνας, προφορικής αφήγησης και μνήμης δείχνει ότι οι αναμνήσεις ενεργοποιούνται με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με τη μέθοδο που χρησιμοποιείται (Freund & Thomson 2011: 4-6). Μέσα από το παράδειγμα της Luggas στο βιβλίο «Προφορική ιστορία και αντί-αρχεία Φωνές, εικόνες και τόποι» (συλλογικό, 2021) φαίνεται πως μέσα από την αφήγηση της σε συνδυασμό με τις φωτογραφίες που διάλεξε και είδε, παιδικές μάλιστα φωτογραφίες, καμία από αυτές δεν αντιστοιχούσε σε κάποια ανάμνησή της. Η αφηγήτρια αναπληρώνει ένα κενό στη μνήμη της και διαμορφώνει μία ανάμνηση μέσα από την οπτική της πρακτική, κοιτάζοντας και σχολιάζοντας μια φωτογραφία. Από το σημείο αυτό είναι σε θέση να υπερβεί μια γραμμική αφήγηση ζωής και να αφηγηθεί μια διαφορετική ιστορία πτυχές της οποίας «δεν παράγονται αφηγηματικά, αλλά οπτικοποιούνται». Η χρήση της φωτογραφίας αποκτά έτσι μία αναλυτική δυναμική που οδηγεί στην κατανόηση της αλληλεπίδρασης παρελθόντος και παρόντος και του

τρόπου με τον οποίο «οι άνθρωποι ανακαλούν, επεξεργάζονται και ανακατασκευάζουν το παρελθόν στο παρόν» (Abrams 2016: 21). Έτσι λοιπόν μέσα από το εν λόγω πείραμα- συνέντευξη, πριμοδοτείται και ενισχύεται το βασικό ερώτημα της εν λόγω εργασίας. «Αν τοποθετήσουμε τη φωτογραφία στον χωροχρόνο της προφορικής συνέντευξης, η πολυσημία αυτή εμπλουτίζεται καθώς στα παρελθοντικά νοήματα έρχονται να προστεθούν τα νοήματα που παράγονται κατά τη συνέντευξη μέσα από τη διάδραση που αναπτύσσεται μεταξύ αφηγητή και ερευνητή» (Freund και Thomson 2011: 11). «Ωστόσο υπάρχει μια ένσταση αν έρθει σε αντιπαράθεση η οπτική πρακτική με την προφορική αφήγηση. Μέσα από την αντιπαράθεση των δύο γίνεται σαφές ότι αυτές «δεν αποκαλύπτουν ούτε ανακτούν το παρελθόν, αλλά το κατασκευάζουν», δημιουργώντας παράλληλες αφηγήσεις που μπορεί να παρουσιάζουν μεταξύ τους ρήξεις, κενά, ανακολουθίες.» (Freund και Thomson 2011: 11)

Οι φωτογραφίες αποτελούν απτές απεικονίσεις και stimuli, δείχνουν πως κάτι έγινε στο παρελθόν. Προκειμένου ωστόσο να μην τρέφονται αυταπάτες, πρέπει να ειπωθεί πως οι φωτογραφίες δεν οδηγούν πάντα αναγκαστικά στην ανάκληση αναμνήσεων και αφηγήσεων, με τον τρόπο που αυτό μπορεί να συμβαίνει σε μια συζήτηση για ένα γεγονός, που διεξάγεται με σκοπό μια βιογραφική αφήγηση και την υποβοήθηση της μνήμης. Αυτά που απεικονίζονται σε μια φωτογραφία, όταν αυτή βρίσκεται μπροστά στα μάτια μας, δεν είναι πάντα μέρος της μνήμης μας, ακόμα και αν η φωτογραφία αυτή δείχνει κάτι πολύ γνωστό και οικείο. Έτσι οι φωτογραφίες μπορούν να έρχονται σε σύγκρουση με τις εικόνες του παρελθόντος που προκύπτουν από την προφορική μνήμη και φέρνουν στην ουσία τον αφηγητή αντιμέτωπο με ένα παρελθόν που δεν θυμάται επακριβώς με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Ωστόσο μέσα από αυτή την άτυπη μάχη με το παρελθόν, μπορούν να προκληθούν αφηγήσεις με βάση αυτό και το βασικό χωροχρονικό και κοινωνικό ερέθισμα που έδωσαν οι φωτογραφίες.

Επιστρέφοντας στην εν λόγω διπλωματική έρευνα θα πρέπει να σημειωθεί πως οι φωτογραφίες αυτές είναι βασικό να απεικονίζουν ανθρώπους που είναι πρόσφυγες ή που βρίσκονται σε μέρη σύναξης και αλληλεπίδρασης προσφύγων προκειμένου να πυροδοτηθούν μνήμες οι οποίες θα βοηθήσουν τα υποκείμενα στην αφήγηση τους. Παράλληλα μπορεί να βοηθήσει στην αφήγηση η απεικόνιση ανθρώπων που ήταν ή συνεχίζουν να είναι αναγνωρίσιμοι στην πλειονότητα των

προσφύγων για πολλούς πιθανούς λόγους, ίσως λόγω της ιδιότητας, του επαγγέλματος, ή της ενασχόλησης τους με τα κοινά και τα θρησκευτικά της Νέας Ιωνίας του Βόλου.

Όπως ανεφέρθη και πιο πάνω, μια σκέψη η οποία είναι βασισμένη στο βιβλίο «προφορική ιστορία και αντί-αρχεία, φωνές εικόνες και τόποι» (2021) είναι και το να παρουσιάσουν οι ίδιοι οι συνεντευξιαζόμενοι μια φωτογραφία από το δικό τους προσωπικό αρχείο, και η οποία να αφορά κάποιο συγγενικό ή φιλικό τους πρόσωπο από την περίοδο της εγκατάστασης των προσφύγων στην γειτονιά της Νέας Ιωνίας του Βόλου. Αυτή η σκέψη έγινε επίσης με βάση τις σημειώσεις της Ρίκης Φαν Μπούσχοτεν όσον αφορά την μνήμη, η μνήμη αυτή καθαυτή δεν είναι ατομική και ο άνθρωπος ως φύσει κοινωνικό ον θυμάται ως μέλος κοινωνικών ομάδων και τοπωνυμίων. Η μνήμη είναι μεταβλητή, καθώς το παρελθόν δεν επανεμφανίζεται αυτούσιο, αλλά ανακατασκευάζεται με το παρόν ή με όργανα του παρόντος όπως φωτογραφίες. Τέλος βασική προϋπόθεση της μνήμης είναι η ένταξη της σε αναγνωρίσιμα κοινωνικά πλαίσια.⁶

Η στροφή λοιπόν στην εικόνα έρχεται να εμπλουτίσει ποικιλοτρόπως τη συζήτηση σχετικά με τον ρόλο των αισθήσεων τόσο στη μνημονική διαδικασία όσο και στη διαδικασία της συνέντευξης. Πέραν του να επαληθεύσει τη σύγχρονη κυριαρχία του οπτικού πολιτισμού, ίσως να είναι προπομπός μίας ευρύτερης αισθητηριακής στροφής. Η προφορική ιστορία αποκτά οπτική διάσταση ή προεκτάσεις, εστιάζοντας κυρίως στη χρήση της φωτογραφίας ως μνημονικού εργαλείου και τεκμηρίου στη συνέντευξη.

Μετά την επίδειξη των φωτογραφιών τόσο από τον συνεντευκτή όσο και από τον συνεντευξιαζόμενο, θα προχωρήσει ξανά η πορεία της συνέντευξης με το δεύτερο μέρος της. Από το σημείο αυτό, σύμφωνα με το συλλογικό βιβλίο «Προφορική ιστορία Φωνές αντί-αρχεία και τόποι» (2021) αλλά και με το «Κατασκευάζοντας προφορικές ιστορίες συνδιαλλαγές, συγκρούσεις ανατροπές» της Μαρίνας Πετρονώτη (2002) το υποκείμενο είναι σε θέση να υπερβεί τη βιογραφική του αφήγηση και να αφηγηθεί μια διαφορετική ιστορία της ζωής του, πτυχές της οποίας

⁶ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 9, «Η συγκρότηση της μνήμης», E-class <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/units/?course=SEAD240&id=3246> Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022

«δεν παράγονται αφηγηματικά, αλλά οπτικοποιούνται»⁷. Αν τοποθετήσουμε τη φωτογραφία στον χωροχρόνο της προφορικής συνέντευξης, η πολυσημία αυτή εμπλουτίζεται καθώς στα παρελθοντικά νοήματα έρχονται να προστεθούν τα νοήματα που παράγονται κατά τη συνέντευξη μέσα από τη διάδραση που αναπτύσσεται μεταξύ αφηγητή και ερευνητή. Έτσι στο δεύτερο μέρος της συνέντευξης γίνονται πιο συγκεκριμένες ερωτήσεις με βάση τις φωτογραφίες και τις σκέψεις που συνεπάγονται από αυτές.⁸

- Έχετε κάποια ιστορία με βάση το πρόσωπο που είδατε φωτογραφία που να θυμάστε έντονα, να σας είχε σημαδέψει ή κάνει εντύπωση; Αν όχι με το ίδιο πρόσωπο με κάποιο φιλικό του.
- Τι σας προκάλεσε η επίδειξη των συγκεκριμένων φωτογραφιών. Έχετε να πείτε κάτι που να σας έκανε εντύπωση για αυτές;
- Υπάρχουν έθιμα και τελετουργικά που ίσως έχουν επιβιώσει για 100 πια χρόνια από την καταστροφή της Μικράς Ασίας; Ποια είναι αυτά;
- Θεωρείτε πως αυτές οι πρακτικές και οι μνήμες καθώς και η διαιώνιση τους από εσάς θα ευοδώσουν στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και της πολιτισμικής ταυτότητας του κατοίκου της Νέας Ιωνίας;

Καθ'όλη την διάρκεια της συνέντευξης τα υποκείμενα καταγράφονταν ψηφιακά μέσω μαγνητοφώνου καθώς και μέσω screen video recording, ενώ ο συνεντευκτής σημείωνε τις χειρονομίες, τις κινήσεις και τους μορφασμούς των υποκειμένων, προκειμένου να υπάρχει μια σφαιρική και επιμελής καταγραφή της συνολικής αφοσίωσης και εμπλοκής των συνεντευξιαζόμενων, με σκοπό την περαιτέρω αξιολόγηση μετά το πέρας του πειράματος. Η καταγραφή κινήσεων και μορφασμών ή ακόμα και η σωματικές εκφράσεις των υποκειμένων δεν γίνονται τυχαία. Σύμφωνα με την Ρίκη Φαν Μπούσχοτεν⁹ «η μνήμη σχετίζεται με την αντίληψη, το ενδιαφέρον και τη σημασία ενός ευρύτερου γεγονότος. Υπάρχει φωτογραφική εμπειρία με την πραγματοποίηση του γεγονότος, απώλεια μνήμης τους επόμενους εννέα

⁷ Κεφαλίδου Σ. (2017) αφήγηση στην τηλεοπτική δημοσιογραφία. Αναάλυση και αξιοποίηση της για κριτικό σχολικό γραμματισμό.

⁸ Πετρονιώτη Μ. (2002) με τίτλο «Κατασκευάζοντας προφορικές ιστορίες, συνδιαλλαγές, συγκρούσεις ανατροπές»

⁹ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 9, «Η συγκρότηση της μνήμης», E-class. <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/units/?course=SEAD240&id=3246> Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022

μήνες, σταδιακή επεξεργασία, διαγραφή και λήθη και τέλος σταθεροποίηση της μνήμης τα επόμενα τριάντα με τριάντα τέσσερα χρόνια. Έχουμε δηλαδή επιλεκτική καταγραφή βιωμένων εμπειριών ή ιστοριών, μετάπλαση τους, επιλογή μεμονωμένων περιστατικών και επανανοηματοδότηση ανάλογα με την σημασία των συμβάντων στο παρόν και τέλος εκροή και μεταμόρφωση της εμπειρίας σε αφηγηματικό λόγο.» Παράλληλα υπάρχει η μεταβίβαση των τραυματικών γεγονότων από τη μια γενιά στην άλλη μέσω της «Μεταμνήμης» και διαφοροποιημένη μνήμη στις επόμενες γενιές. «Όμως αυτά που μένουν ισχυρά και πυροδοτούν την μνήμη είναι οι τόποι, εξού και τα τοπωνύμια στην παρούσα διπλωματική, τα γεγονότα, όπως το προσφυγικό, δραστηριότητες όπως ο εκκλησιασμός στην Ευαγγελίστρια, αξίες, αισθήματα, αισθήσεις όπως όραση των φωτογραφιών με τα πρώτα προσφυγικά κτίσματα, μυρωδιές, ήχους, γεύσεις -όπως στο καφενείο «ο Πέτρος»- αλλά και μυρωδιές.»¹⁰ Έτσι μέσα από την διέγερση των υποκειμένων με λέξεις που αφορούν τις αισθήσεις αλλά και μέσω των φωτογραφιών με τοπωνύμια που υπήρχαν μέσα και στις δικές τους αναμνήσεις -δεδομένου ότι πρόκειται για πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς- έγινε η προσπάθεια επίτευξης της σφαιρικής αποτύπωσης των εκφράσεων αλλά και των προφορικών ιστοριών που είχαν να διηγηθούν.

2.4 Υποκείμενα και συνθήκες των συνεντεύξεων

Φτάνοντας στο κομμάτι της συνέντευξης θα ήταν θεμιτό πρώτα να παρουσιαστούν τα υποκείμενα των συνεντεύξεων, τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά, οι συνθήκες στις οποίες έγιναν οι συνεντεύξεις καθώς και μερικές θεωρητικές βιβλιογραφικές κατευθυντήριες για την σχέση συνεντευκτή συνεντευζιάζόμενου, για την υποκειμενικότητα και την διυποκειμενικότητα αλλά και για το ποιες θα ήταν οι συνετές μέθοδοι ανάλυσης των συνεντεύξεων πέραν της θεωρίας ανάλυσης προσωπικών αφηγήσεων του Labov (1967).

Επιπλέον μπορούν να υπάρξουν κάποιοι εναλλακτικοί τρόποι παρουσίασης των προφορικών μαρτυριών πέρα από την κλασική ιστορική ή ανθρωπολογική

¹⁰ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 9, «Η συγκρότηση της μνήμης», E-class <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/units/?course=SEAD240&id=3246> Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022

σκοπία, δεδομένου ότι ο λόγος των πληροφορητών αποτελεί το πιο γνήσιο τεκμήριο της βιωμένης εμπειρίας της εκάστοτε εποχής. Η ανάλυση τους μπορεί να γίνει είτε ως μια μεμονωμένη αφήγηση ζωής είτε ως μια συλλογή αφηγήσεων, οι οποίες παρουσιάζονται είτε στην ολότητα τους, είτε ως αποσπασματικά μέρη και περιγράφοντας μια κοινωνική ομάδα ή μια ιστορική περίοδο. Η παράθεση αφηγήσεων ζωής μπορεί όμως να συνδυαστεί με μια ιστορική ή κοινωνιολογική ανάλυση. Στο βιβλίο του Paul Thompson, «The Edwardians», που βασίζεται σε 500 συνεντεύξεις με Βρετανούς που έζησαν τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα, η κοινωνιολογική ανάλυση της περιόδου εναλλάσσεται με οικογενειακά πορτραίτα, χαρακτηριστικά για διάφορα κοινωνικά στρώματα της περιόδου. Ας έρθουμε τώρα στη μεθοδολογία ανάλυσης των συνεντεύξεων.

Η Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν καθηγήτρια του τμήματος Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας τονίζει πως πρέπει να αξιολογηθεί κάθε συνέντευξη, τόσο όσον αφορά στα θέματα που ενδεχομένως μπορούν να ανοίξουν νέα πεδία ερμηνείας, όσο και για την αξιοπιστία τους. «Η αξιολόγηση αυτή ακολουθεί την ίδια μέθοδο που χρησιμοποιούν οι ιστορικοί και στην αξιολόγηση γραπτών πηγών. Μελετώντας την εσωτερική συνοχή του κειμένου και μέσα από τη διασταύρωση με άλλες πηγές, είτε με άλλες συνεντεύξεις, είτε με γραπτές πηγές, μπορούν να εντοπιστούν τα τυχόν μυθοποιητικά στοιχεία στο λόγο του πληροφορητή, τις αντιφάσεις και τις σιωπές.»¹¹

Αφού έγιναν οι απαραίτητες διευκρινίσεις όσον αφορά την ανάλυση των συνεντεύξεων πέραν της βιβλιογραφικής αναφοράς του Labov (1967) η οποία θα γίνει σε ξεχωριστό κομμάτι της διπλωματικής, θα γίνει η παρουσίαση των υποκειμένων των συνεντεύξεων. Τα υποκείμενα των συνεντεύξεων είναι οκτώ άτομα, αποτελούμενα από τρεις γυναίκες και πέντε άνδρες, εκ των οποίων όλοι ξεπερνούν τα πενήντα έτη και φτάνουν μέχρι και τα 92 έτη, πράγμα που σημαίνει πως όλα τα υποκείμενα αποτελούν αυτομάτως πρόσφυγες δεύτερης ή τρίτης γενιάς. Άρα θεωρούνται πιο έγκριτοι πληροφορητές όσον αφορά τα βιώματα των προσφύγων πρώτης γενιάς και πως αυτά μετεφέρθησαν στην επόμενη, γίνεται λοιπόν άμεση

¹¹ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 3, «Τα τεκμήρια της προφορικής ιστορίας», E-class <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/units/?course=SEAD240&id=3240>
Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022

διαγενναλογική αφήγηση όπως λέγεται. Το σύνολο των υποκειμένων έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον την δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ κάποιοι από αυτούς έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια. Επιπλέον, πρέπει να ειπωθεί πως όλα τα υποκείμενα πρέπει κατάγονται από περιοχές της Μικράς Ασίας και πως πρέπει να διαμένουν στην περιοχή την οποία εγκαταστάθηκαν οι πρόγονοι τους και η οποία είναι η Νέα Ιωνία Μαγνησίας. Τέλος θα πρέπει να ειπωθεί πως όλες οι συνεντεύξεις έγιναν μέσω skype και συναφών πλατφορμών, προκειμένου να επιτευχθεί ένας διττός σκοπός: να μπορούν να είναι ορατές όλες οι σωματικές εκφράσεις και αντιδράσεις των υποκειμένων, αλλά και να αποφευχθεί σύγχυση των υποκειμένων, δεδομένης της προχωρημένης ηλικίας τους, με βάση την έξαρση της COVID-19 και της παγκόσμιας πανδημίας που βιώνουμε.

Πίνακας 1. Κατάσταση απογόνων και επιγόνων Μικρασιατών για συνέντευξη

Ονοματεπώνυμο	Ηλικία περίπου	Φύλο	Τόπος Διαμονής	Τόπος Καταγωγής	Εκπαίδευση	Διάρκεια Συνέντευξης	Ημέρα Συνέντευ- ξης
Μ.Π	94	Άνδρας	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Εγγλεζονήσι	Πρωτοβάθμια	38'	19/3/2022
Δ.Κ	83	Άνδρας	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Κλισέκιοϊ	Δευτεροβάθμια	70'	21/3/2022
Γ.Κ	85	Άνδρας	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Θείρα	Δευτεροβάθμια	42'	24/3/2022
Ο.Β	72	Γυναίκα	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Ικόνιο	Τριτοβάθμια	46'	28/3/2022
Π.Δ	56	Άνδρας	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Κων/πολη	Τριτοβάθμια	45'	20/3/2022
Α.Δ	62	Άνδρας	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Δέινισλι	Δευτεροβάθμια	36'	3/4/2022
Κ.Δ	66	Γυναίκα	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Σαράκιοϊ	Τριτοβάθμια	64'	18/3/2022
Α.Κ	84	Γυναίκα	Νέα Ιωνία Μαγνησίας	Σμύρνη	Δευτεροβάθμια	44'	30/3/2022

2.5 Μέθοδος ανάλυσης υλικού των συνεντεύξεων

Κατά την μέθοδο ανάλυσης του υλικού των συνεντεύξεων θα χρησιμοποιηθεί το μοντέλο Labov & Waletzky (1967). Ο λόγος της επιλογής του σχήματος αυτού είναι ότι μας δίνει πληροφορίες όχι τόσο για τη λογοτεχνική αφήγηση, όσο για καθημερινές αφηγήσεις, που έχουν ενδιαφέρον για την παρούσα διπλωματική εργασία.

Σημαντικό βιβλιογραφικό βοήθημα όσον αφορά την ανάλυση του υλικού των συνεντεύξεων αποτέλεσε η διδακτορική διατριβή της κυρίας Κεφαλίδου με τίτλο « Η αφήγηση στην τηλεοπτική ειδησεογραφία: Ανάλυση και αξιοποίηση της για έναν

κριτικό σχολικό γραμματισμό.» (2017). Μέσα από την εν λόγω διατριβή γίνεται μνεία στον όρο ιστορία. Ο όρος «ιστορία» αναφέρεται στα γεγονότα αυτά καθαυτά που αναπαριστά το αφηγηματικό κείμενο, στη χρονολογική σειρά τους, στους συμμετέχοντες στα γεγονότα και στον χωροχρόνο που συμβαίνουν αυτά τα γεγονότα. Η ιστορία λοιπόν είναι το «τι» του αφηγηματικού κειμένου, έχει να κάνει δηλ. με την αναφορική λειτουργία του. Ο όρος «λόγος» από την άλλη αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο το αφηγηματικό κείμενο 19 διαχειρίζεται και παρουσιάζει αυτά τα γεγονότα συχνά ανατρέποντας την χρονική τους τάξη. Ο «λόγος» λοιπόν έχει να κάνει με το ΠΩΣ του αφηγηματικού κειμένου. Στην αρχική της φάση, όπως είπαμε, η αφηγηματολογία ενδιαφέρθηκε κυρίως για τη μελέτη των αφηγήσεων στο επίπεδο της ιστορίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η διαμόρφωση των λεγόμενων «γραμματικών ιστορίας» (story grammars), οι οποίες χρησιμοποιώντας έναν πεπερασμένο αριθμό λειτουργιών (σχημάτων πλοκής/ functions), ενεργειών (actions) και ρόλων (actants), και με βάση κάποιους κανόνες σύνθεσης προσπάθησαν να προβλέψουν την παραγωγή μιας ποικιλίας αφηγηματικών κειμένων.

Παράλληλα γίνεται σαφές πως «η αφηγηματολογία αφουγκράζεται τις εξελίξεις και στο χώρο της κοινωνιογλωσσολογίας και επηρεάζεται από την εργασία των Labov και Waletzky (1967) πάνω στις συνομιλιακές αφηγήσεις προσωπικής εμπειρίας (oral narratives of personal experience). Η καθοριστική για τη διαμόρφωση της μετα-κλασικής αφηγηματολογίας ιδέα ότι τα πορίσματα της αφηγηματολογικής έρευνας θα πρέπει να εναρμονίζονται με την μελέτη της αφήγησης εκτός λογοτεχνίας κερδίζει έδαφος και ανοίγει τους ορίζοντες των μελετητών» (Κεφαλίδου, 2017). Η καθοριστική για την μελέτη της αφήγησης έρευνα των Labov & Waletzky (1967, 1972) βάζει στο επίκεντρο της έρευνας τους τη συνομιλιακή αφήγηση και την μελετούν ως κοινωνική πρακτική. Ο όρος συνομιλιακή αφήγηση που χρησιμοποιείται αναφέρεται στις αφηγήσεις που αφορούν τον εαυτό μας ή/και τους άλλους και τις οποίες παράγουμε (και ερμηνεύουμε ως παραλήπτες), στα πλαίσια της καθημερινής συνομιλίας. Με άλλα λόγια, οι Labov & Waletzky (1967) προσεγγίζουν την παραγωγή της αφήγησης ως μια πράξη επικοινωνίας που καθορίζεται από τα κοινωνικά συμφραζόμενα μέσα στα οποία αναδύεται και μελετούν συστηματικά τα δομικά στοιχεία του αφηγηματικού κειμένου ως κωδικοποίηση των λειτουργιών και των στόχων που αυτό επιτελεί και εκπληρώνει αντίστοιχα.

Σύμφωνα με την έρευνα και την εξέταση άλλων παραδειγμάτων διπλωματικών εργασιών με βάση την ανάλυση προφορικών ιστοριών γίνεται παραδεκτό πως η αφήγηση αποτελεί ένα όλο, με αρχή, μέση και τέλος. Ο Labov (1967) όρισε έξι δομικά στοιχεία για την ανάλυση ενός αφηγηματικού κειμένου, τα οποία ορίζουν κατά κάποιο τρόπο την αρχή τη μέση και το τέλος του. Τα έξι δομικά στοιχεία του Labov είναι η Σύνοψη, ο Προσανατολισμός, η Δράση και οι Περιπλοκές, το Επιμύθιο, η Κωδικοποίηση και η Αξιολόγηση. Αυτές οι κειμενικές δομές δεν εμπεριέχονται στον μη αφηγηματικό λόγο, ενώ συνοδεύονται από διάφορες κειμενικές ενδείξεις, όπως χρονικά επιρρήματα, ασυνέχεια προσώπων και χρόνων. Η αφήγηση έχει μια και βασική οργανωτική λειτουργία: Την πλοκή. Η Σύνοψη (abstract), είναι μια περίληψη της ιστορίας που θα ακολουθήσει. Μπορεί να είναι μια πρόταση μόνο, ένας τίτλος, ή μπορεί και να παραλείπεται. Ουσιαστικά μας εισάγει στη φύση του θέματος. Ο Προσανατολισμός (orientation), έχει σκοπό να τοποθετήσει την ιστορία σε κάποιες βάσεις, δηλαδή να παρουσιάσει τους ήρωες της ιστορίας (ποιος) και να θέσει ένα ευρύτερο χρονικό ή χωρικό περιβάλλον (πότε και που) επιπλοκές (complication) , κρίσιμες «σκηνές», ή ακόμα και ανεξάρτητες αφηγήσεις μέσα στην αφήγηση. Μετά την δράση και τις επιπλοκές έρχεται το επιμύθιο (resolution) ή αλλιώς η επίλυση. Η ιστορία αποκαθίσταται, ή λαμβάνει ένα τέλος. Με λίγα λόγια, ένα η περισσότερα γεγονότα τερματίζουν τη ροή της δράσης και δίνουν ένα τέλος. Ακολουθεί η κωδικοποίηση (coda), η οποία όπως και η σύνοψη, συχνά απουσιάζει. Με την κωδικοποίηση ο αφηγητής συνδέει την ιστορία του παρελθόντος με το τώρα.

Πιο συγκεκριμένα και με βάση την εν λόγω διπλωματική, η σύνοψη προϊδεάζει τον αναγνώστη για το τι πρόκειται να ακούσει, πως ήταν δηλαδή η ζωή στην προσφυγική Νέα Ιωνία. Ως προσανατολισμός , χαρακτηρίζονται τα δεδομένα που δίνουν πληροφορίες για όλους τους εμπλεκόμενους στην αφήγηση, το ποιος, το που και το πότε, όχι όμως για τα γεγονότα καθαυτά. Δίνεται δηλαδή το πλαίσιο των γεγονότων όπως οι γειτονιές της Νέας Ιωνίας, τα μέρη στα οποία σύχναζαν ή έμεναν οι πρόσφυγες, το που διασκεδάζαν, ποιοι ήταν μέσα από τα μάτια των αφηγητών και πως ήταν τη δεδομένη χρονική στιγμή τα πράγματα. Η δράση στον αντίποδα είναι τα ίδια τα γεγονότα της αφήγησης, ενώ περιπλοκή είναι τα εκάστοτε εμπόδια ή ανατροπές στη ζωή των προσφύγων έτσι όπως τα μετέφεραν στους πρόσφυγες 2^{ης} γενιάς, ενώ κλιμάκωση είναι τα γεγονότα με τη μεγαλύτερη σημασία στην διάρκεια της αφήγησης. Ως αξιολόγηση θεωρούνται τα σχόλια του αφηγητή με βάση

τα λεγόμενα του, τα οποία και υποδεικνύουν την δική του οπτική και στάση όσον αφορά τα γεγονότα. Η αξιολόγηση εκφράζεται κυρίως με επίθετα, επιρρήματα, ευθύ λόγο, επαναλήψεις, και γενικώς λέξεις που φανερώνουν συναισθήματα και σκέψεις. Με το επιμύθιο, γίνεται μνεία στην αναφορική λειτουργία του κειμένου και υπάρχει η παρουσίαση του τελικού αποτελέσματος όλης αυτής της σειράς γεγονότων, της ιστορίας, όπου βέβαια αυτό είναι δυνατόν, εφόσον τα γεγονότα είχαν μια ολοκλήρωση και πορεύτηκαν προς κάπου. Η υποενότητα αυτή απαντά στο ερώτημα των ακροατών «και, τελικά, τί έγινε;». Τέλος, το αφηγηματικό κείμενο ολοκληρώνεται με την κωδικοποίηση, όπου σύμφωνα με την διατριβή της κυρίας Κεφαλίδου «αυτή συνίσταται σε ένα σύνολο ελευθέρων προτάσεων οι οποίες μπορούν να επιτελούν τις εξής λειτουργίες: να σηματοδοτούν τη λήξη της αφήγησης, να περιέχουν γενικές παρατηρήσεις ή να δείχνουν τις απώτερες συνέπειες των γεγονότων που μόλις παρουσιάστηκαν για τον ομιλητή/ αφηγητή. Κυρίως, όμως η λειτουργία που σίγουρα επιτελούν είναι να επαναφέρουν τον ακροατή στον χρόνο της συνομιλίας, εγκαταλείποντας το εδώ και το τώρα της ιστορίας και με αυτόν τον τρόπο δείχνουν ότι ο ομιλητής είναι πρόθυμος να αφήσει το ρόλο του ως τέτοιου σε όποιον το επιθυμεί. Χαρακτηριστικό της ολοκλήρωσης της αφηγηματικής πράξης που σηματοδοτείται με την κωδικοποίηση είναι το γεγονός ότι πιθανή ερώτηση του ακροατή «και μετά τί έγινε» θα θεωρούνταν άστοχη, εκτός επικοινωνιακού πλαισίου.» (Κεφαλίδου,2017)

Μέσα στην αφήγηση κατά τον Genette, (1980) «το υποκείμενο επιτελεί πολλές και διαφορετικές γλωσσικές λειτουργίες .Την αφηγηματική, που αντιστοιχεί στη μετάδοση της ιστορίας, τη σκηνοθετική ή αλλιώς οργανωτική, που συνίσταται στη δόμηση του αφηγηματικού υλικού έτσι ώστε να εξασφαλίζει τη μέγιστη δραστηριότητα, την επικοινωνιακή, που εξασφαλίζει την αδιάκοπη επαφή μεταξύ του αφηγητή και του ακροατή(ή αναγνώστη),την πιστοποιητική, που εκφράζει τη σχέση του αφηγητή με την ιστορία και στοχεύει στην ενίσχυση της αληθοφάνειας. Επιπλέον επιτελεί την παρεκβατική ή αλλιώς σχολιαστική λειτουργία, όπου επιχειρεί με παρεκβατικές παρενθέσεις την υπονόμηση της αληθοφάνειας. Και τέλος χρησιμοποιεί μια ιδεολογική λειτουργία, η οποία περιλαμβάνει εξουσιαστικά ή διδακτικά σχόλια, που εκφράζουν την αυθεντία του συγγραφέα και μεταφέρουν τα αξιολογικά του κριτήρια απευθείας στον αναγνώστη».(Genette, 1980). Όλα αυτά συνέπτυξε κι ο Labov στην αξιολόγηση, η οποία γίνεται είτε εσωτερικά είτε εξωτερικά, αλλά επίσης γίνεται παράλληλα με την αφήγηση, σε όλη την έκτασή της,

από την πρώτη ως την τελευταία λέξη. Αξίζει να σημειωθεί πως η αξιολόγηση αναγνωρίζεται από τα επίθετα, τα επιρρήματα, τον ευθύ λόγο, τις μεταφορές, ή τις επαναλήψεις. Όταν και ο λόγος του αφηγητή δηλώνει αποστασιοποίηση, άρνηση, ειρωνεία, σάτιρα, ακόμη και παρωδία του λόγου του ήρωα.

«Η Αφήγηση στην μεγαλύτερη έκτασή της βρίσκεται σε παρελθοντικούς χρόνους. Η αιτιότητα εκφράζεται με συνδέσμους όπως επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι κλπ, ενώ η χρονική συνάφεια εκφράζεται με χρονικά όπως ύστερα, μετά, πριν, εντωμεταξύ, ή στη διάρκεια. Στην αφήγηση χρησιμοποιείται κανονικά ο αόριστος, αφού αυτός είναι ο χρόνος της ιστορίας, άρα και της διήγησης συμβάντων, και η συνοπτική ρηματική όψη, που προσφέρεται για την απόδοση ακολουθιών από συμβάντα και την επιτάχυνση του αφηγηματικού χρόνου. Ωστόσο, δεν λείπει από την αφήγηση και ο παρατατικός και η εξακολουθητική ρηματική όψη, όταν ο χρόνος της αφήγησης είναι μικρή και μεγαλύτερη η διάρκεια των συμβάντων».¹²

Παράλληλα σύμφωνα με τον Genette (1980), «Ενυπάρχει ένας αμφίσημος αξιολογικός προσανατολισμός του λόγου, με τρόπο που ο λόγος του αφηγητή άλλοτε να συγκλίνει προς το λόγο του ήρωα και να εκφράζει την αποδοχή, τη συμπάθεια, την αλληλεγγύη του αφηγητή προς τον ήρωα, άλλοτε να αποκλίνει απ' αυτόν». Οπότε μέσα στον ελεύθερο πλάγιο λόγο ακούγονται δύο φωνές, δύο ύφη, δύο σημασιολογικές προοπτικές.

Τα επίθετα και τα επιρρήματα σχολιάζουν τα υποκείμενα και τις πράξεις τους, και όπως και οι μεταφορές, αποτελούν φύσει υποκειμενικά στοιχεία, από τη στιγμή που για την χρονολόγηση των γεγονότων και μόνο θα μπορούσαν να παραλείπονται, ή υπό το πρίσμα κάποιου άλλου αφηγητή να αντικαθιστώνται από άλλα, παρόμοια ή αντιθετικά. Τα παραπάνω, οι λεπτομέρειες, ιστορικός ενεστώτας, ευθύς λόγος είναι οι κύριες στρατηγικές αξιολόγησης και εμπλοκής.

Μέσα σε όλη την διαδικασία του μοντέλου Labov (1967) θα ληφθούν υπόψη κι άλλα αξιολογικά χαρακτηριστικά όπως όροι, διάλεκτοι και λέξεις που αντικατοπτρίζουν την καταγωγή των εν λόγω προσφύγων. Σε αυτή την διαδικασία σημαντικό ρόλο θα παίζει η τοπωνυμία όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, μέσω των ονομασιών των προσφυγικών περιοχών όπως «Καρταλείκα», «Τζαμαλιώτικα» και άλλα. Τέλος για την καταγραφή και απομαγνητοφώνηση των αφηγήσεων θα

¹² Genette, G. 1980. Narrative discourse. An essay in method (μτφρ. Lewin, J.E.). Ithaca: Cornell University Press.

ακολουθηθεί η εξής διαδικασία. Πρόκειται για το πιο σύνηθες σύστημα διεθνώς, που χρησιμοποιείται για την όσο το δυνατό λεπτομερέστερη καταγραφή του προφορικού λόγου με τα παρακάτω σύμβολα,

•Μικρή και μεγάλη παύση. Η χρονική διάρκεια της παύσης δίνεται σε παρένθεση σε δευτερόλεπτα - (2) - ή υποδεικνύεται με μια τελεία σε παρένθεση - (.) -, για παύσεις μικρότερες από μισό δευτερόλεπτο

- Η τελεία εκτός παρένθεσης - . - αντιστοιχεί σε αλλαγή ενότητας (στροφής στα προφορικά κείμενα) που δηλώνεται μεταξύ άλλων, από μεγάλη παύση, ενώ το κόμμα ή η αλλαγή σειράς δηλώνει τέλος μικρότερης ενότητας.

- Γρηγορότερη εκφορά ομιλίας σε σχέση με τα συμφραζόμενα περικλείεται σε διαγώνιες αγκύλες (><)

- Ιδιαίτερα ζωνρή έμφαση δηλώνεται με κεφαλαία γράμματα ή υπογράμμιση

- Μακρές συλλαβές δηλώνονται με παρατεταμένες διπλές τελείες (:::)

- Σχόλια ή πληροφορίες του αναλυτή σχετικά με το περιβάλλον των δεδομένων δίνονται σε διπλή παρένθεση.

2.6 Ανάλυση προσανατολισμού (Τόπος και Χρόνος) - Μοντέλο Labov - Waletzky

Σύμφωνα με τον Labov (1972), στις προφορικές αφηγήσεις προσωπικών εμπειριών υπάρχει μόνο ένας τρόπος να δούμε τα γεγονότα, δηλαδή μέσα από τα μάτια του ήρωα. Ο αφηγητής, όπως είδαμε παραπάνω, μοιράζεται την εμπειρία του με τον ακροατή, με διαμεσολαβητή τη γλώσσα. Το άτομο μέσα από τις ιστορίες που φτιάχνει για τον εαυτό του, προσπαθεί να καλύψει δυο αντιθετικές ανάγκες: Η πρώτη ανάγκη αφορά στην αποδοχή, η ανάγκη του να ανήκει το άτομο στην κοινωνική ή σε άλλη ομάδα. Ωστόσο σε δεύτερη φάση το άτομο παλεύει να κρατήσει την μοναδικότητά του, την ταυτότητα. Η λειτουργία αυτή έχει ως αποτέλεσμα να ενσωματώνεται η φωνή της κοινότητας που ανήκει το άτομο μέσα στις αφηγήσεις του.¹³

¹³ Sinisalo Pentti, Katri, 2008, *The creation of coherence in the transitional career. A narrative case study of the woman entrepreneur*, Springer Science+Business Media B.V.

Μετά την συλλογή όλων των συνεντεύξεων έγινε η προσπάθεια αυτές να αναλυθούν με βάση το μοντέλο Labov, το οποίο και έχει περιγραφεί πιο πάνω. Αρχικά έγινε εστίαση στα περιεχόμενα όλων των συνεντεύξεων που αφορούν τον χώρο, τον χρόνο. Αυτή η λειτουργία έχει άμεση σχέση και σύνδεση με την ουσία της διπλωματικής αυτής εργασίας. Στον παρακάτω πίνακα βρίσκονται παρατεταμένες επακριβώς οι λέξεις που εκφράζουν τόπο και χρόνο καθώς έτσι προσδίδεται και οχυρώνεται η ταυτότητα των υποκειμένων και των ιστοριών τους. Ο χώρος και ο χρόνος είναι η φαιά ουσία της πολιτισμικής ταυτότητας των προσφύγων ενώ η ανάλυση των λέξεων αυτών αποτελεί την οχύρωση της. Με λίγα λόγια μέσα από αυτόν τον πίνακα θα φανεί η σύγκλιση των ιστοριών σχετικά με τον χώρο για τον οποίο μιλάνε αλλά και τον χρόνο της αφήγησης τους. Έτσι υπάρχει ένα σταθερό μοτίβο στις αφηγήσεις, γεγονός που τις καθιστά ακόμη πιο βάσιμες και έγκυρες.

«Το να “δημιουργείται χρόνος” είναι μια διαδικασία κατασκευής νοήματος που δίνει μορφή στη διαχρονική διάσταση της ανθρώπινης ζωής. Η φυσική ή κοινωνική τάξη, μέσα στην οποία ο χρόνος και η χρονικότητα αποκτούν σημασία, προκύπτει σε μια ενεργή διαδικασία κατασκευής νοήματος και προσωπικής σημασίας. Από αυτή τη σκοπιά, αυτό που αποκαλείται “χρόνος” αποδεικνύεται να είναι μια συμβολική διάταξη νοήματος, μια διάταξη που μεταξύ άλλων, έχει δώσει υφή σε ιδέες, όπως την τακτικότητα, τη συνοχή, την αιωνιότητα, και ακόμη και την αχρονικότητα» (Brockmeier, 2001, σ. 6). «Τα πιο σύνθετα σενάρια του χρόνου (...) είναι οι χρονικές συνθέσεις που κατασκευάζουμε για να κατανοήσουμε τις ζωές μας και για να δώσουμε το νόημα στην πολλαπλή χρονικότητα της εμπειρίας μας. Αυτές οι χρονικές συνθέσεις αποτελούν τον πυρήνα τέτοιων πραγμάτων όπως της αυτοβιογραφίας, της μνήμης και της ταυτότητας» (Brockmeier, 2001, σ. 13).¹⁴

Η μνήμη, η οποία όπως είδαμε παραλλάσσεται συνεχώς, έχει άμεση σχέση με την ρευστότητα του “ψυχικού χρόνου”. Γνωρίζουμε ότι ο χρόνος επηρεάζει τη μνήμη, όμως συμβαίνει και το αντίστροφο. Στην πραγματικότητα είναι η ίδια η μνήμη που δημιουργεί αυτές τις παράξενες και ελαστικές ιδιότητες του χρόνου. Η μνήμη δίνει τη δυνατότητα να δημιουργούμε μια παρελθοντική εμπειρία κατά βούληση (ανάμνηση) και επιπλέον μας επιτρέπει να στοχαστούμε πάνω σε αυτή την ανάμνηση (μεταγνωστική λειτουργία), να μην παγιδευτούμε δηλαδή στο παρελθόν

¹⁴ Κεφάλαιο 6 στο: Πουρκός, Μ. (Επιμ.). (2006). Κοινωνικο-Ιστορικο-Πολιτισμικές Προσεγγίσεις στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός.

αλλά να σταθούμε ένα βήμα έξω από τις αναμνήσεις για να σκεφτούμε πάνω σε αυτές και να τις νοηματοδοτήσουμε.¹⁵

Παράλληλα, σύμφωνα με τον Σαπουνάκη, Καθηγητή Αρχιτεκτονικής και Αστικής Σύνθεσης του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, «η ταυτότητα ενός τόπου συγκροτείται από το σύνολο των ενεργητικών θετικών αλλά και αρνητικών ατομικών ή συλλογικών εντυπώσεων, απόψεων και συναισθημάτων για τον τόπο αυτό. Το περιεχόμενο της ταυτότητας μπορεί να θεωρηθεί ότι αποτελεί την απάντηση στην ερώτηση ποιός ακριβώς είναι αυτός ο τόπος; Δηλαδή, ποιός είναι ο χαρακτήρας του, ποιές κοινωνίες επέδρασαν πάνω του και σε ποιόν βαθμό, έτσι ώστε να δομηθεί η μοναδικότητά του»¹⁶. Υπο την έννοια αυτή και με βάση την εν λόγω παρουσίαση γίνεται η προσπάθεια της οριοθέτησης της πολιτισμικής ταυτότητας. «Η έννοια της «πολιτισμικής ταυτότητας» ενός τόπου στηρίζεται στο σύνολο των μορφών που δημιούργησαν και δημιουργούν, οργανωμένα ή άτυπα, τόσο η σημερινή και οι παλαιότερες ανθρώπινες κοινωνίες, όπως αυτό γίνεται αντιληπτό από τους κατοίκους και επισκέπτες. Η πολιτισμική ταυτότητα ενός τόπου μπορεί να έχει χαρακτήρα (α) υλικό, κτίσματα, αντικείμενα, ακόμη και πολιτιστικό τοπίο, ή (β) άυλο, όπως για παράδειγμα ήθη και έθιμα, παραδόσεις κλπ. Στην προκειμένη περίπτωση της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας ισχύει το δεύτερο. Ωστόσο αν τεθεί ως παράδειγμα εμβληματικού κτίσματος η εκκλησία της Ευαγγελίστριας, θα πρέπει να σημειωθεί πως η υλική διάσταση της ταυτότητας ενός τόπου συντίθεται από το συνολικό ανθρωπογενές δομημένο περιβάλλον και όχι μόνο από τα εμβληματικά κτίσματά του»¹⁷.

Αμέσως κάτω παρουσιάζεται ένας πίνακας με όλες τις αναφορές χώρου και χρόνου από το κάθε υποκείμενο, προκειμένου να βασιστούν και να οχυρωθούν οι

¹⁵ <https://www.korovilas.gr/chronos-kai-mnimi/> ημερομηνία ανάκτησης 23/5/2022

¹⁶ «Ταυτότητα των πόλεων και πολιτιστική ανάπτυξη», Άρης Σαπουνάκης Δρ. Αρχιτέκτων Πολεοδόμος, Καθηγητής Αρχιτεκτονικής και Αστικής Σύνθεσης του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. [Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA361/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%9A%CE%BB%26%CE%A4_3_Sapounakis_%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%](http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA361/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%9A%CE%BB%26%CE%A4_3_Sapounakis_%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%) (Ημερομηνία ανάκτησης 29/5/2022)

¹⁷ «Ταυτότητα των πόλεων και πολιτιστική ανάπτυξη», Άρης Σαπουνάκης Δρ. Αρχιτέκτων Πολεοδόμος, Καθηγητής Αρχιτεκτονικής και Αστικής Σύνθεσης του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. [Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA361/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%9A%CE%BB%26%CE%A4_3_Sapounakis_%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%](http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA361/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%9A%CE%BB%26%CE%A4_3_Sapounakis_%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%) (Ημερομηνία ανάκτησης 29/5/2022)

βιβλιογραφικές αναφορές αλλά και προκειμένου να δοθεί ο προσανατολισμός των προφορικών ιστοριών με βάση το μοντέλο Labov(1967). Στα πρώτα κάθετα κελιά βρίσκονται τα υποκείμενα με τα αρχικά των ονομάτων τους, ενώ στα οριζόντια κελιά όλες οι χρονολογίες που ειπώθηκαν σε όλες τις συνεντεύξεις. Πέραν των τυπικών χρονολογιών, χρησιμοποιήθηκαν και λέξεις που υποδηλώνουν χρόνο όπως το πιάσχα, το τώρα και το σήμερα. Σε κάθε χρονολογία που έχει ειπωθεί από το εκάστοτε υποκείμενο σημειώνεται ένα X με σκοπό να βρεθεί ένα συγκεκριμένο μοτίβο χρονολογιών που έχουν χρησιμοποιηθεί, αλλά και ποιες από αυτές χρησιμοποιήθηκαν περισσότερο.

Πίνακας 2. Χρονολογίες που χρησιμοποιήθηκαν από τα υποκείμενα

ΥΠΟ ΚΕΙ ΜΕΝ Α	1 8 0	1 9 8	1 9 1	1 9 1	1 9 2	1 9 2	1 9 2	1 9 2	1 9 2	1 9 2	1 9 3	1 9 3	1 9 4	1 9 5	1 9 5	1 9 5	1 9 7	1 9 7	Π Α Σ Χ Α	Τ Ω Ρ Α Ε Ρ Α	Σ Η Μ Ε Ρ Α
Κ.Δ		X			X	X	X	X				X							X		X
Δ.Κ	X		X	X		X	X	X	X	X	X								X	X	
Γ.Κ						X		X	X			X		X	X	X		X			X
Ο.Β						X		X		X											X
Α.Κ						X							X							X	X
Π.Δ		X				X								X			X		X	X	
Μ.Π			X			X					X										X
Α.Δ						X	X	X										X	X	X	

Όσον αφορά τον χρόνο λοιπόν συναντάται ένα μεγάλο εύρος χρονολογιών οι οποίες ξεκινούν από τον 19^ο αιώνα και φτάνουν μέχρι και το 2022, υπό την μορφή λέξεων όπως το τώρα και σήμερα. Όλα τα υποκείμενα χρησιμοποίησαν τις χρονολογίες που αφορούσαν τις αφηγήσεις των οικογενειών τους κατά το δοκούν. Άλλα υποκείμενα χρησιμοποίησαν χρονολογίες για να μιλήσουν για γεννήσεις κι άλλα για να μιλήσουν για πράγματα που συνέβησαν στην οικογένεια τους μετά την εγκατάσταση. Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα οι βασικές χρονολογίες που χρησιμοποιήθηκαν από όλα τα υποκείμενα ανεξαιρέτως είναι δύο, ενώ γίνεται φανερό πως «τα πιο σύνθετα σενάρια του χρόνου είναι οι χρονικές συνθέσεις που κατασκευάζουμε για να κατανοήσουμε τις ζωές μας και για να δώσουμε το νόημα στην πολλαπλή χρονικότητα της εμπειρίας μας. Αυτές οι χρονικές συνθέσεις αποτελούν τον πυρήνα τέτοιων πραγμάτων όπως της αυτοβιογραφίας, της μνήμης και της ταυτότητας» (Brockmeier, 2001, σ. 13). Οι δύο αυτές χρονολογίες ήταν το 1922 και το σήμερα. Η πρώτη για να οχυρώσει την μνήμη και την ταυτότητα του μικρασιάτη πρόσφυγα, ενώ η δεύτερη για να δώσει την χρονικότητα και την

μετάδοση μιας εμπειρίας η οποία συνέβη εκατό χρόνια νωρίτερα. Παράλληλα τα περισσότερα υποκείμενα ανέφεραν το Πάσχα ως μέρος του χρόνου, γεγονός που μαρτυρά την ταυτότητα του μικρασιάτη, μέσω των εθίμων του, ενώ η αμέσως επόμενη χρονολογία που αναφερόταν πιο συχνά ήταν το 1924, όταν και ιδρύθηκε η ομάδα της Νίκης Βόλου, η οποία και αυτή αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της ταυτότητας των προσφύγων από την Μικρά Ασία, στην Νέα Ιωνία του Βόλου. Τέλος σημαντική εντύπωση έκανε η απουσία αναφορών στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, γεγονός που ίσως δείχνει την ολική συγκέντρωση των υποκειμένων και την εστιασμένη κατάθεση των εμπειριών τους αποκλειστικά και μόνο στο προσφυγικό, ένα γεγονός που κατά την άποψη του συνεντευκτή δεν είναι τυχαίο. Επιπλέον αν και από τις ερωτήσεις του αφηγητή αναφέρεται το «σήμερα», όλα τα υποκείμενα ανεξαιρέτως, το ενέταξαν στις αφηγήσεις τους χωρίς απαραίτητα την εκμαιοτική μέθοδο που ακολούθησε ο συνεντευκτής.

Όπως σημειώθηκε και πιο πάνω ο χώρος παίζει σημαντικό ρόλο καθώς σύμφωνα με την Μποτονάκη (2007) «τα μνημεία, ως χωρικές κατασκευές του ανθρώπου, αποτελούν μέρος των συλλογικών αναπαραστάσεων, που έχουν στόχο τη δημιουργία μιας κοινωνικής μνήμης – συνεκτικό στοιχείο των μελών της ομάδας – μέσα απ' την οποία το υποκείμενο νοηματοδοτεί το χώρο.»¹⁸ «Παράλληλα η ανάμνηση ενός τόπου, ειδικά σε ομάδες που είτε έχουν διασκορπιστεί είτε έχουν περάσει επώδυνες εμπειρίες και καταστάσεις, ενώνει τις ομάδες και τα υποκείμενα από τον συγκεκριμένο τόπο» (Μποτωνάκη, 2007). Ο τόπος και τα σύμβολα του, στην προκειμένη περίπτωση η Μικρά Ασία ή η εκκλησία της Ευαγγελίστριας στην Νέα Ιωνία, έχουν ταυτιστεί με τους πρόσφυγες τόσο από τους επίγονους τους όσο και από την υπόλοιπη τοπική και ελληνική κοινωνία.

Στην προκειμένη περίπτωση της διπλωματικής αυτής εργασίας παρατίθενται δύο πίνακες. Ένας πίνακας με τις κοινές λέξεις που δηλώνουν τόπο από τις αφηγήσεις των υποκειμένων, ενώ ο δεύτερος πίνακας περιέχει όλα τα λοιπά τοπωνύμια έτσι όπως ειπώθηκαν από τα υποκείμενα. Παράλληλα στο τέλος της εργασίας υπάρχει στο παράρτημα το σύνολο των απομαγνητοφωνήσεων όπου αναφέρονται όλοι οι τόποι και τα τοπωνύμια που χρησιμοποίησαν τα υποκείμενα.

¹⁸ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 9, «Η συγκρότηση της μνήμης», E-class.
file:///C:/Users/eleni/Downloads/thematiki_enotita_9.pdf (Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022)

Πρέπει να ξεκαθαριστεί πως κάθε στοιχείο και σύμβολο του εκάστοτε τόπου είναι ριζωμένο και αντιληπτό μόνο στα μέλη της ομάδας που έζησε ή μετέφερε σε άλλους τις εκάστοτε εμπειρίες. Μέσω της σημασίας του τόπου τα υποκείμενα αντιλαμβάνονται και καρπώνονται την ταυτότητα τους, ενώ η άρρηκτη σύνδεση και σχέση με τον τόπο φαίνεται ολοκληρωτικά την στιγμή που πάνε να σπάσουν οι συνεκτικές δομές του, όπως γίνεται με την ολιστική αλλοίωση της ταυτότητας της Νέας Ιωνίας, λόγω του πέρατος των χρόνων αλλά και της νέας τάξης πραγμάτων σε μια κοινωνία με έντονη διάσπαση προσοχής μέσω της συνεχούς πληροφορίας. Σύμφωνα με την Βαν Μπούσχοτεν¹⁹ «τα διάφορα δυσμενή ή εξαιρετικά γεγονότα αλλάζουν τον τόπο και την ομάδα, και αμφίδρομα αλλάζει και η κοινωνική ομάδα και η συλλογική της μνήμη». Αυτό το γεγονός άπτεται και στα ευρήματα του πίνακα όσον αφορά τις χωρικές λέξεις που χρησιμοποίησαν και τα υποκείμενα στις αφηγήσεις τους. Οι λέξεις αυτές έχουν ομοιότητες και διαφορές. Οι όμοιες έχουν να κάνουν με τα κοινά σύμβολα, πατρίδες και τοπωνύμια, ενώ οι διαφορετικές με τους τόπους από τους οποίους ξεκίνησαν την εγκατάσταση οι πρόγονοι τους.

Πίνακας 3. Κοινώς αναφερθέντες τόποι και τοπωνύμια από τα υποκείμενα

¹⁹ Ρίκη Βαν Μπούσχοτεν, Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 9, «Η συγκρότηση της μνήμης», E-class. <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/courses/SEAD240/> (Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022)

Βόλος	Μικρά Ασία	Νέα Ιωνία	Σμύρνη	Ευαγγελίστρια	Φαρδύς	Γερμανικά
Τζαμαλιώτικα	Καρταλείκα	Τετράγωνα	Μυτιλήνη	Τσιμεντένια	Θεσσαλία	Κίτρινη Αποθήκη

Πίνακας 4. Λοιποί αναφερθέντες τόποι και τοπωνύμια από τα υποκείμενα

Αποθήκη Τζαμαλή	Ξηρόκαμπος	Σαράκιοϊ	Ικόνιο	Δέινισλι	Στο σπίτι	Αϊβαλι
Κλισέκιοϊ	Κισσός	Αποθήκη Ματσάγγου	Θείρα	Νικομηδεία	Μακεδονία	Οδεμήσιο
Αξάρι	Εγγλεζονήσι	Βουρλά	Δαρδανέλια	Κων/πολη	Σκύρος	Άγιος Κων/νος
Πέτρινα	Κορδελιό	Οδός Μαιάνδρου	Σάμος	Χίος	Πλατεία Ρ.Φεραίου	Σύρος

Όπως φαίνεται και από τους δύο χωρικούς πίνακες, όλα τα υποκείμενα χρησιμοποίησαν λέξεις που αποτελούν μια νοητή ευθεία γραμμή γεγονότων από την καταστροφή, στο προσφυγικό ταξίδι, κι από εκεί στην εγκατάσταση και οτιδήποτε την αφορά. Αυτή η νοητή γραμμή έχει τόπους- σύμβολα στην πορεία της τα οποία δίνουν ένα γεωγραφικό στίγμα για την θεωρητική κατανόηση της, ωστόσο μην ξεχνάμε πως οι λέξεις αυτές ήταν διάσπαρτες μέσα σε αφηγήσεις.

Αν μπορούσε όμως να σχεδιαστεί αυτή η νοητή χωροχρονική γραμμή με τις κοινώς ειπωμένες λέξεις από τα υποκείμενα θα ήταν ως εξής: Μικρά Ασία→Σμύρνη→ Μυτιλήνη→ Θεσσαλία→ Βόλος →Κίτρινη αποθήκη→ Γερμανικά→ Τζαμαλιώτικα → Καρταλείκα → Τετράγωνα → Νέα Ιωνία → Φαρδύς → Ευαγγελίστρια.

Το κάθε υποκείμενο μέσω των αναφερθέντων τόπων μπόρεσε και περιχαράκωσε την τοπικότητα και την ταυτότητα του, ωστόσο το ειδικό βάρος πέφτει στις λέξεις που οχύρωσαν την μικρασιατική ταυτότητα μέσω των τόπων της όπως η Νέα Ιωνία, η Μικρά Ασία και ο Ιερός Ναός της Ευαγγελίστριας. Σύμφωνα μάλιστα

με τους Γούτσο και Πολυμενέα (2014) , « η ταυτότητα μιας ομάδας ή ενός κινήματος συνδέεται με την έννοια του τόπου. Οι συμμετέχοντες πραγματώνουν τη νέα τους ταυτότητα κυρίως με τη φυσική τους παρουσία σε ένα συγκεκριμένο χώρο: αν το υποκείμενο δεν βρίσκεται εκεί, τότε είναι αδύνατο να συμμετάσχει και να οικειοποιηθεί τη νέα ταυτότητα. Ο δημόσιος χώρος, επομένως, είναι το πεδίο εντός του οποίου καθίστανται ορατά και γίνονται αντικείμενα διαλεκτικής τα πολιτικά προτάγματα». Συνεπώς, με βάση την παραπάνω αλλά και μια ακόμη βιβλιογραφική αναφορά γίνεται σαφές πως οι συνεντευξιζόμενοι «δεν μπορούσαν παρά να δομήσουν την ταυτότητά τους με όρους τοπικότητας: είμαστε εδώ, και είμαστε εδώ και όχι κάπου άλλου, διότι εδώ αλληλεπιδρούμε με συγκεκριμένο τρόπο και αποκτούμε συγκεκριμένες ταυτότητες.» (Γουτσο, Πολυμενέας, 2016).

2.7 Αξιολόγηση-Μοντέλο Labov - Waletzky

Επιπρόσθετα έγινε η προσπάθεια να βρεθούν οι συναισθηματικές διακυμάνσεις των υποκειμένων μέσω των αξιολογικών εκφράσεων που αυτά χρησιμοποιήσαν στις αφηγήσεις τους. Επιπλέον όλα αυτά τα συνέπτυξε ο Labov στην αξιολόγηση η οποία γίνεται παράλληλα με την αφήγηση, σε όλη την έκτασή της, από την πρώτη ως την τελευταία λέξη. Η αξιολόγηση αναγνωρίζεται από τα επίθετα, τα επιρρήματα, τον ευθύ λόγο, τις μεταφορές, ή τις επαναλήψεις, όπου ο λόγος του αφηγητή δηλώνει αποστασιοποίηση, άρνηση, ειρωνεία, σάτιρα, ακόμη και παρωδία του λόγου του ήρωα. Αξιολόγηση είναι άρα οτιδήποτε μπορεί να ερμηνευθεί ως σχόλιο.

Στο άρθρο της η Κακαβούλια αναλύει πως μετά από την συστηματική μελέτη καθημερινών προφορικών αφηγήσεων τυχαίων ομιλητών, «οι Labov και Waletzky (1967) υποστήριξαν και την βασική υπόθεση εργασίας τους: οι προφορικές αφηγήσεις εμπειριών από τυχαίους αφηγητές περιέχουν ήδη με ολοκληρωμένο τρόπο τις βασικές αφηγηματικές δομές. Σύμφωνα με τους δύο μελετητές, η αφήγηση επιτελεί μια λειτουργία ανασυγκρότησης της εμπειρίας μέσα από μια διάταξη φράσεων, η οποία κατά κανόνα ακολουθεί αυστηρά την σειρά γεγονότων, έτσι όπως αυτά συνέβησαν στην πραγματικότητα»²⁰. (Κακαβούλια,2001)

²⁰ Γλωσσολογία 13 (2001) 75-103 Αφηγηματικές τεχνικές στον ειδησεογραφικό λόγο, Μαρία Κακαβούλια

https://www.academia.edu/32030041/%CE%91%CF%86%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%A4%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%B5%CE%B9

Η ίδια διαδικασία της αξιολόγησης ακολουθήθηκε και στην παρούσα διπλωματική. Μέσα από τις απομαγνητοφωνήσεις και των οκτώ υποκειμένων²¹ έγινε η προσπάθεια να εντοπιστούν οι επαναλήψεις, τα αξιολογικά επίθετα, ο ευθύς λόγος, οι εξωτερικές αξιολογήσεις των αφηγητών, διάφορα ρήματα και επιρρήματα που δηλώνουν ψυχικό πάθος, καθώς και η επανάληψη της λέξης πρόσφυγας και των διάφορων παραλλαγών της. Αυτό γίνεται προκειμένου να αποδειχθεί αν αναδεικνύεται και γίνεται αποδεκτή από τους επιγόνους των προσφύγων, η ταυτότητα «πρόσφυγας» ανάλογα με την συχνότητα της. Μετά την ανεύρεση των αποτελεσμάτων αυτά παρουσιάζονται υπό την μορφή, οκτώ διαφορετικών πινάκων, όσα είναι και τα υποκείμενα του πειράματος και των αφηγήσεων. Πέραν όμως των εν λόγω πινάκων όλες οι αφηγήσεις θα βρίσκονται στο τέλος της διπλωματικής αυτής εργασίας στην ολότητα τους, από την πρώτη έως και την τελευταία λέξη που αφηγήθηκαν τα υποκείμενα ως παράρτημα. Επιπλέον έχει ενδιαφέρον να δει κανείς πώς η ταυτότητα αρχικά είναι πρόσφυγες αλλά συνυπάρχει με το ένδοξο παρελθόν (πλούσια οικογένεια) που μέσα από την ανατροπή μετατρέπεται σε «πρόσφυγες» και μετά μέσα από τη δουλειά ξανακερδίζει την χαμένη αίγλη, γεγονός που αναφέρεται σχεδόν σε όλες τις αφηγήσεις του πειράματος. Ένας τρόπος οριοθέτησης του περιγράμματος αυτής της μακρο-ιστορίας, είναι μέσα από τον κλασικό ορισμό «για το αφήγημα ως το είδος λόγου που πραγματεύεται τη μετάβαση από μια αρχική κατάσταση πραγμάτων σε μια ρήξη και, στη συνέχεια, στην αποκατάστασή της με τροποποιημένη μορφή, ύστερα από μία ή περισσότερες εμπρόθετες πράξεις» (Γεωργακοπούλου & Γούτσος. 2011.) Υπάρχει όμως διαφορά στον ορισμό της ελάχιστης αφήγησης και στα στοιχεία που πρέπει αναγκαστικά να έχει ένα κείμενο για να εκληφθεί ως αφηγηματικό. «Σημείο αναφοράς για έναν τέτοιο χαρακτηρισμό είναι πάντα η παρουσία μιας πράξης ή ενός γεγονότος που θα είναι μάλλον αναπάντεχο και θα αλλάξει την κατάσταση που θεωρούνταν αρχικά δεδομένη». (Γουργουλέτη, 2017).

[%CE%B4%CE%B7%CF%83%CE%B5%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE](#) Ημερομηνία Ανάκτησης 4/5/2022

²¹ Για αναλυτική ανάγνωση Βλ. παράρτημα εργασίας.

Πίνακες 5. Αξιολόγηση- Ανάλυση Μοντέλου Labon κατά περίπτωση

Κ.Δ, Γυναίκα, ετών 67, Διάρκεια 64'

Επαναλήψεις	132
Αξιολογικά επίθετα	32
Ευθύς λόγος	8
Εξωτερική Αξιολόγηση	20
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	33
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	20

Δ.Κ, Άνδρας, ετών 92, Διάρκεια 70'

Επαναλήψεις	70
Αξιολογικά επίθετα	32
Ευθύς λόγος	6
Εξωτερική Αξιολόγηση	13
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	16
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	11

Γ.Κ, Άνδρας, ετών 85, Διάρκεια 42'

Επαναλήψεις	63
Αξιολογικά επίθετα	26
Ευθύς λόγος	0
Εξωτερική Αξιολόγηση	15
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	15
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	2

Ο.Β, Γυναίκα, ετών 72, Διάρκεια 46’

Επαναλήψεις	64
Αξιολογικά επίθετα	19
Ευθύς λόγος	0
Εξωτερική Αξιολόγηση	13
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	21
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	6

Α.Κ, Γυναίκα, ετών 84, Διάρκεια 44’

Επαναλήψεις	76
Αξιολογικά επίθετα	17
Ευθύς λόγος	0
Εξωτερική Αξιολόγηση	19
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	10
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	3

Π.Δ, Άνδρας, ετών 56, Διάρκεια 45’

Επαναλήψεις	48
Αξιολογικά επίθετα	23
Ευθύς λόγος	2
Εξωτερική Αξιολόγηση	13
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	11
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	9

Μ.Π, Άνδρας, ετών 94, Διάρκεια 38’

Επαναλήψεις	30
Αξιολογικά επίθετα	16
Ευθύς λόγος	4
Εξωτερική Αξιολόγηση	13
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	8
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	0

Α.Δ, Άνδρας, ετών 62, Διάρκεια 36’

Επαναλήψεις	65
Αξιολογικά επίθετα	30
Ευθύς λόγος	4
Εξωτερική Αξιολόγηση	15
Ρήματα- Επιρρήματα ψυχικού πάθους	8
Επανάληψη της λέξης «Πρόσφυγας»	12

3. Αποτελέσματα

Αν μπορούσαν να ειπωθούν λίγα λόγια για την ανάλυση των Labov-Waletzky, αυτή όπως αναγνωρίζουν οι ίδιοι (Labov & Waletzky 1967: 12-13, 1997: 4), είναι φορμαλιστική (formal), καθώς βασίζεται σε «επαναλαμβανόμενα μοτίβα που είναι χαρακτηριστικά της αφήγησης και η εμφάνισή τους εκτείνεται από το επίπεδο της πρότασης στο επίπεδο του πλήρους αφηγηματικού κειμένου. Μέσα από την ανάλυση της Κεφαλίδου, «Οι ίδιοι επιπλέον επισημαίνουν ότι η «ανάλυση που αυτοί προτείνουν είναι λειτουργική (functional), η αφήγηση δηλαδή πρόκειται να αναλυθεί ως ένας από τους διαθέσιμους γλωσσικούς τρόπους αναδιήγησης της παρελθούσας εμπειρίας» (Κεφαλίδου, 2017). Επιπλέον πρέπει να ειπωθεί πως εξαιρετικά σημαντική συμβολή στη μελέτη του φαινομένου της αφήγησης θεωρήθηκε η αναγνώριση και ανάλυση της αξιολογικής λειτουργίας της αφήγησης η οποία χαρακτηρίζει όλες τις προφορικές ιστορίες. Κι αυτό καθώς μια προφορική ιστορία θα πρέπει να έχει κάποια

ιδιαίτερη σημαντικότητα για αυτόν που την εξιστροφεί, να έχει πτυχές που ο ίδιος θεωρεί πως πρέπει να ειπωθούν και σχολιαστούν προκειμένου να δώσει εκ νέου νέο ενδιαφέρον και αξία στην αφήγηση. Με άλλα λόγια οι αξιολογικές εκφράσεις ήταν σημαντικές για την έρευνα καθώς στην πραγματικότητα ανανοηματοδοτούσαν και κινητοποιούσαν την αφήγηση.

Χρησιμοποιώντας τώρα το μοντέλο Labov-Waletzky (1967) όσον αφορά τις αφηγήσεις προσωπικών εμπειριών που μελέτησαν οι ίδιοι στην διατριβή τους, ανακαλύπτεται πως ο «λόγος», δηλαδή η σειρά παρουσίασης των γεγονότων, και η σύνταξη του προς αναπαράσταση υλικού της πραγματικότητας διαθέτει κατεύθυνση, από το πιο παλιό στο πιο πρόσφατο γεγονός. Μια λογική και πρακτική που συνέβη και στις οκτώ αφηγήσεις των προσφύγων δεύτερης και τρίτης γενιάς της εν λόγω διπλωματικής. Σε όλες τις αφηγήσεις τα υποκείμενα ξεκίνησαν την αφήγηση τους με διάσπαρτες χρονολογίες από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και έφτασαν να χρησιμοποιούν λέξεις που υποδηλώνουν το παρόν, όπως το «Τώρα» ή το «Σήμερα». Με άλλα λόγια, στις αφηγήσεις που μελέτησαν οι Labov και Waletzky, δεν παρατηρήθηκαν ανατροπές στον αφηγηματικό χρόνο, όπως αναδρομές (Flash backs) ή προλήψεις (Flash forwards), γεγονός που συνέβη και στις αφηγήσεις της εν λόγω διπλωματικής. Μόνη εξαίρεση, ίσως αποτελεί η αφήγηση της Κ.Δ (βλέπε παράρτημα) όταν και η Κ.Δ μιλάει μέσα στην παρελθοντική της αφήγηση για μια φωτογραφία που βρήκε πρόσφατα και αφορά τον πατέρα της, μια φωτογραφία με τίτλο “The long line that leads to death”.

Εικόνα 7. Φωτογραφία πορείας προσφύγων από την Μικρά Ασία σε στρατόπεδα συγκέντρωσης,
"The long line that leads to death"

Σύμφωνα με την διδακτορική διατριβή της Κεφαλίδου «Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί μηχανισμό συνοχής όλου του αφηγηματικού κειμένου αλλά, επιπλέον, ικανοποιεί την διηγητική και αναφορική λειτουργία του κειμένου. Επομένως, οι λόγοι για τους οποίους τηρείται μια αυστηρά χρονολογική σειρά κατά την παρουσίαση των γεγονότων πρέπει να αναζητηθούν για τον Labov (1997: 346), στις συνθήκες και τους στόχους παραγωγής μιας αφήγησης προσωπικής, εμπειρία, η οποία έχει στόχο να μεταδώσει στον ακροατή ένα είδος προσωπικής βιογραφίας του αφηγητή- ομιλητή.» (Κεφαλίδου 2017)

Η όλη διεργασία των αφηγήσεων λοιπόν φτάνει σε ένα σημαντικό σημείο για την έρευνα. Το σημείο αυτό αναλύει με εξαιρετική λεπτομέρεια ο Labov. «Όλο το αφηγηματικό κείμενο δεν είναι παρά το παράγωγο της προσπάθειας του αφηγητή-ομιλητή να πείσει τον αποδέκτη ότι η εκδοχή της πραγματικότητας που του προτείνει είναι αληθινή και να αποκαταστήσει το έλλειμμα εμπιστοσύνης που δημιουργήθηκε από την παρουσίαση ενός τόσο απίστευτου γεγονότος, ακόμα κι όταν αυτή υπάρχει εξ αρχής, όπως έγινε στην περίπτωση του συνεντευκτή και των υποκειμένων αυτής της εργασίας. Η προσπάθεια αυτή συνίσταται στην κατασκευή μιας προσωπικής «αιτιολογικής» θεωρίας από τη μεριά του ομιλητή- αφηγητή που καταδεικνύει πώς το ένα γεγονός έφερε το άλλο (χρονικοαιτιολογικά)», (Labov 2003, 2006).

Έχει ενδιαφέρον και σχέση με την παρούσα διπλωματική το γεγονός πως ο Labov υποστηρίζει ότι «η κατασκευή της αφήγησης, ως εμπειρίας ενός γεγονότος που

πέρασε στη βιογραφία του ομιλητή, προϋποθέτει ένα βαθύτερο γνωστικό επίπεδο, όπου το υποκείμενο προκατασκευάζει αυτά που θέλει να αφηγηθεί, και ενεργοποιείται με την απόφαση του ομιλητή ότι ένα δεδομένο γεγονός από τη βιογραφία του είναι διηγήσιμο (reportable)». (Labov, 2003, 2006).

Επιπλέον χρησιμοποιώντας μέρος του πονήματος της Κεφαλίδου, γίνεται αντιληπτό πως «η αφηγηματική προπαρασκευαστική διαδικασία ξεκινάει από το σημείο αυτό και προχωράει πίσω στο χρόνο, προκειμένου να εντοπιστούν τα γεγονότα εκείνα που θα απαντήσουν στην άλλες φορές σιωπηρή κι άλλες ηχηρή, αλλά ωστόσο υπόρρητα παρούσα ερώτηση του ακροατηρίου «πώς έφτασε να γίνει κάτι τέτοιο;» » (Κεφαλίδου, 2017)

Παράλληλα ο Labov δεν φαίνεται να θεωρεί ως λέξεις αξιολογικής λειτουργίας, αυτές που αφορούν πληροφορίες όσον αφορά τον προσανατολισμό και ανατροπή. «Θεωρεί ότι η αξιολογική λειτουργία της αφήγησης «ξεκινά» ακριβώς με την απόφαση του ομιλητή του τί θα συμπεριλάβει στον προσανατολισμό. Πιο συγκεκριμένα, ό,τι επιλέγεται για να τοποθετηθεί στον προσανατολισμό κατασκευάζεται και προβάλλεται από τον αφηγητή ως κανονικότητα» (Labov, 1972). Στην περίπτωση της παρούσας διπλωματικής σε πρώτο πλάνο τόσο λεκτικά όσο και αφηγηματικά είναι η έννοια της μετανάστευσης και εγκατάστασης, ενώ λεκτικά όλα τα υποκείμενα χρησιμοποιούν τις λέξεις, Νέα Ιωνία, Βόλος, πρόσφυγες και 1922.

Σύμφωνα με τον Labov «υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους μπορεί να αποδοθεί το νόημα της αφήγησης, με τους οποίους δηλαδή ο ομιλητής σηματοδοτεί στον ακροατή γιατί «λέει» την αφήγησή του. Προκειμένου να ταυτοποιήσουμε το αξιολογικό μέρος της αφήγησης, είναι απαραίτητο να ξέρουμε γιατί αυτή η αφήγηση- ή κάθε αφήγηση- θεωρήθηκε αξιοδιηγήσιμη. Με άλλα λόγια, γιατί τα γεγονότα της αφήγησης είναι αξιοδιηγήσιμα. [...] Οι αξιολογικοί μηχανισμοί μας λεν ότι αυτό ήταν τρομακτικό, επικίνδυνο, περίεργο, τρελό ή διασκεδαστικό ξεκαρδιαστικό, υπέροχο. Γενικά ότι ήταν περίεργο, ασυνήθιστο, σπάνιο, ξεχωριστό²⁵ [...]» (Labov 1972: 370-371). Η βιβλιογραφική αυτή παραπομπή έρχεται σε απόλυτη συνάφεια και με τις εσωτερικές αξιολογήσεις όλων των υποκειμένων, όπου όλα μιλούν για ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων και μετά χρησιμοποιούν λέξεις και φράσεις όπως *καταστροφή, επώδυνο γεγονός, μαύρο κύμα κ.α.*

Έτσι, λοιπόν με βασικό οδηγό την διατριβή της Κεφαλίδου (Κεφαλίδου, 2017) έγινε η ανακάλυψη πως οι Labov & Waletzky (Labov 1972: 371-375) κάνουν διάκριση ανάμεσα σε εξωτερική (external) και εσωτερική/ένθετη (embedded) αξιολόγηση. Με τον πρώτο μηχανισμό, ο αφηγητής διακόπτει τη ροή της ιστορίας, επιστρέφει στην αφηγηματική περίσταση, απευθύνεται στον συνομιλητή του και του λέει ποιο ακριβώς είναι το νόημα της αφήγησης. Αυτός είναι κι ο μηχανισμός που αναπτύχθηκε σε αυτή την διπλωματική. «Έτσι, η αναπαράσταση των συναισθημάτων και των λέξεων του κάθε ομιλητή, ενώ οι συναισθηματικές αντιδράσεις και οι επιτόπιοι σχολιασμοί των εκάστοτε γεγονότων των συμμετεχόντων στα γεγονότα είναι ένας σημαντικός πόλος αφηγηματοποίησης και αξιολόγησης του προς αναπαράσταση υλικού.» (Κεφαλίδου, 2017). Έτσι μέσα από τις σχεδόν τριάντα σελίδες απομαγνητοφωνήσεων των οκτώ υποκειμένων έχουμε αρκετά δεδομένα προς αξιολόγηση, όσον αφορά τόσο τον προσανατολισμό όσο και τις αφηγήσεις των υποκειμένων

Πιο συγκεκριμένα σε όλες τις συνεντεύξεις έχουμε έναν τεράστιο αριθμό επαναλήψεων διαφόρων λέξεων κάθε φορά. Ωστόσο ο βασικός κορμός συναφών με την κάθε αφήγηση λέξεων είναι σε λέξεις που αφορούν την ταυτότητα (μικρασιάτες, μικρασιατικό-ά) τους γονείς (ο μπαμπάς μου, ο παππούς, ο προπάππους), τον τόπο (Βόλος, Νέα Ιωνία, Μικρά Ασία) καθώς και την γειτονία της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας την οποία τα περισσότερα υποκείμενα αποκαλούσαν ως συνοικισμό.

Όσον αφορά τον ευθύ λόγο, αυτός είναι μοιρασμένος σε συγκεκριμένα σημεία των αφηγήσεων κυρίως στο μέρος της μικρασιατικής καταστροφής και των ετοιμασιών για τον διωγμό («Μαρία Μάζεψε τα», «Αχ αυτή η Βαγγελίστρα μας»). Οι εξωτερικές αξιολογήσεις οι οποίες ήταν και αυτό που ενδιέφερε την εν λόγω εργασία, ήταν πολλές σε σχέση με την διάρκεια της κάθε συνέντευξης, ενώ ήταν περισσότερες σε άτομα προχωρημένης ηλικίας. Αυτό αποδυνκνύει και την άποψη πως οι γηραιότεροι είχαν την ανάγκη να δώσουν μια σημαντικότητα στα επώδυνα χρόνια που πέρασαν οι ίδιοι και οι πρόγονοι τους, καθώς και στις δυσκολίες που μεσολάβησαν σε σύγκριση με το τώρα, υψώνοντας την σημαντικότητα του προσφυγικού σε όλους τομείς, είτε αυτό είναι ταυτοτικά είτε όσον αφορά την συλλογική μνήμη και γιατί αυτή είναι αναγκαίο να υπάρχει. Ο ρόλος των συμμετεχόντων στα γεγονότα είναι ένας σημαντικός πόλος αφηγηματοποίησης και αξιολόγησης του προς αναπαράσταση υλικού. Αυτό αποδεικνύεται γιατί η κάθε αφήγηση θεωρήθηκε αξιοδιηγίσιμη για τον κάθε αφηγητή, αλλά και γιατί τα

γεγονότα και οι λεπτομέρειες της αφήγησης είναι αξιοδιηγήσιμα. Μεγάλη ήταν επίσης η χρήση των αξιολογικών επιθέτων, τα οποία είχαν κατά κύριο λόγο να κάνουν με την κατάσταση που βίωναν οι πρόσφυγες στον ξεριζωμό, με την οικονομική επιφάνεια που είχαν στην Μικρά Ασία, αλλά και με τα μέσα και τις ανέσεις που είχαν στους τόπους εγκατάστασης. (μαύρο κύμα, αρχόντισσα, πλούσια, άθλιες)

Όσον αφορά τα ρήματα και επιρρήματα πάθους αυτά ήταν σχετικά περιορισμένα με βάση της πρώτες εκτιμήσεις του ερευνητή. Τα ρήματα αυτά αφορούσαν κατά κύριο λόγο τα συναισθήματα των υποκειμένων για τις αφηγήσεις τους, παρά τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών των αφηγήσεων, γεγονός που σίγουρα οχυρώνει την σημασία που είχε, έχει και θα έχει το προσφυγικό στους κατοίκους της Νέας Ιωνίας και δη σε αυτούς που οι πρόγονοι τους ξεριζώθηκαν από αυτή. Τέλος, βασικό δομικό στοιχείο της ταυτότητας των υποκειμένων των συνεντεύξεων ήταν αυτό του μικρασιάτη, ή του πρόσφυγα. Μέσα από την απομαγνητοφώνηση και την ανάλυση των αφηγήσεων κατέληξα πως προκειμένου να δω αν υπάρχει έντονα το στοιχείο του «πρόσφυγα» στις αφηγήσεις θα ήταν συνετό να το εντοπίσω και μετέπειτα να το μετρήσω. Έτσι σε κάθε πίνακα ανάλυσης των οκτώ υποκειμένων πέραν από τα βασικά στοιχεία, τοποθετήθηκε και μια ακόμη κατηγορία αυτή της επανάληψης της λέξης πρόσφυγας. Έχει ενδιαφέρον να δει κανείς πώς η ταυτότητα αρχικά είναι πρόσφυγες αλλά συνυπάρχει με το ένδοξο παρελθόν («πλούσια οικογένεια») που μέσα από την ανατροπή μετατρέπεται σε «πρόσφυγες» και μετά μέσα από τη δουλειά ξανακερδίζει την χαμένη αίγλη. Αυτή η μακρο-ιστορία επιβεβαιώνεται μέσα από τον κλασικό ορισμό για το αφήγημα ως το είδος λόγου που πραγματεύεται τη μετάβαση από μια αρχική κατάσταση πραγμάτων σε μια ρήξη και, στη συνέχεια, στην αποκατάστασή της με τροποποιημένη μορφή, ύστερα από μία ή περισσότερες εμπρόθετες πράξεις, (Γεωργακοπούλου & Γούτσος. 2011.) Με άλλα λόγια, «κάθε ιστορία έχει χρονικά διατεταγμένα τα γεγονότα που λαμβάνουν χώρα σε αυτή και μέσα από μια ανασυνθετική διαδικασία και μια αξιολόγηση, τα γεγονότα αυτά γίνονται αφηγήσιμα». (Γεωργακοπούλου & Γούτσος, 2011).

Η πιο συχνή προϋπόθεση τέτοιων ιστοριών σύμφωνα με τους Γεωργακοπούλου και Γούτσιο (2011) είναι η επαναφορά της τάξης και της ισορροπίας μετά από μια ανατροπή ή μια ρήξη, όπως ακριβώς συμβαίνει και στην πλειονότητα των προφορικών ιστοριών αυτής της διπλωματικής. Από τον πλούτο στον ξεριζωμό και την φτώχεια, μέχρι την εγκατάσταση την εργασία και την εκ νέου

προσωπική οικονομική ανάπτυξη. Ωστόσο αν και στην πρώτη αφήγηση της Κ.Δ ο ταυτοτικός ορισμός «πρόσφυγας» επαναλαμβάνεται είκοσι φορές, υπάρχουν υποκείμενα που τον αναφέρουν ελάχιστα ή δεν τον αναφέρουν καν προτιμώντας άλλες λέξεις. Σε μια έκταση σχεδόν δεκατεσσάρων χιλιάδων λέξεων ο όρος πρόσφυγας αναφέρεται μόλις εξήντα τρεις. Αυτή η συνθήκη ωστόσο δεν αφαιρεί την προαναφερθείσα προσπάθεια της μετά-ιστορίας. Όλα τα υποκείμενα είτε χρησιμοποιούσαν συχνά τον όρο είτε όχι προσπάθησαν να δείξουν την ομαλή και πλουσιοπάροχη ζωή των προγόνων τους, έβαλαν μέσα την ανατροπή του διωγμού και την εξαθλίωση των προγόνων τους, όμως μετέπειτα στάθηκαν στην προσπάθεια τους για δημιουργία μιας όμορφης εύρωστης ζωής.

4. Συμπεράσματα

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής αποτέλεσε η αναζήτηση της πολιτισμικής ταυτότητας και συλλογικής μνήμης στους απόγονους προσφύγων 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς μέσω των αφηγήσεων τους, καθώς και αν η επίδειξη φωτογραφιών που αφορούν την συνοικία και τα πρόσωπα της Νέας Ιωνίας Μαγνησίας, μπορούν να δημιουργήσουν κάποιου είδους ερέθισμα προκειμένου να εκμαιευθούν όσο το δυνατόν περισσότερες και εντονότερες μνήμες από τα υποκείμενα της έρευνας. Βασικό ζήτημα της διπλωματικής αυτής εργασίας, υπήρξε το αν πραγματικά υπάρχει η πολιτισμική ταυτότητα στους πρόσφυγες 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς, μετά από σχεδόν εκατό χρόνια από την μικρασιατική καταστροφή, κι αυτό μπορεί να φανεί μέσα από τις προφορικές τους αφηγήσεις. Τέλος ένας από τους σκοπούς της έρευνας είναι να γίνει σαφές το αν η πολιτισμική αυτή ταυτότητα έχει την δυνατότητα να περνά από γενιά σε γενιά, χωρίς αλλοίωση ή αν μακροπρόθεσμα φθίνει, λαμβάνοντας υπόψιν πως η Νέα Ιωνία του Βόλου έχει πια προσμιχθεί με χιλιάδες διαφορετικούς πολίτες που δεν αποτελούν απόγονους προσφύγων, κι άρα δεν αποτελεί πια έναν καθαρά προσφυγικό συνοικισμό.

Επιχειρήθηκε, λοιπόν, η προσέγγιση του προσφυγικού θέματος και των αφηγήσεων πρώτον μέσω της βιβλιογραφικής εξέτασης συναφών με τα προαναφερθέντα θέματα βιβλίων και επιστημονικών άρθρων. Μέσα από τη συστηματική ανάλυση της βιβλιογραφίας καλύφθηκαν σημαντικά τα προς παρουσίαση θέματα, ενώ στην πορεία ανακαλύφθηκαν καινούργιες βιβλιογραφικές

αναφορές που βοήθησαν σημαντικά στην ολοκλήρωση της εν λόγω εργασίας, καθώς της έδωσαν νέα τροπή.

Πέραν ωστόσο της βιβλιογραφικής εξέτασης έγινε η προσπάθεια ποιοτικής ανάλυσης αποτελεσμάτων μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις αυτές διενεργήθηκαν μέσω skype και άλλων συναφών πλατφορμών με συνολικά οκτώ άτομα τα οποία αποτελούσαν πρόσφυγες 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς από διάφορα μέρη της Μικράς Ασίας και τα οποία κατοικούσαν στην Νέα Ιωνία του Βόλου.

Μια νέα τροπή βασισμένη στην βιβλιογραφία ήταν και η διενέργεια ενός πειράματος το οποίο βασιζόταν στο οπτικό stimulus μέσω φωτογραφιών από την καθημερινή ζωή της Νέας Ιωνίας, με σκοπό να εκμαιευθούν ακόμα πιο ακριβείς και λεπτομερείς μνημονικές αφηγήσεις. Παράλληλα, μέσω της ενδεδειγμένης εξέτασης της βιβλιογραφίας βασιζόμενος στο γεγονός πως η όψη κτηρίων, και στιγμών από τη καθημερινή ζωή μπορούν πιθανότατα να έχουν κάποια επιρροή στα υποκείμενα της έρευνας, διενέργησα το εν λόγω πείραμα το οποίο περιγράφεται σε ξεχωριστή ενότητα στην παρούσα διπλωματική.

Μέσα από την εκτενή βιβλιογραφική ανάλυση, την διενέργεια των συνεντεύξεων καθώς και την εκπόνηση του πειράματος κατέστη δυνατό να συλλεχθούν αρκετά αξιοποιήσιμα δεδομένα όσον αφορά την πολιτισμική ταυτότητα, την συλλογική μνήμη καθώς και την πυροδότηση της μέσω της εικόνας. Τα δεδομένα που συνελέχθησαν, επιλέχθηκε να αναλυθούν με βάση το μοντέλο ανάλυσης αφηγήσεων Labov-Waletzky (1967), τόσο ως προς τον «προσανατολισμό» (χώρος και χρόνος) των αφηγήσεων όσο και ως προς αξιολόγηση των συνεντεύξεων καθαυτών με βάση τα διάφορα γλωσσικά στοιχεία τους.

Σε πρώτο πλάνο όσον αφορά το αν υπάρχει πολιτισμική ταυτότητα στους απόγονους πρόσφυγες 2^{ης} και 3^{ης} γενιάς, θα πρέπει να ειπωθεί πως τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά καθώς οι συνεντευξιζόμενοι στην ολότητα τους, μέσω των αφηγήσεων τους, αποδείχθηκαν ως υποκείμενα με έντονο το μικρασιατικό πολιτιστικό στοιχείο, που δρουν με έντονη ανησυχία και μόχθο προκειμένου να διατηρήσουν την ταυτότητα τους και να διαιωίσουν την μνήμη των προγόνων τους. Αρκεί να σταθεί κανείς στις κατακλείδες των αφηγήσεων όλων των υποκειμένων τα οποία ελπίζουν πως μέσα από τις δικές τους δράσεις θα μπορέσουν να διασώσουν και να διατηρήσουν την μικρασιατική πολιτισμική ταυτότητα, καθώς και να συνεχίσουν να προάγουν την συλλογική μνήμη. Σε αυτό το σημείο έρχεται και το δεύτερο πόρισμα των συνεντεύξεων και της ανάλυσης των αφηγήσεων των υποκειμένων.

Όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι αν και προσπαθούν να διατηρήσουν δυνατή τη συλλογική μνήμη δεν αιθεροβατούν, και καταλαβαίνουν ξεκάθαρα τον τόπο και τον χρόνο που βρίσκονται. Γνωρίζουν πως μοιραία η μικρασιατική προσφυγική ταυτότητα αρχίζει να φθείρεται, να εκφυλίζεται και να χάνεται μέσα στον χρόνο. Παρατηρούν ότι η αντίδραση και η εμπλοκή των ατόμων 4^{ης} γενιάς η οποία δεν είναι τόσο ενεργή, ίσως δικαιολογημένα σε μια τόσο έντονα και συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία της γρήγορης και άμεσης διέγερσης και πληροφορίας. Οι συνεντευξιαζόμενοι σε καμία των περιπτώσεων δεν είναι απολύτως σίγουροι, ωστόσο είναι φανερό πως είχαν συναίσθηση της πραγματικότητας μέσω των υποθέσεων που έκαναν στις κατακλείδες των αφηγήσεων τους.

Περνώντας στα συμπεράσματα του πειράματος θα μπορούσε να ειπωθεί πως αποτέλεσε μια αποτυχία, η οποία όμως είχε ενθαρρυντικά αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα η επιλογή των φωτογραφιών αν και έγινε με προσοχή και με πίστη στις βιβλιογραφικές αναφορές έφερε μεικτά αποτελέσματα. Από τη μια τα υποκείμενα σχολίαζαν τις φωτογραφίες καθαυτές, παρά έπαιρναν κάποιου είδους ερέθισμα για περαιτέρω εξιστόρηση. Η γνώμη του ερευνητή είναι πως θα έπρεπε οι ίδιοι οι συνεντευξιαζόμενοι να έχουν δίκες του φωτογραφίες προς παρουσίαση και αφού είχαν την απαραίτητη οικειότητα να τις σχολίαζαν, λαμβάνοντας το απαραίτητο stimulus. Από την άλλη μεριά το θετικό του όλου πειράματος είναι η απόφαση του ερευνητή όσον αφορά τη παρουσίαση των φωτογραφιών στο δεύτερο μέρος των συνεντεύξεων. Μέσω αυτής της πρακτικής επιτεύχθηκε η δημιουργία μιας περιρρέουσας ατμόσφαιρας όσον αφορά το μικρασιατικό ζήτημα στην ολότητα του. Παράλληλα με έναυσμα τις φωτογραφίες, η περιρρέουσα αυτή ατμόσφαιρα έγινε ακόμα πιο έντονη, κυρίως όσον αφορά τη συλλογική μνήμη, ενώ μέσω των φωτογραφιών υπήρξαν συγκεκριμένες στιγμές στις οποίες υπήρξε κάποιου είδους ερέθισμα προς τα υποκείμενα της έρευνας. Για παράδειγμα όλα τα υποκείμενα είχαν αναφέρει μέσω της ημιδομημένης συνέντευξης τον Ιερό Ναό της Ευαγγελίστριας. Ωστόσο μετά την επίδειξη της φωτογραφίας όλα είχαν μια καινούργια ιστορία να πουν την οποία και θυμήθηκαν μόνο και μόνο από την φωτογραφία. Αυτός μάλιστα είναι και ο λόγος για τον οποίο τα αποτελέσματα χαρακτηρίζονται ως μεικτά.

Μετά την ολοκλήρωση και των οκτώ συνεντεύξεων, ακολούθησε η διαδικασία απομαγνητοφώνησης και λήψης σημειώσεων για την συνέντευξη του κάθε υποκειμένου, ξεχωριστά, τόσο όσον αφορά την αφήγηση του καθεαυτή αλλά

και όσον αφορά τις φορτίσεις, τις αποσιωπήσεις, τις παύσεις και τις σωματικές εκφράσεις.

Το σύνολο των συνεντεύξεων ήταν όπως προανφέρθη οκτώ και η μέση διάρκεια τους τα σαράντα λεπτά, ενώ η συνολική γραπτή έκταση τους ξεπερνά τις δώδεκα χιλιάδες λέξεις. Το σύνολο των υποκειμένων ήταν πρόσφυγες δεύτερης γενιάς με εξαίρεση δύο συνεντευξιαζόμενους που ήταν τρίτης, ενώ ο μέσος όρος ηλικίας των συνεντευξιαζόμενων ήταν τα 75 έτη. Ο μέσος όρος αυτός κατά μια έννοια θα μπορούσε να αποτελέσει ένα νόμισμα το οποίο έχει δύο πλευρές, μια καλή και μία κακή. Η πρώτη καλή πλευρά είναι πως τα υποκείμενα εξυπηρέτησαν άρτια τον σκοπό τους, δηλαδή την λεπτομερή εξιστόρηση των οικογενειακών τους εμπειριών και ριζών, οι οποίες αφορούσαν τον ξεριζωμό και την εγκατάσταση των προγόνων τους από τη Μικρά Ασία στην Νέα Ιωνία του Βόλου. Ήταν δηλαδή άνθρωποι που είχαν ακούσει τις ιστορίες αυτές από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές και έφεραν στον ψυχισμό τους, ως ιερό σκοπό την μετάδοση τους. Επιπλέον ήταν πολύ περισσότερο συνδεδεμένοι με την ιστορία των προγόνων τους καθεαυτή, συγκινούνταν και φέρονταν κινησιολογικά σαν να τα έζησαν οι ίδιοι από πρώτο χέρι. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του συνεντευξιαζόμενου Μ.Π. ετών 92, ο οποίος δεν μπόρεσε να τελειώσει όλη την συνέντευξη όταν η συζήτηση έφτασε στην Εκκλησία Ευαγγελίστρια και στο πως αυτή χτίστηκε από τους πρόσφυγες, καθώς ξέσπασε σε κλάματα. Ωστόσο η άλλη όψη του νομίσματος είναι αυτή ταύτη η προχωρημένη ηλικία των υποκειμένων σε συνδυασμό με την υβριδική μέθοδο λήψης των συνεντεύξεων, η οποία πραγματοποιήθηκε εξ' αποστάσεως μέσω μιας οθόνης. Συχνά τα υποκείμενα θα υπερπηδούσαν τις ερωτήσεις που τους γινόταν, κάνοντας έτσι μικρά νοηματικά άλματα. Επιπλέον ήταν έκδηλη η αδυναμία ακρόασης των οδηγιών του συνεντευκτή τόσο νοηματικά όσο και σωματικά. Όλο αυτό σε συνδυασμό με την έλλειψη τεχνολογικών γνώσεων, έκανε την παρουσία τρίτου ατόμου εν είδει μεταφραστή απαραίτητη, μια πρακτική που σε πολλά σημεία των συνεντεύξεων αναπόφευκτα διατάραξε την ροή των ιστοριών και των σκέψεων των ομιλητών.

Σε αυτό το σημείο να αναφερθεί πως τον όρο συλλογική μνήμη επινόησε ο Γάλλος κοινωνιολόγος Maurice Halbwachs (1980) κατά τον μεσοπόλεμο το 1929. Στην ουσία υποστήριξε ότι «κατ'ουσίαν δεν υπάρχει ατομική μνήμη αλλά μόνο

κοινωνική. Τα άτομα μαθαίνουν να θυμούνται αυτά που θυμάται η κοινωνική ομάδα που ανήκουν. Θυμόμαστε αυτό που θυμάται η οικογένειά μας –η οικογένεια αποτελεί ένα «φυσικοποιημένο» αγωγό μνήμης μέσα από τον οποίο περνούν από γενιά σε γενιά κάποιες εμπειρίες. Αυτό θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλες συλλογικότητες όπως η κοινωνική ή επαγγελματική ομάδα, η εθνοτική η εθνική κοινωνία ,η τοπική κοινωνία ή ακόμη και ο αθλητικός σύλλογος στην συλλογική μνήμη των οποίων οποία συμμετέχουμε ως μέλη τους ακόμη και αν δεν έχουμε άμεση εμπειρία του πράγματος.» (Halbwachs, 1980)

Την συνθήκη αυτή μπορεί κανείς να την παρατηρήσει τόσο στις αφηγήσεις για την Νέα Ιωνία γενικότερα, όσο και επιμέρους, όπως για παράδειγμα στις αφηγήσεις για την Ευαγγελίστρια, για τα τετράγωνα ή στην προκειμένη περίπτωση για το αθλητικό προσφυγικό σωματείο της Νίκης Βόλου. «Η μνήμη αυτή συντονίζεται με τις ανάγκες του παρόντος όχι του παρελθόντος. Το παρόν επομένως καθοδηγεί αυτό που θυμάται μια συλλογικότητα όχι το παρελθόν στο πλαίσιο της θέσης και στο πλαίσιο αυτό και τα μέλη της. Τα συμβάντα με τα οποία συνδέονται συλλογικές ταυτότητες δεν είναι απαραίτητο να αντιστοιχούν στα συμβάντα της ιστορίας των ιστορικών αλλά συχνά συμβαίνει να παρεκκλίνουν.»²²

Στα αρνητικά του πειράματος όπως προανφέρθη ήταν το ελάχιστο έως καθόλου stimulus μέσω των εικόνων. Αντιθέτως γινόταν επιτόπιος σχολιασμός των φωτογραφιών από τα αντικείμενα της έρευνας, αναλύοντας απλώς την σύνθεση των φωτογραφιών. Σε μερικές περιπτώσεις υπήρχε μια μικρή ένδειξη ερεθίσματος, κυρίως στις φωτογραφίες με τα μαγαζιά διασκέδασης και με την εκκλησία της ευαγγελίστριας. Οι συνεντευξιαζόμενοι θυμούνταν άλλα παραπλήσια μαγαζιά ή άλλους επιφανείς πρόσφυγες από την Μικρά Ασία. Ένα ακόμα εύρημα ήταν ως τα αντικείμενα της έρευνας θα είχαν ίσως μεγαλύτερη ενασχόληση με τις φωτογραφίες (engagement) εάν αυτές προερχόταν από το προσωπικό τους αρχείο. Αυτό συνέβη με την κυρία Luggas στο συλλογικό βιβλίο Προφορική ιστορία και αντι-αρχεία Φωνές, εικόνες και τόποι. (συλλογικό,2021). Με βάση την προκαταρκτική ανάλυση του πειράματος, ήταν δεδομένο πως η οικειότητα που θα είχαν οι συνεντευξιαζόμενοι με

²² Χαρίλαος Εξερτζόγλου Ιστορία και Μνήμη II, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eclass.aegean.gr/modules/document/file.php/SA/202/6%20%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%BC%CE%BD%CE%AE%CE%BC%CE%B7%20%CE%99%20%28002%29.pdf> Ημερομηνία ανάκτησης 3/6/2022.

τις φωτογραφίες τους, θα τους έδινε την δυνατότητα να πλάσουν ιστορίες, σκέψεις και αφηγήσεις, ταυτόχρονα όμως θα αναιρούσε την όλη διαδικασία και το πλαίσιο του πειράματος, που γινόταν προσπάθεια να διεξαχθεί. Η παρουσίαση προσωπικού αρχείου ήταν προαιρετική και σε κάποιες περιπτώσεις όπως της κυρίας Κ.Δ δούλεψε με τρόπο συγκινητικό και πληροφορητικό.

Ένα ενθαρρυντικό στοιχείο που επιβεβαιώνει την βιβλιογραφική επισκόπηση ήταν αμέτρητες περιγραφές και εκφράσεις εκτίμησης, μνήμης και λατρείας προς την εκκλησία της Νέας Ιωνίας, τον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας. Είναι χαρακτηριστικό πως σε όλες τις συνεντεύξεις πριν αυτές περάσουν στο στάδιο του πειράματος, πάντα γινόταν ειδική μνεία στον ναό και την σημαντικότητα του στο προσφυγικό στοιχείο. Μετά την δύναμη που είχαν τα μνημεία στα υποκείμενα, όπως ο ναός της ευαγγελίστριας αντίστοιχο βεληνεκές είχαν και τα πρόσωπα που απεικονίζονταν στις φωτογραφίες του πειράματος γεγονός που αποτέλεσε ένα πρωτόγνωρο πόρισμα για την εν λόγω διπλωματική εργασία. Ενδεικτικό παράδειγμα η φωτογραφία του Θ.Δ, στην οποία απεικονίζεται ο ίδιος και ένας συνάδελφος του ως πλανόδιοι μικροπωλητές. Ο αρχικός σκοπός της χρήσης της φωτογραφίας ήταν να πυροδοτηθεί η μνήμη των υποκειμένων με βάση τα επαγγέλματα των προσφύγων της τότε δύσκολης αυτής εποχής. Ωστόσο όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι γνώριζαν το εικονιζόμενο πρόσωπο και τον διαρκή μόχθο του, προκειμένου να φτιάξει μια άνετη και τίμια ζωή στη Νέα Ιωνία, από ένα καροτσάκι ως πλανόδιος, μέχρι την σύσταση και λειτουργία ενός μαγαζιού νεωτερισμών που λειτουργεί μέχρι και σήμερα. Παράλληλα όλοι θυμήθηκαν την ιστορία του Θ.Δ και την προνομή του στο να βάλει τα πιο πολλά χρήματα και να είναι αυτός που θα θέσει τον θεμέλιο λίθο στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας, μια τιμή που δεν συγκρίνονταν με καμία στον προσφυγικό κόσμο της Νέας Ιωνίας. Ακόμη είναι χαρακτηριστικό πως αφού επιδεικνυόταν η φωτογραφία του Θ.Δ, σχεδόν όλα τα υποκείμενα θυμόντουσαν ακριβώς την διαρρύθμιση του καταστήματος του και τι πουλούσε εκείνη την περίοδο.

Επιπρόσθετα όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι θυμόντουσαν τα λεγόμενα «τετράγωνα», στα οποία ήταν διαχωρισμένος ο προσφυγικός συνοικισμός και στα οποία ήταν διανεμημένα τα σπίτια τους, είτε ορμώμενοι από τη σχετική φωτογραφία είτε πριν την αποκάλυψη αυτής. Μάλιστα θυμόντουσαν που ήταν το εκάστοτε δικό τους σπίτι πάντα με βάση τα τετράγωνα, με τον έναν να λέει πως ήταν στο Κ' και κάποιο άλλο πως ήταν στο Δ'. Είναι χαρακτηριστικό πως χρησιμοποιούσαν αυτή τη λογική γεωγραφικού εντοπισμού, όταν η ίδια αυτή πρακτική σταμάτησε επίσημα να

υπάρχει μετά το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου, καθιστώντας το εύρημα αυτό πολύ σημαντικό για την εν λόγω έρευνα, αλλά και για την συλλογική μνήμη γενικότερα.

Ένα ακόμη εύρημα είναι πως οι συνεντευξιαζόμενοι αναφερόταν στην Νέα Ιωνία με τον όρο «συννοικισμός». Ο όρος αυτός υπήρχε στα επίσημα έγγραφα της εγκατάστασης και διατηρείται μέχρι και σήμερα ενώ σε καμία των περιπτώσεων δεν θυμίζει πια συννοικισμό. Τα υποκείμενα δεν λένε την λέξη γειτονία ή οτιδήποτε παρεμφερές. Ένα λεκτικό παιχνίδι που φανερώνει την σημασία που πήραν κάποιες λέξεις, μέσα από την πολιτισμική ταυτότητα του μικρασιάτη από την Νέα Ιωνία μέχρι και το 2022. Αυτή η επιλεκτική χρήση λέξεων γίνεται και με άλλες λέξεις όπως ο «φαρδύς» για την λεωφόρο Ειρήνης και το «Βαγγελίστρα» για τον ναό της Ευαγγελίστριας.

Ένα ακόμα βασικό εύρημα μετά την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων είναι πως τα υποκείμενα της έρευνας σχολίαζαν τις δοθείσες σε αυτά φωτογραφίες μια- μια ενώ τους είχε ζητηθεί να τις δουν και να περιμένουν προκειμένου να οργανώσουν τις σκέψεις τους. Βέβαια πρέπει να υπογραμμιστεί πως ορισμένα από τα άτομα, έκαναν αυτό που τους ζητήθηκε και σε ορισμένες περιπτώσεις υπήρξε ένα είδους φωτογραφικό ερέθισμα. Επιπλέον το stimulus γινόταν κατά κύριο λόγο έπειτα από την προβολή δύο συγκεκριμένων φωτογραφιών. Της Ευαγγελίστριας, όπου όλοι αμέσως την συνδυάζουν με την δύναμη της πίστης αυτής καθεαυτής, ενώ όλοι θυμόντουσαν την ιστορία της τοποθέτησης του θεμέλιου λίθου, τι προσπάθεια έγινε για να χτιστεί καθώς και τι συναισθηματικό αντίκτυπο είχε σε όλους του πολίτες της Νέας Ιωνίας ανεξαιρέτως μέχρι και σήμερα. Ακόμη στην πρώτη ερώτηση της συνέντευξης «Τι γνωρίζετε για το προσφυγικό ειδικά στην Νέα Ιωνία του Βόλου; » κανένα σχεδόν από τα υποκείμενα δεν αφοσιώνεται ή έστω αναλύει και περιγράφει την συγκεκριμένη κατάσταση επαρκώς. Αντιθέτως όλοι το βλέπουν ως μια εισαγωγική ερώτηση βολιδοσκόπησης της περιρρέουσας ατμόσφαιρας. Έτσι κάνουν μια επιγραμματική ανάλυση του προσφυγικού στην Νέα Ιωνία και κατευθείαν χωρίς να τους γίνει κάποια άλλη ερώτηση προχωρούν στην ιστορία της οικογένειάς τους. Αυτό το αποτέλεσμα θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί και μια επιτυχία του πλαισίου της ημιδομημένης συνέντευξης. Μια μέθοδος που επιλέχθηκε επί τούτω για τις εν λόγω συνεντεύξεις.

Ένα βασικό και ανέλπιστο πόρισμα είναι η αναφορά που γίνεται στην ομάδα της Νίκης Βόλου, ανελλιπώς από όλα τα υποκείμενα. Είναι χαρακτηριστικό πως στις

προκαταρκτικές συζητήσεις με την υπεύθυνη καθηγήτρια για την εκπόνηση της διπλωματικής, υπήρχε εκατέρωθεν η σκέψη πως μια τέτοια αναφορά από μέρους μου μπορεί να κατέληγε στο κενό. Αντιθέτως όμως όλα τα υποκείμενα της έρευνας ανέφεραν την προσφυγική ομάδα με θαυμασμό και παρησσία θεωρώντας πως είναι ένα ζωτικό και αναπόσπαστο μέρος τόσο της Νέας Ιωνίας όσο και του μικρασιατικού ιδεώδους. Αυτό μπορεί να στηριχθεί και βιβλιογραφικά καθώς «η λατρεία μιας ομάδας είναι χαρακτηριστικό της λαϊκής κουλτούρας της κοινωνίας. Όλη αυτή η διαδικασία παραπέμπει σε μια συλλογική ταυτότητα που συγκροτείται με βάση την κοινή έλξη των μελών μιας ομάδας και την νοηματική επένδυση τους σε ιδιαίτερα μορφώματα της λαϊκής κουλτούρας όπως μουσικά συγκροτήματα και αθλητικά σωματεία» (Dittmer & Dodds, 2008, Fiske 1992). Σύμφωνα μάλιστα με τον Ben Porat «η κοινωνική συγκρότηση μιας ταυτότητας με βάση την ομάδα γίνεται μέσα από τρεις σφαίρες εμπειρίας. Την ενσυνείδητη, την συναισθηματική, και την συμβολική εμπειρία. Κάθε αθλητικό σωματείο ή συλλογικότητα συγκροτείται με τους όρους μιας συμβολικής κοινότητας, εθνότητας, τάξης και πολιτισμού. Η συμβολική εμπειρία επιτρέπει στον οπαδό να αξιολογήσει την ταυτότητα της ομάδας σε συγκριτική βάση, λαμβάνοντας υπόψη τα κοινωνικά της συμφραζόμενα.»²³ (Porat 2010: 281-2) Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω είναι δεδομένο πως η Νίκη Βόλου αποτελεί μια ομάδα που εκφράζει την εργατική και προσφυγική τάξη της Νέας Ιωνίας, αξίες που διατηρεί μέχρι και σήμερα ενενήντα οκτώ χρόνια μετά την ίδρυση της.

Ένα από τα αρχικά αλλά και βασικά ερωτήματα της έρευνας ήταν εάν υπάρχει αφομοίωση της 3^{ης} γενιάς προσφύγων από την νέα τάξη πραγμάτων ή εάν έχουν έστω και υποτυπωδώς ένα ψήγμα της πολιτισμικής ταυτότητας που είχαν αυτοί της 2^{ης} ή της 1^{ης}. Τα υποκείμενα συνολικά -όπως προανφέρθη- θεωρούν πως όσο υπάρχει η δεύτερη γενιά προσφύγων, τόσο θα κρατάει ακόμα η συλλογική μνήμη της 3^{ης} γενιάς τόσο ταυτοτικά όσο και εθιμικά. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι τα πιο ηλικιωμένα υποκείμενα το βλέπουν με αισιοδοξία. Θυμούνται πάντα τις δυσκολίες που πέρασαν, δεδομένου ότι και αυτοί, αλλά και οι πρόσφυγες συγγενείς τους βίωσαν τρομερά δύσκολα και επώδυνα χρόνια, όπως η μικρασιατική καταστροφή καθεαυτή, ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος ή ο εμφύλιος. Ένα πόρισμα το οποίο αξίζει να ειπωθεί ξεχωριστά κι όχι οργανικά είναι αυτό που αφορά τον ιερό ναό της Ευαγγελίστριας. Η Ευαγγελίστρια έχει περίοπτη θέση στην κάθε αφήγηση, καθώς αναφέρεται σε όλες τις

²³ Ben Porat, Amir. 2010. «Football Fandom: a Bounded Identification», Soccer and Society 11/3, 277-290.

συνεντεύξεις είτε πριν , είτε μετά το πείραμα των φωτογραφιών. Αμέσως μετά ακολούθησε η Νίκη Βόλου και η λεωφόρος Ειρήνης, ο λεγόμενος «Φαρδύς». Το συγκεκριμένο τρίπτυχο λέξεων υπήρχε σε κάθε συνέντευξη ανεξαιρέτως περιεχομένου, ηλικίας ή διάρκειας.

Ένα γενικό πόρισμα για τις συνεντεύξεις είναι πως αυτές ήταν μοιρασμένες. Ήταν πιο συγκεκριμένα μοιρασμένες σε έντονες πληροφοριακά και ελλειπείς συναισθηματικά. Όσο μεγαλύτερο σε ηλικία ήταν το υποκείμενο της συνέντευξης τόσο αυτή η σχέση μεταβαλλόταν σε λιγότερη πληροφορία και μεγαλύτερο συναισθηματισμό. Αυτή η οξύμωρη σχέση η οποία διατρέχει όλο το σύνολο των συνεντεύξεων. Μοναδική εξαίρεση ίσως αποτελεί η συνέντευξη της Κ.Δ η οποία όχι μόνο είχε μεγάλο όγκο πληροφορίας αλλά ήταν και παράλληλα πολύ συναισθηματικά φορτισμένη. Ένα επιπρόσθετο πόρισμα ήταν πως όλοι οι πρόσφυγες όποιας γενιάς και αν είναι αυτή διατηρούν μέχρι και σήμερα σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό τα περισσότερα έθιμα που έφεραν οι πρόσφυγες από τη Μικρασία, γεγονός που παραδέχονται όλοι οι συνεντευξιζόμενοι, και δεδομένο που προσδίδει μια άλλη δυναμική στο ερώτημα της διατήρησης της πολιτισμικής ταυτότητας των μικρασιατών εκατό χρόνια μετά την καταστροφή.

Τέλος το τελευταίο εύρημα είναι πως όλα τα υποκείμενα των ερευνών βάζουν στην ιστορία τους το δεδομένο πως η Νέα Ιωνία μετά τον εμφύλιο πόλεμο άλλαξε κατά πολύ καθώς και μεγάλωσε πληθυσμιακά λόγω της εγκατάστασης ανθρώπων αριστερών πεποιθήσεων και ανθρώπων που προχώρησαν σε εσωτερική μετανάστευση για ένα καλύτερο αύριο. Κάποια από τα υποκείμενα θεωρούν αυτή την συνθήκη ως ένα γεγονός που αλλοίωσε την ταυτότητα του συνοικισμού σιγά σιγά με αποτέλεσμα την ραγδαία πτώση της συλλογικής μνήμης και ταυτότητας των νεώτερων γενιών μέχρι το 2022. Παράλληλα άλλοι θεώρησαν αυτό το γεγονός ως την ευκαιρία να εκτεθεί όλο και περισσότερος κόσμος στο πολιτιστικό μεγαλείο των μικρασιατών.

Σύμφωνα με Lefebvre «ο κοινωνικός χώρος είναι ένας ζωντανός οργανισμός. Είναι για την κοινωνική εμπειρία ότι και το σχήμα για τα έμβια όντα. Ο ίδιος ο χώρος κάνει ως δομημένος και κατοικημένος ορατή και χειροπιαστή τη σχέση του χώρου με τον χρόνο. Στους κοινωνικούς χώρους όπου συναθροίζονται τα μέλη της κοινότητας δημιουργούνται και πλάθονται οι κοινωνικές ταυτότητες. Η συγκρότηση πολιτισμικής και κοινωνικής ταυτότητας γίνεται μέσω της αναγνώρισης κάποιας κοινής ρίζας ή κοινών χαρακτηριστικών κάποιου ατόμου με μια ομάδα.» (Lefebvre, 1991)

Όσον αφορά τις ταυτότητες, «αυτές δομούνται μέσω των αναπαραστάσεων και σχετίζονται τόσο με την ίδια την παράδοση όσο και με την επινόηση της παράδοσης. Σηματοδοτούν με την παραδοσιακή τους έννοια μια δομημένη ενότητα που δεν επιδέχεται εσωτερικές διαφοροποιήσεις. Πάνω από όλα όμως οι ταυτότητες δομούνται μέσω της διαφοράς. Μόνο μέσα από την σχέση με τον άλλο, με αυτόν που δεν ανήκει τον «Θεσπισμένο εκτός» αποκτάει ο όρος πολιτισμική ταυτότητα σημασία.» (Deridda, 1981, Laclau 1990). Μέσω της βιβλιογραφικής αυτής αναφοράς στην ουσία στηρίζεται και όλο το οικοδόμημα του τελευταίου πορίσματος. Του γεγονότος δηλαδή πως την πολιτισμική ταυτότητα δεν την συντάσσει μόνο η τριβή με τις παραδόσεις και τα έθιμα, αλλά επιπλέον αυτή γίνεται πιο δυνατή όταν έρχεται σε επαφή και εκτίθεται σε ανθρώπους που δεν την έχουν, αλλά ίσως την σέβονται ή την θαυμάζουν. ((Deridda, 1981, Laclau 1990)

Κλείνοντας την ενότητα των συμπερασμάτων θα ήταν δόκιμο να αναφερθούν τα πορίσματα τόσο της αξιολόγησης όσο και του προσανατολισμού με βάση το μοντέλο Labov-Waletzky (1967). Ξεκινώντας με τον προσανατολισμό και ειδικότερα τον χρόνο, όπως ειπώθηκε και στην αντίστοιχη ενότητα όλα τα υποκείμενα χρησιμοποίησαν τις χρονολογίες που αφορούσαν τις αφηγήσεις των οικογενειών τους σύμφωνα με τις ιστορίες που είχαν να πούν. Ωστόσο δύο είναι οι βασικές χρονολογίες που χρησιμοποιήθηκαν από όλα τα υποκείμενα στην ολότητα τους. «Είναι οι χρονικές συνθέσεις που κατασκευάζουμε για να κατανοήσουμε τις ζωές μας και για να δώσουμε το νόημα στην πολλαπλή χρονικότητα της εμπειρίας μας. Αυτές οι χρονικές συνθέσεις αποτελούν τον πυρήνα τέτοιων πραγμάτων όπως της αυτοβιογραφίας, της μνήμης και της ταυτότητας» (Brockmeier, 2001, σ. 13). Οι δύο αυτές χρονολογίες ήταν το 1922 και το σήμερα. Έτσι δόθηκε ένα συγκεκριμένο χρονικό στίγμα για το τότε των ιστοριών, αποδεικνύοντας πως πέραν των ημιδομημένων ερωτήσεων τα υποκείμενα, τα οποία προερχόταν από ένα συγκεκριμένο προσφυγικό περιβάλλον, και είχαν την ανάγκη να κάνουν ενδόμηχα αυτή την σύγκριση του τότε με το τώρα προκειμένου να αναδείξουν την σημασία των γεγονότων που πέρασαν οι πρόγονοι τους.

Στον χώρο τώρα το κάθε υποκείμενο μέσω τόπων και τοπωνυμίων μπόρεσε και έδωσε το στίγμα της τοπικότητας και της ταυτότητας του, ωστόσο ιδιαίτερης μνείας χρήζουν οι λέξεις που χρησιμοποίησαν όλα τα υποκείμενα προκειμένου να εξυψώσουν την μικρασιατική τους ταυτότητα. Αυτό έγινε μέσω των χώρων στους οποίους έδρασαν αυτοί και οι πρόγονοι τους, όπως για παράδειγμα η Νέα Ιωνία, η

Μικρά Ασία και ο Ιερός Ναός της Ευαγγελίστριας. Επικαλούμενος και πάλι τους Γούτσο & Πολυμενέα,(2016) «η ταυτότητα μιας ομάδας ή ενός κινήματος συνδέεται με την έννοια του τόπου. Οι συμμετέχοντες πραγματώνουν τη νέα τους ταυτότητα κυρίως με τη φυσική τους παρουσία σε ένα συγκεκριμένο χώρο: αν το υποκείμενο δεν βρίσκεται εκεί, τότε είναι αδύνατο να συμμετάσχει και να οικειοποιηθεί τη νέα ταυτότητα. Ο δημόσιος χώρος, επομένως, είναι το πεδίο εντός του οποίου καθίστανται ορατά και γίνονται αντικείμενα διαλεκτικής τα πολιτικά και κάθε είδους προτάγματα. Συνεπώς, τα υποκείμενα δεν μπορούσαν παρά να δομήσουν την ταυτότητά τους με όρους τοπικότητας: είμαστε εδώ, και είμαστε εδώ και όχι κάπου άλλου, διότι εδώ αλληλεπιδρούμε με συγκεκριμένο τρόπο και αποκτούμε συγκεκριμένες ταυτότητες.» (Γούτσος & Πολυμενέας. 2016)

Τέλος όσον αφορά την αξιολογική ανάλυση των συνεντεύξεων μέσω του μοντέλου Labon βασικό πόρισμα ήταν η ύπαρξη συγκεκριμένων επαναλήψεων εν είδη ενός μοτίβου το οποίο απέδωσαν σωστά οι Γεωργακοπούλου και Γούτσος (Γεωργακοπούλου & Γούτσος. 2011). Το μοτίβο αυτό ήταν η επανάληψη λέξεων όπως πλούσιοι, φτωχοί, άθλιες, εξαθλιωτικές, μεράκι, κόπος, ευτυχισμένοι, δυσκολίες. Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον το εν λόγω πόρισμα. Πώς δηλαδή, η ταυτότητα που αρχικά υφίσταται είναι πρόσφυγες, ωστόσο όμως συνυπάρχει με το ένδοξο παρελθόν («πλούσια οικογένεια»). Μέσα από την ανατροπή μετατρέπεται σε «πρόσφυγες» και μετά μέσα από τη δουλειά ξανακερδίζει την χαμένη αίγλη. Αυτή η μακρο-ιστορία επιβεβαιώνεται μέσα από τον κλασικό ορισμό για το αφήγημα ως το είδος λόγου που πραγματεύεται τη μετάβαση από μια αρχική κατάσταση πραγμάτων σε μια ρήξη και, στη συνέχεια, στην αποκατάστασή της με τροποποιημένη μορφή, ύστερα από μία ή περισσότερες εμπρόθετες πράξεις, (Γεωργακοπούλου, & Γούτσος. 2011.) Έτσι κάθε ιστορία και των οκτώ υποκειμένων έχει αρχή, μέση και τέλος και μέσα από μια προσωπική ενδόμυχη αξιολόγηση, τα γεγονότα αυτά γίνονται αφηγήσιμα κατά την γνώμη τους. Η πιο συχνή προϋπόθεση τέτοιων ιστοριών σύμφωνα με τους Γεωργακοπούλου και Γούτσιο είναι «η επαναφορά της τάξης και της ισορροπίας μετά από μια ανατροπή ή μια ρήξη, όπως ακριβώς συμβαίνει και σε όλες τις αφηγήσεις των υποκειμένων.» (Γεωργακοπούλου, & Γούτσος. 2011.)

Φτάνοντας στο τέλος της ενότητας των συμπερασμάτων και των αναλύσεων, θα πρέπει να αναφερθεί το γεγονός πως οι εξωτερικές αξιολογήσεις οι οποίες ήταν και αυτές στις οποίες βασίστηκε ο κύριος κορμός της ανάλυσης, ήταν πολλές σε σχέση με την διάρκεια της κάθε συνέντευξης, ενώ ήταν περισσότερες σε άτομα

προχωρημένης ηλικίας, όπως αναφέρθηκε και στην ενότητα της ανάλυσης. Αυτή η συνθήκη θεμελιώνει και την άποψη πως τα μεγαλύτερα ηλικιακά υποκείμενα ένιωθαν πως ήταν σημαντικό να τονιστούν οι δυσκολίες των επώδυνων χρόνων που πέρασαν οι ίδιοι και οι πρόγονοι τους, καθώς και οι δυσκολίες που μεσολάβησαν σε σύγκριση με το σήμερα, υψώνοντας την σημαντικότητα του προσφυγικού σε όλους τομείς.

Κλείνοντας ολοκληρωτικά την κατακλείδα αυτής της εργασίας, αξίζει να σημειωθεί ότι η παρούσα διπλωματική δεν συμβάλλει μόνο στην ανάλυση των προφορικών προσφυγικών ιστοριών ως ένα ακόμη αφηγηματικό είδος ή ως μια διδακτική ανάλυση για το πώς πρέπει κάποιος να θυμάται τους προγόνους του. Ταυτόχρονα, ανατροφοδοτεί την μελέτη της αφήγησης ως ένα εργαλείο μνήμης και επικοινωνιακού φαινομένου, και μια αξίνα προκειμένου κάποιος να σκαλίζει τα πάμπολλα ζητήματα που αφορούν την μνήμη και την πολιτισμική ταυτότητα. Όλα αυτά σε μια περίοδο που η ιστορία κάνει ομόκεντρους κύκλους γύρω μας, και μοναδικό μας όπλο σε αυτό είναι συλλογική μνήμη οικείων και μη ιστορικών φαινομένων. Έτσι, στόχος μιας τέτοιας μελέτης ενός περιορισμένου αριθμού αφηγήσεων, σε τοπικό επίπεδο, δεν είναι να αναιρέσει άλλες μαρτυρίες που αποδεικνύουν το αντίθετο ή ολόκληρη την καταγεγραμμένη επίσημη ιστορία σε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια, αλλά αποτελεί έναυσμα για περαιτέρω και εκτενέστερη μελέτη και έρευνα, αντίστοιχου υλικού, σε μεγαλύτερη κλίμακα, ώστε να είναι δυνατή η ασφαλέστερη εξαγωγή αντίστοιχων συμπερασμάτων.

Σε κάθε περίπτωση, η ανάλυση έδειξε ότι, παρά το γεγονός ότι το μοντέλο προήλθε από τον χώρο της αφηγηματολογίας, δηλαδή της μελέτης κυρίως των προφορικών αφηγήσεων, βρίσκει εφαρμογές τόσο σε συναφή θέματα, όπως η αναζήτηση της πολιτισμικής ταυτότητας των μικρασιατών 4^{ης} γενιάς ή σε κατοίκους σύγχρονων προσφυγικών περιοχών που δεν είναι πρόσφυγες και πως επηρεάστηκαν ή επηρεάζονται από αυτό. Οι προφορικές ιστορίες ειδικά όταν έχουν να κάνουν με ζητήματα που ακόμα εν έτει 2022 είναι ζωντανά και επαναλαμβανόμενα, αποτελούν μιας μορφής αδρεναλίνη απέναντι στη λήθη κι αυτό κατά την γνώμη μου είναι το πιο σημαντικό που μπορεί να εξαχθεί μέσα από μια ακαδημαϊκή προσπάθεια.

Αντί epilόγου επέλεξα να κλείσω με ένα απόσπασμα του βιβλίου ματωμένα χώματα της Διδούς Σωτηρίου, το οποίο κατά την γνώμη μου αντικατοπτρίζει διαπερνά και καθορίζει σε έναν τεράστιο βαθμό τόσο την εν λόγω διπλωματική

εργασία, όσο και τις αφηγήσεις όλων των ανθρώπων της εργασίας αυτής καθώς και τους προγόνους τους, μιας και επέλεξαν να μην τους λένε ποτέ τα άσχημα και τα «μαύρα» όπως δήλωσαν.

«...Αχ, γκρέμισε ο κόσμος μας! Γκρέμισε η Σμύρνη μας! Γκρέμισε η ζωή μας! Η καρδιά, τρομαγμένο πουλί, δεν ξέρει πού να κρυφτεί. Ο τρόμος, ένας ανελέητος καταλύτης άδραξε στα νύχια του κείνο το πλήθος και το αλάλιασε. Ο τρόμος ξεπερνάει το θάνατο. Δε φοβάσαι το θάνατο, φοβάσαι τον τρόμο. Ο τρόμος έχει τώρα το πρόσταγμα. Τσαλαπατά την ανθρωπιά. Αρχίζει από το ρούχο και φτάνει ίσαμε την καρδιά. Λέει: Γονάτισε γκιαούρη! Και γονατίζει. Ξεγυμνώσου! Και ξεγυμνώνεται. ΄νοιξε τα σκέλια σου! Και τ' ανοίγει. Χόρεψε! Και χορεύει. Φτύσε την τιμή σου και την πατρίδα σου! Και φτύνει. Απαρνήσου την πίστη σου! Και την απαρνιέται. Αχ ο τρόμος! Όποια γλώσσα κι αν μιλάς λόγια δε θα βρεις να τότε περιγράψεις...»

5. Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Αρχάκης, Α. & Τσάκωνα, Β. 2011. Ταυτότητες, αφηγήσεις και γλωσσική εκπαίδευση. Αθήνα: Πατάκης.
- Βεργέτη Μ. (1992). Η ποντιακή ταυτότητα της τρίτης γενιάς. Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών, 9, 79–96.
- Γεωργακοπούλου, Α. & Γούτσος, Δ. (2011) Κείμενο και Επικοινωνία. Αθήνα: Πατάκης.
- Γιαννούτσος Ε. (2016). Μικρασιάτες πρόσφυγες στη Σάμο (1922-1940): Κοινωνική ένταξη, οικονομική δραστηριότητα, πολιτική συμπεριφορά. Πανεπιστήμιο Κρήτης. Σχολή Φιλοσοφική. Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών. Διδακτορική Διατριβή.
- Γουργουλέτη Χ.Μ (2017) Η αφηγηματική δομή μέσα από τη σύγκριση αφηγήσεων υγιών και ασθενών ομιλητών. Διπλωματική Εργασία.
- Καφετζάκη Α. (1999) «εικόνες του Μικρασιάτη πρόσφυγα στη μεσοπολεμική πεζογραφία». Διδακτορική Διατριβή.
- Κεφαλίδου Σ. (2017) Αφήγηση στην τηλεοπτική δημοσιογραφία. Ανάλυση και αξιοποίηση της για κριτικό σχολικό γραμματισμό. Διδακτορική Διατριβή.
- Κυριακίδου-Νέστωρος Α. (1987) Ο χρόνος της προφορικής ιστορίας (Mètis. Anthropologie des mondes grecs anciens. Volume 2, n°1, 1987. pp. 177-188).
- Λαγουδιανακη Θ. (2015) Οι κοινωνικές ταυτότητες των ξένων μαθητών στην πόλη του Ηρακλείου. Πτυχιακή Εργασία.
- Μπάδα Κ. (Χ.Η), «Η μνήμη της δεκαετίας 1940 - 1950 στη διαδικασία συγκρότησης παροντικών πολιτισμικών ταυτοτήτων».
- Μπαρδάκη Α. (2020) Όταν η μνήμη αντιστέκεται στη λήθη. Η συμβολή του μουσείου στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης του προσφυγικού ελληνισμού. Το παράδειγμα του Ψηφιακού Μουσείου Νέας Σμύρνης». Πτυχιακή Εργασία.
- Μποτονάκη Ν. (2007). Πολιτικές της μνήμης : Τα ιστορικά και άλλα μνημεία ως όψεις καταγραφής της Ιστορικής και κοινωνικής μνήμης. Τα μνημεία του δήμου Ανατολής

Ιωαννίνων. Εργασία στο μάθημα συλλογική μνήμη και πολιτιστικές ταυτότητες, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Μπουσχότεν, Ρ., Β. (2012). Εισαγωγή. Στο Γεφυρώνοντας τις γενιές: διεπιστημονικότητα και αφηγήσεις ζωής στον 21ο αιώνα. Προφορική ιστορία και άλλες βιο-ιστορίες: Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, 25-27 Μαΐου 2012: Πρακτικά. Βόλος: Ένωση Προφορικής Ιστορίας.

Παραδεισοπούλου Π. (2017). Οι συνέπειες των μετακινήσεων των λαών στην πολιτισμική τους ταυτότητα. Η περίπτωση της ταυτότητας των Ποντίων. Κοινωνική Πολιτική, 1, 112–135.

Πετρονώτη Μ. (2002). Κατασκευάζοντας προφορικές ιστορίες. Συνδιαλλαγές, συγκρούσεις, ανατροπές. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 107, 71–82.

Πουρκός, Μ. (2006). Κοινωνικο-Ιστορικο-Πολιτισμικές Προσεγγίσεις στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Ατραπός.

Σακκά.Β (2008). Ανακοίνωση στο συνέδριο ΣΕΦΚ-ΠΕΦ, υπό δημοσίευση στα Πρακτικά του Συνεδρίου. Προφορική Ιστορία και Σχολείο: Η ιστορία ως βιωμένη εμπειρία και η διδακτική της αξιοποίηση Προφορική Ιστορία, κοινωνία και μνήμη.

Σερεμετάκη, Ν. (2008) Παλιννόστηση αισθήσεων: Αντίληψη και μνήμη ως υλική κουλτούρα στη σύγχρονη εποχή. Αθήνα: Λιβάνης.

Συλλογικό (2021). Προφορική ιστορία και αντι-αρχεία Φωνές, εικόνες και τόποι. Ένωση προφορικής ιστορίας .Βόλος.

Συλλογικό / Τσιλιμένη Τ.(2011). Αφήγηση και εκπαίδευση. Εισαγωγή στην τέχνη της αφήγησης, άρθρα και μελέτηματα. Εκδ. Επίκεντρο.

Ξενόγλωσση

Abrams, L. (2010). Oral history theory. London and New York: Routledge

Barthes, Roland. [1980] . Camera Lucida, Die helle Kammer. Bemerkungen zur Photographie. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.

- Brockmeier, J., & Carbaugh, D. (Eds.) (2001). Narrative and identity: Studies in autobiography, self and culture. Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company.
- Connerton P. , How societies remember, Cambridge University Press 1989
- De Fina, A. & Georgakopoulou, A. (2008). Analyzing Narratives as Practices. Qualitative Research, 8(3), 379–387.
- Derrida J. (1981)- Dissemination, University Press,
- Dittmer J., Dodds K. (2008). Popular geopolitics past and future: Fandom, identities and audiences- Geopolitics 13/3, 437-457. Taylor & Francis
- Fiske.J. (1992). “The Cultural Economy of Fandom”. The adoring culture: Fan culture and popular media, London, Routledge, 30-49
- Foucault, Michel. 1977. Language, Counter Memory, Practice. Selected Essays and Interviews. Ithaca-New York: Cornell University Press.
- Freund A. , A. Thomson (2011) Oral History and Photography, Palgrave Macmillan .
- Genette, G. (1980). Narrative discourse. An essay in method (μτφρ. Lewin, J.E.). Ithaca: Cornell University Press.
- Gersie A.(1992). Earthtales: Storytelling in Times of Change, Green Print, London, p.1
- Goutsos, D. & Polymeneas, G. (2016) Identity as space: Localism in the Greek protests of Syntagma Square. In L. Martín Rojo (ed.) Occupy. The Spatial Dynamics of Discourse in Global Protest Movements. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins, 99-125.
- Habermas J. (1990) Για την κοινωνική ταυτότητα, Λεβιάθαν 6
- Halbwachs M. (1980) The Collective Memory, Νέα Υόρκη: Harper & Row, 1980
- Hirsch M. (2002) , Wolfgang Quapp, Improved RGF method to find saddle points, Journal of Computational Chemistry,(887-894),. Wiley Online Library
- Hoffman, M.A. & Hoffman, H.S (2009). Reliability and validity in oral history. Today's Speech: 22, 23-27 doi: <https://doi.org/10.1080/01463377409369125>

- Kim S. ,Lombardino L.J, Exploring the Effects of Narration and Pictures on Learning for Students with Reading, 2017
- Kyriakidou-Nestoros A. (1987). Ο χρόνος της προφορικής ιστορίας. In: *Mètis. Anthropologie des mondes grecs anciens*, vol. 2, n°1.
- Labov, W. & Waletzky, J. (1967). —Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. In J. Helm (ed.), *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: University of Washington Press, 12-44.
- Labov, W. (1972). *Language in the Inner City*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Labov, W. 1997. Some further steps in narrative analysis. *Journal of Narrative and Life History*
- Labov, W. 2003. Uncovering the Event-Structure of Narrative. Στο Tannen, D. & Alatis, J. E. (επιμ.) *Georgetown University Roundtable on Languages and Linguistics 2001: Linguistics, Language and the Real World: Discourse and Beyond*. Washington D.C.: Georgetown University Press, 63-83.
- Labov, W. 2006. Narrative Pre-construction. *Narrative Inquiry*, 16(1): 37-45.
- Laclau, E. (1990). *New Reflections on the Revolution of Our Time*, London: Verso
- Lefebvre, H. (1974/1984), *The Production Of Space*, Blackwell, Oxford.
- Lukin S.M, (2020) *Maintaining Consistency and Relevancy in Multi-Image Visual Storytelling* by Aishwarya Sapkale University of Maryland, Baltimore County, Department of Computer Science.
- Porat B.A. 2010. «Football Fandom: a Bounded Identification», *Soccer and Society* 11/3, 277-290.
- Portelli, A. (2003). What makes oral history different. In R.Perks & A.
- Robson C. *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου*, 2010, Gutenberg.

Sinisalo P., Komulainen K.(2008, The creation of coherence in the transitional career.A narrative case study of the woman entrepreneur, Springer Science+Business Media B.V.

Thompson P. The Edwardians, (1992) ,Routledge.

Thompson, P. (2002). Φωνές από το παρελθόν: Προφορική Ιστορία. Μτφρ. Ρ. Βαν Μπούσχοτεν – Ν. Ποταμιάνος, επιμέλεια Κ. Μπάδα – Ρ. Β. Μπούσχοτεν. Αθήνα: Πλέθρον.

Thompson P. (2006). The Voice of the Past. Oral History. In R. Perks & A. Thomson (Eds.), The Oral History Reader, (p. 25-31), New York: Routledge.

Williams R. (1994). Κουλτούρα και Ιστορία, Αθήνα, Γνώση, σ. 137-153.

Άρθρα από ηλεκτρονικές πηγές

Εξερτζόγλου Χ. Ιστορία και Μνήμη II, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.<chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://eclass.aegean.gr/modules/document/file.php/SA202/6%20%CE%99%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%BC%CE%BD%CE%AE%CE%BC%CE%B7%20%CE%99%20%28002%29.pdf> (Ημερομηνία ανάκτησης 3/6/2022.)

Βαν Μπούσχοτεν, Ρ., Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 3, «Τα τεκμήρια της προφορικής ιστορίας», E-class <http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/units/?course=SEAD240&id=3240> (Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022)

Βαν Μπούσχοτεν, Ρ. , Διαφάνειες παρουσίασης στο μάθημα «Μνήμη και προφορική ιστορία», Ενότητα 9, «Η συγκρότηση της μνήμης», E-class. file:///C:/Users/eleni/Downloads/thematiki_enotita_9.pdf (Ημερομηνία ανάκτησης 25/5/2022)

Κακαβούλια Μ. , Γλωσσολογία 13 (2001) 75-103 Αφηγηματικές τεχνικές στον ειδησεογραφικό λόγο, Μαρία Κακαβούλια

https://www.academia.edu/32030041/%CE%91%CF%86%CE%B7%CE%B3%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CE%A4%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AD%CF%82_%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD_%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CE%B7%CF%83%CE%B5%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE

(Ημερομηνία ανάκτησης, 4/5/2022)

Χρήστος Κοροβίλας, Ψυχολόγος .<https://www.korovilas.gr/chronos-kai-mnimi/> (Ημερομηνία ανάκτησης 23/5/2022)

Σαπουνάκης Α. Δρ. Αρχιτέκτων Πολεοδόμος, Καθηγητής Αρχιτεκτονικής και Αστικής Σύνθεσης του Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Παρουσίαση «Ταυτότητα των πόλεων και πολιτισμική ανάπτυξη».

Chromeextension://efaidnbmnnnibpcajpcgiclfndmkaj/http://archive.eclass.uth.gr/eclass/modules/document/file.php/MHXA361/%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%87%CE%A6%CF%85%CF%83%CE%A0%CE%BF%CE%BB%CE%9A%CE%BB%26%CE%A4_3_Sapounakis_%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE% (Ημερομηνία ανάκτησης 29/5/2022)

6. Παράρτημα

Η ακριβής και ολόκληρη απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων – Οι ακριβείς ερωτήσεις του ερευνητή.

- Τι γνωρίζετε για το προσφυγικό ειδικά στην Νέα Ιωνία του Βόλου;
- Πείτε μου την ιστορία της οικογένειάς σας, πώς έφυγε από την Μικρά Ασία;
- Πώς ήταν η ζωή εκεί, σε εκείνα τα μέρη τότε; Θυμάστε ή σας έχουν πει κάτι για αυτό;
- Πώς ήταν η ζωή όταν πρωτοήρθε η οικογένειά σας στη Νέα Ιωνία; Ποια ήταν τα βασικά μέρη σύνταξης εκείνη την περίοδο;

Μετά την επίδειξη των φωτογραφιών

- Έχετε κάποια ιστορία με βάση το πρόσωπο που είδατε φωτογραφία που να θυμάστε έντονα, να σας είχε σημαδέψει ή κάνει εντύπωση; Αν όχι με το ίδιο πρόσωπο με κάποιο φιλικό του.
- Τι σας προκάλεσε η επίδειξη των συγκεκριμένων φωτογραφιών. Έχετε να πείτε κάτι που να σας έκανε εντύπωση για αυτές;
- Υπάρχουν έθιμα και τελετουργικά που ίσως έχουν επιβιώσει για 100 πια χρόνια από την καταστροφή της Μικράς Ασίας; Ποια είναι αυτά;
- Θεωρείτε πως αυτές οι πρακτικές και οι μνήμες καθώς και η διαιώνιση τους από εσάς θα ευοδώσουν στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και της πολιτισμικής ταυτότητας του κατοίκου της Νέας Ιωνίας;

Κ.Δ

Οι πρώτοι πρόσφυγες ήρθαν το '22 στο βόλο, ήρθαν το βράδυ της 20ης με το πλοίο «η μεγάλη Ελλάς». Ήταν το μεγαλύτερο υπερωκεάνιο που διέθετε η Ελλάδα και τους απέθεσε στο λιμάνι του βόλου. Το πρωί της τρίτης λοιπόν η εφημερίδα Θεσσαλία εκείνης της εποχής έγραψε διάφορα για εκείνο το φοβερό γεγονός και μάλιστα ο Τάκης Οικονομάκης, ένας εξαιρετικός δημοσιογράφος της Θεσσαλίας, γραφεί ένα περίφημο άρθρο το οποίο υπάρχει ακόμη, με το όνομα το «μαύρο κύμα», εννοώντας τους πρόσφυγες εκείνης της εποχής. Η τοπική κοινωνία δέχτηκε αυτό το μαύρο κύμα με ανάμεικτα συναισθήματα, οι περισσότεροι δεν τους ήθελαν τους πρόσφυγες στην πόλη τους, θεωρούσαν πως θα τους πάρουν τις δουλείες... ότι δεν έχουν καμία θέση. Ήταν θεωρώ μια αντίστοιχη συμπεριφορά που είχαν οι έλληνες στους τωρινούς πρόσφυγες. Δεν τους ήθελαν παρά το γεγονός πως ήταν ομόθρησκοι και ομόγλωσσοι. Οι πρόσφυγες (.) Κοίταξε (.) εκείνη την εποχή έμειναν σε σκηνές, καταρχήν να καταλάβουμε πως ήρθαν τρία κύματα προσφύγων, πρώτα ήρθαν οι εκ Νικομηδείας, αυτό έγινε (3) το '21 όχι το '22, επειδή ο ελληνικός στρατός έκανε επιχειρήσεις (.) γιατί ήταν αδιέξοδες οι επιχειρήσεις στην μικρά Ασία, εεε και έδιωξε μερικούς πρόσφυγες, μερικοί εκ των οποίων ήρθαν στον βόλο. Η δεύτερη φουρνιά προσφύγων ήταν το '22 και η Τρίτη ήταν με την «ανταλλαγή» το '23 '24 και λοιπά.

Τώρα, αυτοί οι άνθρωποι όταν ήρθαν μείναν σε σκηνές και αργότερα σε εργοστάσια και αποθήκες κυρίως καπναποθήκες εκείνη την εποχή, η κιτρίνη αποθήκη (.) η αποθήκη του Τζαμαλή, στου Σπύρερ μείνανε, εγκατασταθήκαν και σιγά σιγά το '24 χτιστήκανε τα πρώτα προσφυγικά, δέκα τετράγωνα ήταν τα πρώτα σπίτια προσφυγικά. Εγώ ας πούμε το σπίτι μου είναι στο τετράγωνο (.) Κ. Έτσι, ονομάζονταν αυτά τα τετράγωνα. Τι ήταν όμως, ήταν γύρω από ένα μεγάλο τετράγωνο κτισμένα σπίτια σαράντα τετραγωνικών, από 25 ως 40 τετραγωνικά μέτρα και στη μέση υπήρχαν κοινόχρηστα μπάνια και πλυσταριά, κάθε μπάνιο το χρησιμοποιούσαν 4 οικογένειες αργότερα γκρεμίστηκαν και μετά έγιναν παρκάκια με λουλούδια γιατί οι περισσότεροι έχτισαν αργότερα μια δική τους μικρή τουαλέτα. Στην αρχή δεν είχαν καν νερό τα σπίτια υπήρχαν κοινόχρηστες βρύσες (:::) μέχρι πολύ αργά ήταν οι βρύσες αυτές (.) μέχρι σχεδόν το '58 '59 είχε κοινόχρηστες βρύσες στον συνοικισμό, συνοικισμός ονομάστηκε. Πρέπει να πω πως τα πρώτα σπίτια κτιστήκανε έξω από τον συνοικισμό πέραν από τον Κραυσίδωνα σε μια περιοχή που ονομαζόταν Ξηρόκαμπος. Και ονομάστηκε προσφυγικός συνοικισμός. Υπάρχουν

γραπτά όπως του Άθω Τριγκώνη κανείς καταλαβαίνει πως η κατάσταση στον συνοικισμό ήταν εξαθλιωτική. Αρρώστιες κτλ.

Για να πω και μια προσωπική μου ιστορία, η αδελφή του πατέρα μου πέθανε από τύφο (:::) μέσα σε γιατί στην αρχή ζούσαν σε αποθήκες (.) αυτό ήταν κάτι σύνηθες και βεβαίως η γιαγιά μου δεν ξαναέβγαλε τα μαύρα από τότε. (:::) εμάς η οικογένεια μας ήταν οικογένεια γαιοκτημόνων (.) ο πάππους μου δηλαδή που λεγόταν Ευάγγελος Δανιήλογλου και είχε το προσωνύμιο "καμπαγασλής", (:::) είχε πολλά κτήματα (3) καμπαγασλής θεωρούμε ότι λεγόταν επειδή καταγόταν από τη Μυτιλήνη(.) παντρεύτηκε την γιαγιά μου σε ηλικία δεκατεσσάρων ετών τέλος πάντων, ήταν τότε η γιαγιά μου, ήταν όμορφος ο πάππους γαλανομάτης (.) παντρεύτηκε λοιπόν κι έκανε πέντε παιδιά... (:::) κάποια στιγμή (.) ήταν πλούσιοι δηλαδή από τα γραπτά γιατί κάποια στιγμή τους ζήτησαν να καταγράψουν τη περιουσία και βλέποντας την περιουσία που έχει καταγράψει η γιαγιά μου Κ.Δ (:::) καταλαβαίνει κανείς πως είχαν μια πολύ μεγάλη κτηματική περιουσία στα μέρη εκείνα. αυτοί έμεναν στο Σαράκιοϊ. Το Σαράκιοϊ είναι μια κωμόπολη στη συνοικία Δέινισλι κοντά Μαϊάνδρο πόταμο είναι περίπου εκεί που είναι το Παμούκαλε η αρχαία Ιεράπολη κοντά (:::) ήταν μια συνοικία που λεγόταν τα χριστιανικά εκεί που ζούσαν χριστιανικές οικογένειες και ήταν το κέντρο του Σαράκιοϊ αυτό και γύρω γύρω υπήρχαν οι τουρκικές οικογένειες στο κέντρο λοιπόν του Σαράκιοϊ υπήρχε το σπίτι και της γιαγιάς και του πάππου, ο πάππους ένα χρόνο πριν τη μικρασιατική καταστροφή πέθανε και η είδηση πως κατέρρευσε το μέτωπο βρήκε τη γιαγιά μου χήρα με πέντε παιδιά. (:::) δεν το πιστεύανε εκείνο που έχω συνειδητοποιήσει διαβάζοντας κι αυτό συνέβη και με τη γιαγιά μου, (:::) δεν πίστευαν ότι θα (.) θα φύγουν από την Μικρά Ασία κανείς δεν το πίστευε... όπως οι (:::) εκκαθαρίσεις των Νεότουρκων είχαν ξεκινήσει από το 1908 και υπήρχαν πολλά (.) ζούσαν κάτω από τέτοιες συνθήκες, πιστεύανε λοιπόν πως ήταν άλλη μια (:::) δύσκολη κατάσταση την οποία θα ξεπεράσουν πήρε λοιπόν τα παιδιά της, έκλεισε το μαγαζί, είχαν φέρει εκείνη την εποχή μάλιστα στο μαγαζί τους εκείνη την εποχή ραπτομηχανές, εκείνη την εποχή η ραπτομηχανή θεωρούνταν πολύ σπουδαίο εργαλείο και είδος πολυτελείας. Το μαγαζί τους ήταν ένα πολυκατάστημα εκτός από το ότι ήταν γαιοκτήμονες. Βάλανε λοιπόν τις ραπτομηχανές στο υπόγειο και κρύψανε τον ντενεκέ με τις λίρες κάτω από τον νεροχύτη (.) Μάλιστα η θεία μου η Ελένη θυμάται από τα παιδικά της χρόνια καθώς ήταν είκοσι χρονών η θεία μου όταν έφυγαν από κει.

Θυμόταν ότι όταν ερχόταν ο πατέρας τους από τις πώλησης των σιτηρών σπίτι, τις έριχνε στο κρεβάτι όπου ήταν όλα τα παιδιά μικρά (:::) και παίζανε με τις λίρες και τις σήκωναν στον αέρα και παίζανε (.) θέλω να πω ήταν μια ευκατάστατη οικογένεια. Όταν ήταν να παντρευτεί η θεία μου όλα της τα προικιά ήταν φτιαγμένα από μετάξι (.) όλα. Τέλος πάντων, μάζεψαν τα πράγματα κι ο μικρότερος γιός της ήταν ενάμιση έτους... εεεεε και με καρό πήγαν στο κτήμα έξω από το Σαράκιοϊ. Εκεί λοιπόν τους πήραν οι τούρκοι αιχμάλωτους. Υπάρχει (.) στο ιντερνέτ μια φωτογραφία άμα μπειτε μέσα.. μια φωτογραφία που την βρήκα κάποια στιγμή (.) από κάτω έχει τον υπότιτλο **The long line that leads to death...** Αυτή η φωτογραφία με συγκινεί βαθύτατα γιατί ξέρω ότι μέσα σε αυτή την long line... ήταν κι ο πατέρας μου με την οικογένεια του (.) η γιαγιά μου, ο πατέρας μου, οι θείοι μου.. (Συγκίνηση). Τέλος πάντων για πολλούς μήνες τους είχαν ομήρους και πήγαν προς τα βόρεια, έφτασαν μέχρι το Ικόνιο από ο,τι θυμάμαι. Δεν ήταν μονοί τους από την περιοχή του Δέινισλι. Τέλος πάντων εκεί, μάλιστα το διηγείτο η μαμά μου εγώ δεν την γνώρισα τη γιαγιά μου γιατί πέθανε όταν ήταν ο πατέρας μου παντρεμένος κι η μαμά μου έγκυος στον μεγάλο μου τον αδελφό. Κανένας μας δεν γνώρισε τη γιαγιά μου. Την φώναζαν Κόνα κιργίτσα, ήταν αρχόντισσα, λεπτειλίεπτη και όλοι οι πρόσφυγες την σεβόντουσαν. Εκεί που παγαίνανε κάποια στιγμή, καταλαβαίνει κανείς πως οι συνθήκες ήταν άθλιες (.) είχε πάρει ένα πάπλωμα κάτω, ένα πάπλωμα πάνω, δυο εικόνες το μόνο που έχουμε σαν οικογένεια είναι δύο εικόνες. μια των αγίων Θεόδωρων και μια η παναγία η ελεούσα (.) έχουμε μόνο αυτές τις εικόνες από τη Μικρά Ασία και τίποτα άλλο. Στρώνει το πάπλωμα κάτω (.) στρατοπέδευαν σε "ντάμια" ντάμια λεγόντουσαν οι μεγάλες αποθήκες (:::) ζητά από κάποιο τούρκο ένα ντενεκέ, και βάζει να πλύνει τα ρούχα των παιδιών και βάζει να βράσει τα ρούχα των παιδιών επειδή ήταν μέσα στην ψείρα. Κι εκεί είπε στη μαμά μου (.) εγώ αυτά τα ρούχα δεν τα έπλυνα με νερό (.) και σαπούνι (.) τα έπλυνα με δάκρυα. Πιστεύω δηλαδή πως εκείνη ήταν αυτή η φορά που εκείνη η γυναίκα ξέσπασε τόσο πολύ. Πέρασαν πολλά χρόνια που έκαναν δουλείες του ποδαριού ο μεγάλος ο αδελφός γιατί ο πατέρας μου ήταν οκτώ- εννιά χρονών κι έκανε θελήματα. Με την ανταλλαγή ήρθαν στο Βόλο και οι 5. Μπήκαν μέσα στην Κίτρινη αποθήκη από όσο κατάλαβα κι εκεί μέσα στην αποθήκη η Ελισάβετ η αδελφή του πατέρα μου (5) πέθανε.

Η θεία μου η Ελένη έπιασε δουλειά στο εργοστάσιο Παπαγεωργίου, μαζί και ο θείος μου ο Παναγιώτης. Η θεία μου δεν χώνεψε ποτέ το γεγονός πως ενώ ήταν από

αρχοντική οικογένεια δούλευε. Ήθελε περισσότερα μεγαλεία, αλλά έμεινε ανύπαντρη στο τέλος. Όταν ήρθαν εδώ κάποια στιγμή, έκαναν κατάληψη σε σπίτι. τους έδωσαν ένα σπίτι λοιπόν κάποια στιγμή στο τετράγωνο Κ. Σε αυτό το σπίτι λοιπόν και αυτό είναι τη μέρα που μπήκαν. Γραφεί λοιπόν στην εικόνα αυτή η γιαγιά μου με τα χέρια της (.) είναι αυτή η εικόνα, μια ευτελής εικόνα, χαρτονένια (δείχνει την εικόνα), είναι η παναγία. Και από πίσω γραφεί "Φεβρουαρίου 6, 1935... ήλθαμε στο σπίτι". Είναι συγκλονιστικό. Αυτό ήταν (4) φαντάσου από το 22 ως το 35 αυτοί οι άνθρωποι περνούσαν μια ταλαιπωρία. Εγκαταστάθηκαν εδώ και άρχισαν σιγά σιγά, πήραν το διπλό σπίτι το προσφυγικό στο οποίο έκαναν ένα μικρό μαγαζί. Ο πατέρας μου πήγαινε στο νυχτερινό σχολείο και το πρωί δούλευε σε διαφορετικές δουλειές. Πρώτα σε μια φαρμακαποθήκη και έκανε θελήματα. Κάποια στιγμή στο μπάνιο του φαρμακοποιού βρήκε ένα δαχτυλίδι χρυσό και το επέστρεψε και του λέει «κύριε Φαλούκα κοιτάξτε τι βρήκα». Και το αφεντικό του λέει «βρε Θεοδωράκη τόση φτώχεια και δεν το πηρές κανείς δεν θα το έπαιρνε είδηση». Κι από τότε αυτός ο άνθρωπος κάθε φορά του έλεγε σταματά τα πάντα και τον έπαιρνε και τον διάβαζε, για να πάει το βράδυ στο σχολείο. Μάλιστα η γιαγιά μου του είχε φτιάξει μια πάννη τσάντα για το σχολείο, έχω και μια φωτογραφία όπου το σακάκι που φορεί είναι μια πιθαμή πάνω από την παλάμη (.) φτώχεια τι να πούμε. Μετά έπιασε δουλειά σε ένα σιδηρουργείο κι ενώ το αφεντικό ήταν πολύ ευχαριστημένο κάποια στιγμή για ασήμαντο λόγο του έριξε ένα χαστούκι, από τότε ο πατέρας μου δεν ξαναπήγε. Έφτιαξε λοιπόν ένα τελάρο με έναν ιμάντα το κρέμασε στο λαιμό του κι πήγε σε κάποιον για να του δώσει υλικά να πουλάει (.) τι να πουλάει δηλαδή μανταλάκια, τσιμπιδάκια για τα μαλλιά χτένες κτλ. Του είπε μάλιστα ο πατέρας μου «θα σου τα πληρώσω όταν τα πουλήσω» και λέει ο έμπορος «δεν γίνονται αυτά τα πράγματα» και λέει ο πατέρας μου «μα τι λες στο δίνω τον λόγο της τιμής μου». Δηλαδή το λόγο της τιμής του ο πατέρας μου τον είχε πιο ψηλά και από οποιαδήποτε επιταγή. Παράλληλα άρχισε να λειτούργει και το μαγαζί μπροστά από το σπίτι του, στα δεκαεπτά του χρόνια ο πατέρας μου είχε ήδη καρότσι και γύριζε στους δρόμους της Νέας Ιωνίας και διαλαλούσε το εμπόρευμα του. Μάλιστα ο μετέπειτα δήμαρχος της Νέας Ιωνίας, ο Βαλαχής μου είπε ότι «εγώ έκανα παραγιός του πατέρα σου και γυρίζαμε με αυτό το κάρο». Σιγά Σιγά όλος ο προσφυγόκοσμος άρχισε να ψωνίζει από το μαγαζί μας υπήρξε εποχή που το μαγαζί έβγαζε πολλά χρήματα και πέντε υπαλλήλους μέσα. Ήταν άνθρωποι που ήθελαν να ξαναχτίσουν τις περιουσίες τους, που ήθελαν να προικίσουν τα παιδιά τους και όλα τα λοιπά. Είναι χαρακτηριστικό

πως σε όλα τα σπίτια υπήρχαν τενεκέδες με λουλούδια μιας και δεν είχαν λεφτά να αγοράσουν γλάστρες. Σιγά σιγά ένωσαν αυτά τα δύο σπίτια και τα έκαναν ένα ολόκληρο μαγαζί, έφτιαξαν από πάνω το σπίτι τους το οποίο ήταν διώροφο, πολύ λίγα σπίτια ήταν διώροφα στην Νέα Ιωνία από ότι μου είπε η μητέρα μου όταν πρωτοήρθε στη Νέα Ιωνία. Το μαγαζί εν τέλει ολοκληρώθηκε, ως ένα μακρόστενο κτήριο στην γωνία Προύσσης με Ίωνος, το οποίο μάλιστα λειτουργεί ακόμη (.) αυτή ήταν σε μέσες άκρες η εγκατάσταση.

Δύο πράγματα χαρακτηρίζουν τους πρόσφυγες. Το πρώτο είναι πως οι πρόσφυγες κουβάλησαν μαζί τους τα θρησκευτικά τους σύμβολα , αν και κάποτε η Νέα Ιωνία λόγω της μεγάλης της περιεκτικότητας σε αριστερούς ονομάστηκε "Μικρή Μόσχα". Κι αν ρωτήσεις δηλαδή οι πολλοί εικόνες έφεραν από τα σπίτια τους, το πρώτο λοιπόν πράγμα που έφτιαξαν ήταν η ευαγγελίστρια. Η ευαγγελίστρια δεν ήταν όπως είναι σήμερα ήταν μια μικρή εκκλησία πετρόκτιστη στο ίδιο σημείο (:::) το ιερό της μάλιστα σήμερα σηματοδοτείται από ένα κολωνάκι που υπάρχει στον προαύλιο χώρο, εκείνο ήταν από τα πρώτα πράγματα που έφτιαξαν οι πρόσφυγες κι αργότερα επειδή δεν τους χωρούσε πια χτίσανε τον σημερινό ναό σε σχέδιο του αρχιτέκτονα Ζάχου, ο οποίος είναι ένας υπέρλαμπρος ναός και μάλιστα (:::) έχουμε την τιμή τον θεμέλιο λίθο αυτής της εκκλησιάς να τον βάλει η γιαγιά μου η Κυριακή, διότι εκείνη την εποχή όταν έμπαιναν τα θεμέλια του ναού πριμοδοτούσαν ποιος θα βάλει τα πιο πολλά λεφτά , η οικογένεια μας ήταν αυτή που έδωσε τα περισσότερα χρήματα, και μάλιστα κάποιοι που θυμούνται λένε πως ο πατέρας μου αφού πριμοδότησε είπε, «πάρε μάνε τον γκασμά» και η γιαγιά μου έβαλε την πρώτη τσαπιά στο θεμέλιο της ευαγγελίστριας. Έχω μάλιστα φωτογραφία την θεία μου με τσεμπέρι να κουβαλάει πέτρες για να χτιστεί η εκκλησία και τέτοια πράγματα.

Το δεύτερο ήταν η ποδοσφαιρική ομάδα Νίκη Βόλου (5). Μάλιστα όλοι χάριζαν πράγματα στην ποδοσφαιρική ομάδα με την έννοια πως το θεωρούσαν χρέος τους να στηρίζουν την ομάδα. Ήταν από τα πρώτα πράγματα που έκαναν η Νίκη και μάλιστα υπάρχει και μια ανεκδοτολογία για το πως προέκυψε το όνομα, πρώτα είχαν πει πως θα την λέγανε προσφυγική και στο τέλος είπαν να την ονομάσουν Νίκη, μάλιστα η ονοματοδοσία έγινε στο μαγαζί του Καλφόπουλου, και το δώνανε για να θεωρήσουν πως θα νικήσει η ζωή ως το πούμε κι όχι η μιζέρια και η κακομοιριά. Δεν μπορείς να φανταστείς ποσό πολύ συνδεδεμένη εν είδη θρησκείας ήταν. Πρώτα λυγάνε η οικογένεια, μετά η ευαγγελίστρια και μετά η Νίκη. Τα απογεύματα όλος ο

προσφυγόκοσμος έβγαινε στο "Φαρδύ". Το φαρδύ σήμερα ως Λεωφόρος Ειρήνης, ήταν ο πιο φαρδύς δρόμος του συνοικισμού, πολλοί κατέβαιναν στον Βόλο το φαρδύ ο τόπος όπου κάνανε την βόλτα τους πάνω κάτω από την ευαγγελίστρια μέχρι την γέφυρα του Κραυσίδωνα και ξανά πίσω. Εκεί υπήρχαν όλα τα καφενεία, οι ταβέρνες, η ταβέρνα του Κάρλου, δίπλα ήταν το Βυζάντιο το οποίο υπάρχει μέχρι σήμερα. Το βράδυ θυμάμαι να πηγαίνουμε να πίνουμε μια πορτοκαλάδα στο Βυζάντιο κι αυτό ήταν η διασκέδαση. Υπήρχαν και πολλοί κινηματογράφοι που συνδέονται με πολλές ιστορίες μιας και οι γιαγιάδες εκείνης της εποχής μιλούσαν ακόμα τουρκικά και καταλάβαιναν την τουρκική ίσως και καλύτερα από την ελληνική. Και πήγαιναν στο σινεμά κρατώντας τα σκαμνάκια από τη μια και τα πλεκτά από την άλλη και πλέκανε και ακούγανε την ταινία.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ.

Είναι το βυζάντιο. Υπάρχει ακόμα αυτό το ζαχαροπλαστείο ήταν πρόσφυγες αυτοί που το είχαν(.) κι εκεί περά πήγαινε πολύς κόσμος, βλέπει κανείς τα τραπεζάκια έξω. Ήταν η έξοδος των μικρασιατών. Ξέρετε η Νέα Ιωνία ήταν εργατούπολη. Μάλιστα την ονομάζουν κιάλας, το πρωί κατέβαιναν όταν άνοιγαν τα εργοστάσια ήταν σαν να ξεχύνεται (:::) όπως το αίμα κυκλοφορεί στις φλέβες μας και τροφοδοτεί το σώμα μας έτσι και η εργατιά από τη Νέα Ιωνία κατέβαινε σε μπουλούκια και τροφοδοτούσε το σώμα της πόλης. Όλοι δούλευαν στα εργοστάσια. Η διασκέδαση ήταν αυτό. βόλτα στο φαρδύ, τσιπουράκι δίπλα από το Βυζάντιο. Το τσίπουρο ήρθε στην Νέα Ιωνία από τους πρόσφυγες. κι αν ο Βόλος είναι διάσημος για τα τσιπούρα είναι επειδή τα έφεραν οι πρόσφυγες. Δεν είχε τη μορφή που έχει σήμερα. Αφού τελείωναν από τη δουλειά πίνανε ένα τσίπουρο στο πόδι πριν πάνε στο σπίτι τους.

Α! αυτά είναι τα προσφυγικά τα σπίτια. Από ότι μπορώ να καταλάβω δεν είναι μέσα στα τετράγωνα. Γιατί εκτός από τα τετράγωνα μετά κτιστήκαν τα Τζαμαλιώτικα , τα οποία ήταν πιο ευτελή από τα τετράγωνα και ονομάστηκαν έτσι (.) επειδή οι κάτοικοι τους όλοι έμεναν στην αποθήκη του Τζαμαλή. Και προτού τελειώσουν τα σπίτια μπήκαν μέσα και τα καταλάβανε, ενώ είχαν ακόμα χώμα κάτω δεν είχαν καν προλάβει να (.) είναι ίσως τα πιο ευτελή σπίτια. Πιο πίσω από το σπίτι που βλέπω αρχίζουν τα "Γερμανικά" σπίτια που γίνανε από τις γερμανικές αποζημιώσεις και ουσιαστικά είναι πάνελ βιδωμένα, κι εκείνα ήταν στενά σπιτάκια

και αργότερα τα τσιμεντένια, τα οποία είχαν τσιμεντόλιθο, σε ένα τέτοιο σπίτι μεγαλώσαμε κι εμείς, και δύο σπίτια μαζί ενωνόντουσαν με κοινή στέγη και αυλή, ήταν μεγαλύτερα τα οικοπέδα σε αυτά τα σπίτια.

Αυτό είναι (3) σε τετράγωνο πίσω από το σπίτι αυτό υπάρχει μια πλατεία που υπήρχαν τα κοινόχρηστα μπάνια και τα πλησταριά (:::) αυτό το σπίτι το αγόρασε κάποτε ο πατέρας μου που ήταν καφενείο και είναι απέναντι από την ευαγγελίστρια. Άλλα τέσσερα γύρω από αυτό αποτελούν την πολυκατοικία που βρίσκεται στον συγκεκριμένο χώρο.

Αυτό είναι Πάσχα στη παλιά ευαγγελίστρια, είναι ίσως η μοναδική που σώζεται και που δείχνει ακριβώς αυτό που έλεγα πριν... την αγάπη των προσφύγων.. κοιτάζτε πόσος κόσμος, ήταν αδιανόητο οι πρόσφυγες να μην είναι στην εκκλησία τους... ήταν σήμα κατατεθέν η ευαγγελίστρια.

Εδώ είναι αυτό που έλεγα πριν τα (:::) σπίτια όπως δημιουργήθηκαν. Τα τετράγωνα. Πάνω από τη Μαιάνδρου έγιναν τα κατάλευκα , τα τσιμεντένια δίπλα και μετά τετράγωνα που είναι 10.

Αυτό είναι Στου Πέτρου. όπως είπα και πριν μαζευόντουσαν πάντα για ένα τσίπουρο ή έναν καφέ. Άμα δεις καλά την φωτογραφία πάνω στο τραπέζι έχει ελάχιστα πράγματα. Δεν γινόταν αυτό που γίνεται σήμερα στο τσιπουράδικο, μαζευόντουσαν για την παρέα. κι αυτό που ίσως χαρακτήρισε όλους τους πρόσφυγες ήταν το μαζί. Οι πόρτες ήταν ανοιχτές κι όλοι μαζί. Στου Πέτρου έφερνε και τραγουδιστές και γινόταν και βραδινές εσπερίδες και τέτοια πράγματα. αυτό ήταν πριν το νεκροταφείο της Νέας Ιωνίας. Προσπαθήσαμε να το κρατήσουμε ιστορικό.

Αυτή είναι μια φωτογραφία του πατέρα μου με το καροτσάκι του, όπου γύριζε τις γειτονιές προσπαθώντας να πουλήσει τηνπραμάτεια του. Αυτό το σπίτι το οποίο φαίνεται είναι ένα σπίτι τσιμεντένιο, το είχαν νοικιάσει για να βάζουν μέσα το καρότσι.

Κοιτάζτε (.) εμείς ζήσαμε πολύ περισσότερα πράγματα έτσι; Τα όποια σιγά σιγά φθίνουν. Ένα από αυτά ήταν και σε κάποιους εξακολουθεί και είναι . Πχ κάποτε κάναμε τις φωτιές του Αϊ Γιαννιού (.) αυτά εμείς τα ζήσαμε (.) πλέον πολύ λίγες γειτονιές κάνουν αυτό το έθιμο. Γιόρταζαν οι πρόσφυγες τα' Αϊ Γιάννη του κλειδωνάρη με έναν ιδιαίτερο τρόπο, με σκωπτικά δίστιχα και τετράστιχα, τα παιδιά

φεύγαμε κάποια στιγμή και λυγάνε τα ασίκικα, τα ασίζικα ήταν αυτά που είχαν βωμολοχία μέσα, μάλιστα στη γειτονιά μου άδω ζει μια κυρία που ακόμα τα ξέρει και τα λέει αυτά τα αστεία, και η μητέρα της πρωτοστατούσε σε αυτές τις τελετές. Πια δεν γίνεται με αυτή τη μορφή ο κλείδωνας. Τα τσιπούρα επιβιώνουν μέχρι σήμερα ως έθιμο όχι όμως με αυτή τη σημερινή μορφή. Ήταν πολύ πιο φειδωλό, χαλάρωναν από την ένταση της δουλειάς. Μάλιστα πήγαιναν γυναίκες στα τσιπουράδικα, όταν τελείωναν από το εργοστάσιο του Ματσάγγου, οι περίφημες ματσαγγοπούλες. Και πολλές από αυτές πήγαιναν για ένα τσίπουρο, τις θεωρούσαν και πρόστυχες ήταν αδιανόητο να πάει μονή της γυναίκα να πει τσίπουρο, αλλά οι μικρασιάτικες ήταν πιο ανοιχτά μυαλά. υπήρχαν επίσης τα αετάκια, ήταν κάποια κουλούρια και η βασιλόπιτα με τον δικέφαλο αετό. επίσης δεν υπήρχε περίπτωση να μη νηστέψουν και ανήμερα τα Χριστούγεννα γινόντουσαν επισκέψεις από το ένα σπίτι στο άλλο. Επίσης το πρωί των Χριστουγέννων έτρωγαν σούπα μετά την εκκλησία. Εγώ προσπαθώ να το κρατώ αυτό το έθιμο μέχρι και σήμερα, όχι απαραίτητα με σούπα, αλλά έστω με ένα καλό οικογενειακό πρωινό μετά την εκκλησία. όλα πια έρχονται παραπονημένα. έφτιαχναν την κυρά σαρακοστή ένα κουλούρι που του έκοβαν κι ένα πόδι κάθε μέρα. Το βασικό όμως ήταν το ανοιχτό σπίτι, δεν κλείδωναν τα σπίτια. Τώρα πια όμως δεν ισχύουν αυτά τα πράγματα. η Νέα Ιωνία δεν είναι αμιγώς προσφυγική, κι έχει χαθεί ο προσφυγικός χαρακτήρας της περιοχής.

Στα δικά μας τα χρόνια, όταν εγώ πήγαινα στο σχολειό, οι καθηγητές έλεγαν πως ήταν εμφανέστατη η διάφορα ανάμεσα στους μαθητές του Βόλου και της Νέας Ιωνίας. Άλλος κόσμος ο ένας, άλλος κόσμος ο άλλος. Τώρα πιστεύω πως αν και όσοι είμαστε απόγονοι προσφύγων προσπαθούμε να κρατούμε τα ήθη και τα έθιμα μας , παρόλα αυτά θεωρώ πως δεν θα υπάρχει η μικρασιατική ταυτότητα στις επόμενες γενιές. Το μέλημα μου είναι ως γόνος προσφυγικής οικογένειας, έχουμε χρέος απέναντι στην ιστορία να θυμόμαστε και να κάνουμε και τα παιδιά μας να θυμούνται και τα εγγόνια μας. Κοίταξε (.) οι πρόσφυγες τίμησαν την Νέα Ιωνία. Μόνο στον περίβολο της εκκλησίας έχει 5 γλυπτά τα οποία έχουν να κάνουν με τη μικρασιατική καταστροφή. Προσπαθούμε να θυμόμαστε. Στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης οι άνθρωποι προσπαθούν να είναι όλοι ίδιοι και δύσκολα διαφοροποιούνται και πιστεύω ότι οι απόγονοι οι συνειδητοποιημένοι τουλάχιστον (.) εμείς. Θεωρώ (.) πως η τρίτη γένια κρατάει ίσως ακόμα έθιμα και παραδόσεις και ταυτότητα. κι αυτό γιατί το φέρει η δεύτερη γενιά. Ωστόσο δεν ξέρω πως θα συνεχιστεί αυτό. Δεν έχει

εντρυφήσει ο Έλληνας μαθητής πάνω στην μικρασιατική καταστροφή και των συνεπειών της. Αυτή ήταν ίσως η μεγαλύτερη τραγωδία που έζησε το ελληνικό έθνος... οι εστίες υπάρχουν αλλά δεν αναβιώνοντας. Οπωσδήποτε πρέπει να θυμάσαι (5) γιατί λαός χωρίς μνήμη είναι λαός χωρίς ταυτότητα...

Δ.Κ

Στις 25 Αυγούστου 1923 ιδρύθηκε και θεμελιώθηκε η Νέα Ιωνία ώσπου να γίνουν τα σπίτια ήρθε το 1924 και μέσα στο 1924 κατοικήθηκε από μικρασιάτες πρόσφυγες (.) μετά αρχίζει μια ολόκληρη ζωή (.) μια ιστορία.

Στο βάθος άμα πάρουμε την οικογένεια μου (.) από το μέρος της μάνας μου (.) γεννήθηκα στην Νέα Ιωνία. Ο πατέρας μου γεννήθηκε στο Αϊβαλί και η μητέρα μου καταγόταν από ένα χωριό της Περγάμου, οπότε κρατώ δύο ονόματα. Η οικογένεια μου μένανε σε ένα μικρό χωριό στην περιφέρεια της Περγάμου (.) το χωριό λεγόταν Κλισέκιοϊ, ήταν αρχαίο είχε μια αρχαία ονομασία και την γράφει κι ο Ρήγας στην Χάρτα του (.) «Ελαίε» στον Ελαϊτικό κόλπο, είναι απέναντι από την Μυτιλήνη. Εκεί είχε εγκατασταθεί ο παππούς μου ο οποίος συμπτωματικά είχε καταγωγή από το Πήλιο (.) είχε πάει μετανάστης το 1880 άνοιξε ένα μπακάλικο και δημιούργησε περιουσία και έγινε κτηματίας. Εκεί ζούσαν μια ζωή ευτυχισμένη (.) μετά έγινε ο πρώτος διωγμός το '14.. μετά τον πρώτο παγκόσμιο η γερμανοί πίεσαν την Τουρκία να καθαρίσει τα παράλια, κι έτσι μια ολόκληρη οικογένεια πήγε στην Μυτιλήνη(;;) τον περιέγραψε με μελανά χρώματα η μάνα μου (.) πεινούσαν πολύ δεν υπήρχαν όπως σήμερα δομές, οι άνθρωποι προσπαθούσαν να δουλέψουν, η γιαγιά μου σε μια φωτογραφία φορούσε ναυτική ποδιά έτσι τη λέγανε (.) και φορούσε πεντόλιρα και χρυσαφικά. Ε όλα αυτά τα πουλήσανε έλεγε η μάνα μου για αν ζήσουν στη Μυτιλήνη. Το 18 τελείωσε ο Α ΠΠ οπότε οι έλληνες αποβιβάζονται στην Σμύρνη, οπότε γυρίζουν και η ζωή τους άρχισε να κυλάει και πάλι κανονικά. Τα πράγματα ως γνωστόν δεν πήγαν καλά (.) το 22 οι τούρκοι ανέπτυξαν τα αντάρτικα σώματα, τους Τσέτες που έκαναν ζημιές στους έλληνες. Επειδή ο παππούς φοβόταν κρατούσε πάντα ένα ρεβόλβερ αλλά επειδή φοβόταν συνεχώς υπέσκαπτε την υγεία του. Φεύγουν από το χωριό εν τέλει (.) μου τα έλεγε η μάνα μου συνεχώς έμενα, λέει λοιπόν η μάνα μου «ήταν λέει 23 Αυγούστου μέρα δεν θυμάμαι αλλά θυμάμαι την

ημερομηνία». Κάποια στιγμή μπαίνει η μάνα μου και λέει «άστα Μαρία , θα τα μάσουμε και θα φύγουμε» - «που θα πάμε;» λέει η μάνα μου, η μάνα μου τότε ήταν έντεκα χρονώ, - «θα φύγουμε θα φύγουμε». Και εκείνο το βράδυ μαζευτήκαν σε ένα σπίτι ενός προύχοντα από τους έλληνες. Ξενύχτησαν σε ένα σπίτι και την άλλη μέρα ξεκίνησε η πομπή για να φύγουν. Ανέβηκαν σε ένα κάρο και κρατούσε κι ένα μωρό, τα αλλά δυο αδέρφια της ανέβηκαν σε άλλο κάρο (.) κι έκαναν μια μεγάλη πομπή. Από το χωριό τους περπάτησαν μέχρι το Δικελί, το οποίο απέχει τριάντα πέντε χιλιόμετρα, περπάτησαν και έφτασαν εκεί. Το Δικελί δεν το κυνηγούσαν οι Τούρκοι. Εκεί γινόταν χαμός. Ερχόταν πλοία εκεί αλλά ήταν αρόδου (.) έπρεπε να βρουν μια βάρκα για να πάνε στα πλοία, κι ο παππούς μου έτρεχε για να βρει μια βάρκα να τον πληρώσει. Γινόταν χαμός για να μπουν στις βάρκες ποιος θα μπει μέσα για να φύγουν . Τελικά πάνω στο χαμό η οικογένεια (.) κατάφερε η γιαγιά με τα τρία της παιδιά μπήκαν σε ένα πλοίο. Μπήκαν αυτοί μέσα αλλά δεν μπήκε ο πατέρας τους μέσα στο χαμό. Έφτασαν εν τέλει στη Μυτιλήνη. έμειναν στο δημόσιο κήπο της Μυτιλήνης με λίγα τέγκια και μια καρπέτα και την άλλη μέρα ήρθε ο πατέρας ξεπνοημένος και με ένα παπούτσι (3) είναι κάτι τραγικές καταστάσεις...

Τότε τα πλοία αφήναν τους πρόσφυγες στα κυριότερα λιμάνια (.) Πειραιάς , Πάτρα Θεσσαλονίκη και Βόλος. Ο παππούς επειδή καταγόταν από το Πήλιο από τον Κισσό , προσπαθούσε να βρει ένα καράβι που να έρχεται για τον Βόλο, έτσι λοιπόν τον Σεπτέμβρη.

Μάλιστα οι βολιώτες ενημερωνόντουσαν για το γινόταν στην Σμύρνη, ότι κάηκε ξέρω γω. Πρόσφυγες όμως δεν είχαν έρθει στο Βόλο ακόμα. Οπότε φτάνουμε στις 19 Σεπτεμβρίου. Ημέρα Δευτέρα. Κατέπλευσαν στον Βόλο το υπερωκεάνιο «Νέα Ελλάδα», Το «Αβησσυνία» και ο «Μαϊάνδρος» κι όλα αυτά ήρθαν την Δευτέρα στο Βόλο. Και γέμισε η παραλία μέχρι τον Παπαστράτο (.) και όλες οι κάθετες η Καρτάλη η Σπυρίδη γέμισαν προσφυγιά με τα μπογαλάκια τους με όλα. Η πόλη τα έχασε. Βέβαια οι αρχές είχαν λάβει τα μέτρα τους. είχαν επιτάξει καπναποθήκες και μάλιστα οι αρχές τους καθοδηγούσαν σε αυτές σε κάθε όροφο μοιραζόντουσαν οικογένειες με κουβέρτες άλλη οικογένεια εδώ άλλη εκεί (.) με κουβέρτες και τσουβάλια.

Μετά από δύο μέρες θυμάται η μάνα μου ήρθαν μέσα στη εβδομάδα άλλοι πρόσφυγες σε άλλο καράβι... μπήκαν οι αρχές μέσα κι είπαν «αλτ !» δε θέλουμε άλλους πρόσφυγες δεν χωράνε γέμισαν οι καπναποθήκες και τα σχολεία. Εν τω μεταξύ ο πατέρας μου άκουσε αυτό κι έβγαλε κάτι χαρτιά που έλεγαν ότι είναι

κάτοικος Κισσού, μάλιστα είχε φύγει πιο πριν από την Μικρά Ασία και πήγε και υπηρέτησε τη θητεία του ως φαντάρης, λέει «ρε παιδιά εγώ είμαι κάτοικος Κισσού να κατέβω έχω χαρτιά υπογεγραμμένα από τον δήμαρχο»

Έχουμε μόνο περιγραφές για εκείνη τη μέρα (.) από τη Θεσσαλία και τον Ταχυδρόμο, ειδικά η Θεσσαλία περιγράφει με τα μελανότερα χρώματα, «το μαύρο κύμα», ένα άρθρο του Τάκη Οικονομάκη. Οι βολιώτες είδαν ένα μαύρο κύμα να ξεσπάει στην παραλία. Βγαίνουν λοιπόν έξω από το πλοίο, βρήκαν κατά σύμπτωση έναν μακρινό ξάδελφο και τους πήγε πίσω από του Ματσάγγου σε ένα χάνι στην οδό Κουταρέλια (.) εκεί έφαγαν, μου λέει η μάνα μου «μας έφεραν να φάμε σταφύλια με ψωμί και τυρί» και κοιμήθηκαν εκεί έξω από το χάνι και το πρωί τους πήραν και τους πήγαν στο μέρος εγκατάστασης. Εκεί ήταν μόνο ελιές και μπαξέδες. Έμειναν εκεί δυο χρόνια. Η μάνα μου λέει πως όταν εγκατασταθήκαμε σε αυτό το σπιτάκι οι γείτονες έτρεξαν εκεί τριγύρω άλλος μας έφερε ένα πιάτο άλλος, ένα κουτάλι άλλος ένα πιρούνι (.) παρότι ήταν κι αυτοί φτωχοί και μετά η οικογένεια έμεινε εκεί.

Το '24 χτιζόταν στη Νέα Ιωνία τα λεγόμενα τετράγωνα (5). Εγώ κάθομαι στο Θ τετράγωνο στου Κοντογιάννη του ποδοσφαιριστή. Τετράγωνο ήταν ογδόντα μονώροφα σπίτια και στη μέση εγώ το θυμάμαι αυτό, γιατί τα έζησα αυτά τα πράγματα, ήταν ένα πλυσταριό και γύρω γύρω είχε κοινόχρηστα αποχωρητήρια και καθένα από αυτά αντιστοιχούσε σε τέσσερις οικογένειες, είχαν κάνει κι ένα πηγάδι και μια τουλούμπα τη θυμάμαι. Δεν υπήρχε νερό δεν υπήρχε καθαριότητα.. Τέλος πάντων.

Οι άνθρωποι παρά τις δυσκολίες και την πείνα δεν είχαν αυτή την άποψη το "δεν έχουμε, δεν κάνουμε" ήταν αισιόδοξοι, ντυνόntonταν, πήγαιναν στην εκκλησία τους, βοηθούσαν ο ένας τον άλλο. Όταν τους έβλεπαν να προοδεύουν χαιρόntonταν. Θυμάμαι στο μαγαζί του Δανιηλίδη γινόταν χαμός. Όλοι ήθελαν να κάνουν προίκα για τα κορίτσια τους, το μέλλον τους. Δεν τα φοβόταν αυτά τα πράγματα, ερχόntonταν με δόσεις και είχαν εμπιστοσύνη. Και σαν νεαροί κάναμε βόλτα εδώ στο φαρδύ (.) εδώ γινόταν ο χαμός, κάθε Κυριακή το απόγευμα.

Πόλος έλξης ήταν η εκκλησία. Όλοι έβαλαν το χέρι τους. Εγώ θυμάμαι όταν θεμελιώθηκε αυτή η μεγάλη εκκλησία, ο Θεόδωρος ο Δανιηλίδης λέει «μάνε πάρε το γκασμά δίνω 500.000». Είναι ο θεμέλιος λίθος και δίπλα από εκεί είναι η Κυριακή η Δανιηλίδου. Μετά κουβαλούσαν με κουβάδες τα μπετά με σκαλωσιά γύρω γύρω, η μια έδινε στην άλλη και τα λοιπά.

Άλλος πόλος που μας μάζευε ήταν η Νίκη. Η ζωή μας ήταν η Νίκη, δηλαδή να πάμε στο γήπεδο την Κυριακή. Το γήπεδο μας απασχολούσε, γιατί μας απασχολούσε; Τότε οι παίκτες ήταν ερασιτέχνες, ήταν τα παιδιά της γειτονιάς, από τα γερμανικά ήταν οι πιο πολλοί και εκφραζόμασταν από αυτό. Η Νίκη ιδρύθηκε το '24, το '22 ήταν η καταστροφή και το 24 έκαναν την ομάδα (.) δηλαδή οι πρόσφυγες μετά από δύο χρόνια έφεραν αθλητισμό. Και το τρίτο που μας ένωνε ήταν η βόλτα στο Φαρδύ. Αυτό ήταν. Να φάμε μια πάστα να πιούμε 2 τσιπούρα. Αυτοί ήταν οι τρεις πόλοι. Η εκκλησία, το γήπεδο η νίκη και ο φαρδύς.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Εδώ είναι του Τσιλιγκίρογλου το Βυζάντιο. Μου είχε δώσει αυτή τη φωτογραφία ο ίδιος ο Νίκος ο Τσιλιγκίρογλου.

Αυτό πρέπει να είναι φωτογραφία από τα λεγόμενα γερμανικά, δηλαδή μισό σπίτι είναι από δω και μισό από κει.

Η βαγγελίστρα είναι αυτή. Αυτή είναι το '27,'28 φωτογραφία του Ιωσαφάτ, αλλά υπολογίζω ότι είναι το '28. είναι η παλιά ευαγγελίστρια που γινόταν το πανηγύρι (.) όλοι ωραία ντυμένοι. Ακριβώς πάνω από την κεντρική πόρτα είχε μια μαρμάρινη επιγραφή που έλεγε «ο ναός ούτος εχτίσθη το 1926»

αυτός είναι ο προσφυγικός συνοικισμός... τα προσφυγικά.

Ήταν η ζωή μου (.) δεν μου κάνει κάτι εντύπωση στις φωτογραφίες. Έζησα τα πάντα.

Αυτά.. το ένα είναι τα προσφυγικά τα τετράγωνα, τα τσιμεντένια , τα Τζαμαλιώτικα, τα γερμανικά τα πέτρινα και τα καρταλέικα. Είναι και κάποια άλλα που έγιναν στη σιδηροδρομική γραμμή κι επίσης έχει κι άλλα στην οδό Μίλητου με Σινώπης, τα όποια όπως βλέπεις έχουν ένα σχέδιο. Ευτυχώς πρόβλεψαν οι δήμαρχοι μετά και επεξέτειναν οριζόντια και κάθετα τους δρόμους. Τα γερμανικά έγιναν από τις γερμανικές αποζημιώσεις και στη Νέα Ιωνία και στη Καισαριανή, μέχρι και σήμερα οι σκεπές τους είναι καλές, κρατάνε μέχρι σήμερα. Αυτά τα σπίτια τα προσφυγικά οι γονείς μας τα πλήρωσαν (.) δεν τα έδωσε το κράτος δωρεάν, για να πάρουν τον τίτλο ιδιοκτησίας έπρεπε να πληρώσουν.

Το Πάσχα δεν σούβλιζαν αρνί, το έκαναν στο φούρνο οι πρόσφυγες. Αυτό ήταν ένα έθιμο. Συνηθισμένα κατά τα άλλα έθιμα δεν είχαν καμία διαφοροποίηση.

Μόνο οι πρόσφυγες εκ Καππαδοκίας μιλούσαν τουρκικά, αναγκαζόντουσαν δηλαδή μόνο στην εκκλησία και στα σχολεία μιλούσαν ελληνικά για αυτό και έχουν την Καραμανλίδικη γραφή.

Εμένα προσωπικά αυτά είναι ζωντανά (.) οι γονείς μου ,οι πρόσφυγες, για αυτό τα έχω γραμμένα (.) αυτό προσπαθώ να κάνω, να κρατήσω αυτή τη συλλογική μνήμη. Αλλά δυστυχώς η εξέλιξη αυτή (.) Πέφτει μια στάχτη και προσπαθεί να τα σκεπάσει. Αν είχαμε εδώ έναν νεαρό θα έλεγε «μας τάραξες με τους πρόσφυγες...μας ζάλισες» και θα έπαιζε με το κινητό. Δεν φταίνει και τα παιδιά κι εμείς το ίδιο θα ήμασταν.

Να σου πω την αλήθεια εγώ εδώ που βρίσκομαι ακόμα ζω αυτή τη κατάσταση. Εμένα η ζωή μου έχει περιεχόμενο. Ποιο είναι το περιεχόμενο; Είναι το παρελθόν το οποίο παρελθόν το αναμνησκόμαι ευφρόσυνα. Όλα αυτά με έκαναν να αντιμετωπίζω τις δυσκολίες όπως έκανε η μάνα μου. Η μάνα έλεγε «ό,τι κάνει ο Θεός καλό το κάνει. Θα το περάσουμε κι αυτό...» αντηχούσε στο μυαλό της αυτό το πράγμα. Έτσι κι εγώ αυτό λέω, όποια δυσκολία και να έρθει θα περάσει. Φαντάζεσαι να έρθει μια γυναίκα με πέντε ορφανά παιδιά και μετά από πενήντα χρόνια να γίνει αυτό το μεγάλο δέντρο από παιδιά και εγγόνια. Από ποιά; Από μια γυναίκα ασήμαντη. Δεν ήταν ασήμαντη. Είχε περιεχόμενο. Εγώ αυτό θέλω να κάνω να εκφράσω τον θαυμασμό μου για αυτή τη γένια που έζησε σε αυτά τα χώματα. Τώρα η στάχτη πέφτει σε όλα τα γεγονότα.. .Αλλά ο σκεπτόμενος άνθρωπος πρέπει να γέρνει πίσω και να λέει «για να δούμε... πως ήμασταν και πως είμαστε τώρα»;

Γ.Κ

Φέτος είναι τα επώδυνα επετειακά βιώματα που ζήσαμε εκείνη την εποχή γιατί όπως σας είπα γεννήθηκα το '35 δηλαδή δεκατρία χρόνια μετά τη μικρασιατική καταστροφή (.) έχω μνήμες από πολύ μικρός (.) μετά την κατάρρευση του μετώπου ήρθαν πολλοί άνθρωποι εδώ, σε μια Ελλάδα που δεν μπορούσε να στεγάσει τόσο πληθυσμό και να τον θρέψει. Ο πατέρας μου ήρθε με τη μητέρα μου από τα Θείρα της Μικράς Ασίας, μια πόλη ενενήντα δύο χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Σμύρνης (.) μια μεγάλη πόλη (.) είχε τριάντα πέντε χιλιάδες κατοίκους έξι χιλιάδες έλληνες δύο

εβραίους και εικοσιοκτώ χιλιάδες μουσουλμάνους (2) είχε σωματεία, αρρεναγωγείο πλήρες παρθεναγωγείο πλήρες, είχε φιλαρμονική... Ήταν μια συγκροτημένη κοινότητα.

Ο πατέρας μου ήρθε εδώ με τη μητέρα του την Ελένη και άφησαν στην πατρίδα του τους τάφους του πατέρα του και της αδελφής του Μαρίας. Ήρθαν εδώ σε πολύ άσχημες συνθήκες και το 1924 όταν έγιναν τα τετράγωνα εδώ στη Νέα Ιωνία, γιατί μετά το ποτάμι ήταν άγονα τα μέρη και μόνο υπήρχαν καπνοχώραφα. Πριν ακόμη τελειώσουν τα τετράγωνα ήρθαν έτσι άτακτα και χωρίς να τους ορίσουν ποιο σπίτι θα πάρουν, γιατί είχε ξεσπάσει (5) μια αρρώστια η οποία ήταν θανατηφόρος κι ο πατέρας μου ήρθε και εγκαταστάθηκε στα πρώτα τετράγωνα μετά την εκκλησία (.) στην οδό Ακριτών (.) έπιασαν δύο κομμάτια, το ένα στην οδό Ακριτών και το άλλο στην μετέπειτα ονομασμένη οδό Κρήτης. Κάτω από την ευαγγελίστρια δηλαδή, η οποία χτίστηκε το 1926. Είχαν κοινά αποχωρητήρια μέχρι και για τέσσερα άτομα. Νερό δεν υπήρχε, νερό ήρθε το '48, υπήρχε μια κοινόχρηστη βρύση μια μαντεμένια μεγάλη βρύση και πήγαιναν οι κυράδες και γέμιζαν τα διάφορα αγγεία για να έχουν νερό.

Η ζωή τότε ήταν πολύ δύσκολη. Δεν υπήρχαν δουλειές ή ήταν περιορισμένες μόνο οι καπναποθήκες ήταν σε άνθιση. Ο πατέρας μου στην πατρίδα του είχε σιδηρουργείο κι όταν ήρθε εδώ απασχολήθηκε σε ένα σιδηρουργείο στα παλαιά (4) ζήσαμε πολύ φτωχικά άλλα ο πατέρας μου κι η μάνα μου ήθελαν να μάθουμε γράμματα και μπορέσαμε κι εγώ κι ο αδελφός μου να βγάλουμε το γυμνάσιο.

Η κοινότητα (.) επειδή είχαν όλοι τα ίδια βιώματα και τις ίδιες επώδυνες αναμνήσεις και περιπέτειες (.) μπορώ να πω ήταν μονιασμένοι, βοηθούσαν ο ένας τον άλλο, γινόταν συνάξεις συνεχώς. Κάθε Κυριακή πηγαίναμε και άλλου επίσκεψη. Ύστερα η εκκλησία ήταν αυτό που συγκέντρωνε τον κόσμο.

Σε όλες τις γιορτές Κυριακές μαζευόταν ο κόσμος (.) ύστερα τα καφενεία εδώ στην οδό δημοκρατίας. Σε κάθε γειτονιά υπήρχε ένα μικρό μπακάλικο κι ένα καφενείο. Γιατί οι άνθρωποι είχαν ανάγκη από επαφή και μετά τον κάματο της εργασίας πήγαιναν και λέγανε τους καημούς και τα προβλήματα τους κι όλα τα αυτά. Σε κάθε γειτονιά περίπου υπήρχε καφενείο. Υπήρχαν αντιθέσεις άλλα οι άνθρωποι ήταν μονιασμένοι, ο ένας βοηθούσε τον άλλο. Τότε δεν υπήρχε μέριμνα από το κράτος και βοηθούσε ο ένας τον άλλο. Εμείς περάσαμε δύσκολα, άλλα το καταλάβαμε μετά.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Ααααα! εδώ είναι το καφενείο το Βυζάντιο (.) από τα πιο γνωστά το Βυζάντιο. Εκεί παγαίνανε οι πιο(:::) εύποροι να πω (.) το Βυζάντιο υπάρχει και τώρα. Δίπλα ήταν ένα κέντρο διασκέδασης απέναντι ήταν του Κάρλου, υπήρχε και του Δοξάκη δίπλα που ήταν του Δοξάκη το φανοποιείο (.) πιο κάτω ήταν το καφενείο του Εμμανουηλίδη.

Αυτό είναι ένα σπίτι εδώ κοντά...τα θυμάμαι τα σπίτια αυτά, ήταν μονοόροφα. Εγώ πάντως θυμάμαι το μαγαζί του Δανιηλίδη του Θόδωρου του Παναγιώτη και του Γιάννη. Το θυμάμαι από μικρός με έστελναν να παίρνω μασουράκια, βελόνια, κουμπιά (.) άλλα είχε και υφάσματα, αλατζάδες και τέτοια πράγματα.

Αυτή εντάξει είναι η Ευαγγελίστρια (4) πολύς κόσμος (.) μέχρι το '53-'54 εκεί εκκλησιαζόμασταν κι ήταν στο ένα μέρος (.) δεν έπιανε στο κέντρο της πλατειάς. Ο δρόμος αυτός πήγαινε από το Βόλο μέχρι το στρατόπεδο επάνω, περνούσε μέσα από την τωρινή εκκλησία. Ενώ τώρα η καινούργια εκκλησία όταν χτίστηκε έγινε μεγάλη φασαρία, αλλά ο τότε δήμαρχος έδωσε λύση. Η καινούργια εκκλησία έγινε σε σχέδια του Αριστοτέλη Ζάχου (.) σπουδαίος αρχιτέκτονας

Αυτά είναι τα σχέδια από τα τετράγωνα. Πρώτα ήταν τα πέτρινα που ήταν γύρω- γύρω από την εκκλησία (.) έγιναν βιαστικά και γρήγορα (.) για πρόχειρα δηλαδή ήταν και μετά θα τα έφτιαχναν καλύτερα, αλλά δυστυχώς έμειναν μόνιμα μέχρι τώρα. Πιο πέρα υπήρχαν τα Τζαμαλιώτικα. Τα Τζαμαλιώτικα χτίστηκαν γιατί (3) και πήραν την ονομασία από την καπναποθήκη του Τζαμαλή. Αυτού έχει περίπου εκατό διαμερίσματα (.) είναι πιο περά. Πιο πέρα είναι τα γερμανικά ή αλλιώς βιδωτά τα οποία ήταν ξύλινα, κι αυτά τα λέγανε έτσι γιατί ήταν από την Γερμανία ως αποζημίωση του πρώτου παγκοσμίου. Εκεί στη Φιλαδελφείας... μεταφερθήκαμε εκεί στα Γερμανικά, γιατί οι πρώτοι συγγενείς της μητέρας μου έμειναν εκεί. Όλοι από τη Νικομηδεία, ο στρατός εκκένωσε αυτές τις περιοχές για να τους διαφυλάξει και τους έφερε στην Ελλάδα προσωρινά. Το προσωρινά έγινε μόνιμα μετά το '22. Εν τω μεταξύ οι γονείς της μητέρας μου ήρθαν από μια άλλη περιοχή, τους είχαν πάει στον Εξαπλάτανο στη Μακεδονία. Ενθυμίσεις ημερών παλαιών. Θυμάμαι τα ζαχαροπλαστεία του Καρακώστα, του Σαουλίδη, το Βυζάντιο. Το κρεοπωλείο του Βαλαχή, Του Καλίκου τα μπακάλικα.

Εδώ είναι το καφενείο του Πέτρου. Πηγαίναμε μικροί και παρακολουθούσαμε απ'έξω. Πηγαίναμε εκεί γιατί έφερνε ορχήστρες και τραγουδιστές, όπως και στου Κάρλου. Και πηγαίναμε γαλαρία και βλέπαμε. Ήμασταν μικροί.

Αυτός είναι ο Θόδωρος με το καροτσάκι (.) πολλοί τέτοιοι πλανόδιοι. Εγώ θυμάμαι και τους αδελφούς Δανούς με το καροτσάκι με το γαϊδουράκι. Όταν άνοιξαν μαγαζί οι Δανοί είχανε έναν γείτονα τον εμποράκο, κι αυτός είχε τελάρo και γυρνούσε. Πουλούσαν υφάσματα, ειδή μοδιστρικής και τέτοια.

Ας πούμε κυρίως επειδή ήταν άνθρωποι τότε εκεί στην πατρίδα τους, της εκκλησίας, προσπαθούσαν να εφαρμόσουν (3) ,στην εκκλησία ας πούμε η μητέρα μου ήταν θρησκευόμενη κι όλοι οι μικρασιάτες. Μπορώ να πω ότι το θρησκευτικό συναίσθημα ήταν έντονο. Ακλουθούσαμε όλες τις λατρείες της εκκλησίας. Το σαρανταήμερο κρατούσαμε νηστεία, να κάνουμε όλα τα έθιμα κατά το δυνατόν, γιατί ήταν φτωχά τα χρόνια. Το Πάσχα, τα Χριστούγεννα, κάναμε τα φοινίκια τα λεγόμενα, τώρα μελομακάρονα (.) φοινίκια τα λέγαμε. Έκανε η μάνα μου τα «αετάκια». Είχε μια σφραγίδα κι έβαζε το ζυμάρι ας πούμε και το πατούσε και το έκοβε γύρω γύρω κι ήταν ένας δικέφαλος αετός επάνω.

Ο πατέρας μου έπινε τσιπούρα τότε λίγο. Δεν υπήρχαν τότε τσιπουράδικα με αυτή τη σημερινή έννοια. Ύστερα τα τσιπουράδικα έγιναν της μόδας. Σε κάθε μπακάλικο υπήρχαν τραπέζια και μερικές καρέκλες και πήγαιναν και ψώνιζαν και έπιναν κι ένα τσιπουράκι με μια λακέρδα. Ύστερα υπήρχαν θυμάμαι τα οينوπωλεία. Όλα τα πράγματα ήταν χύμα δεν υπήρχαν εμφιαλωμένα πράγματα.

Εμείς έχουμε βιώματα κι είναι έντονες αυτές οι μνήμες. Τα παιδιά μας έχουν μνήμη από τις αφηγήσεις τις δίκες μου. Άλλα γνώρισαν και τους γονείς μου και ξέρουν πολλά πράγματα. Κι κόρη μου άλλωστε έχει ασχοληθεί με αυτό το θέμα. Είχε κάνει το μεταπτυχιακό της για την Νέα Ιωνία με την Καθηγήτρια της, την Κυριακίδου-Νέστωρος. Τα έθιμα όσο μπορούσαμε τα κρατούσαμε, τα εφαρμόζαμε κατά γράμμα μπορώ να πω. Όπως προείπα το θρησκευτικό αίσθημα ήταν έντονο στους μικρασιάτες. Μένει η συλλογική μνήμη σε εμάς της δεύτερης γενιάς (.) είναι έντονη. Όσο πάει όμως και ξεθωριάζει, είναι γεγονός. Εδώ στη Νέα Ιωνία τότε ήταν αμιγής προσφυγικός συνοικισμός, μετά το '48 ήρθαν και εγκαταστάθηκαν μερικοί από τα χωριά του κάμπου (.) μετά τους σεισμούς του '55 εγκαταστάθηκαν κι από

άλλες πόλεις κι έγινε μια μείξη ανθρώπων. Επίσης οι γάμοι αρχικά ήταν μεταξύ προσφύγων, αργότερα έγιναν οι μεικτοί γάμοι ας πούμε ντόπιων και μικρασιατών. Μας θεωρούσαν υποδεέστερους κιόλας (4) μετά το '70 κατάλαβαν σε τι συνέβαλε ο ελληνικός μικρασιατικός πολιτισμός στην ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της Ελλάδας. Ήρθε ένας νέος πολιτισμός, άγνωστος μπορώ να πω στην Ελλάδα και αιμοδότησε όλη τη ζωή των ανθρώπων εδώ. Ευτυχώς που υπάρχουν και οι μικρασιατικοί σύλλογοι που κάνουν απίστευτο έργο και κρατούν τις μνήμες, τα ήθη, τα έθιμα. Κυρίως τη μνήμη δηλαδή για να μην σβήσει.

Εγώ την ταυτότητα μου την διαλαλώ και την περηφανεύομαι κιόλας (.) την λέω με παρρησία. Επειδή πια έχω φτάσει σε μια μεγάλη ηλικία, γυρνώ πίσω. Οι μνήμες γυρνάνε πίσω και σκέφτομαι και με αφορμή και την επέτειο των 100 χρονών, βλέπω ότι υπάρχει μια έντονη κινητικότητα.

O.B

Ο πατέρας μου γεννήθηκε στο Οδεμήσιο της Μικράς Ασίας κι η μητέρα μου γεννήθηκε στο Αξάρι, οι όποιοι ήρθαν πρόσφυγες το '22 στην Νέα Ιωνία στο Βόλο. Τους έβγαλαν τα πλοία εδώ και τα καΐκια, οι Εγγλεζονησιώτες ήρθαν και με δικά τους επειδή οι ίδιοι ήταν ψαράδες. Στη συνέχεια πήγαν στο Εγγλεζονήσι από το Αξάρι. Η γιαγιά μου έφερε τον πατέρα μου στο Βόλο χήρα τριών ετών (.) τον άντρα της τον είχαν πιάσει αιχμάλωτο οι τούρκοι. Κάποια στιγμή είχε σκύψει να πει νερό γιατί δεν άντεχε και τον αποκεφάλισαν, κι η γιαγιά μου με τον πατέρα μου ήρθε στο Βόλο. Εδώ μετά από κάποια χρόνια παντρεύτηκε τον Βαλαχή τον Εγγλεζονησιώτη, ο οποίος ήταν χήρος κι αυτός κι έτσι ο πατέρας μου μεγάλωσε στα χεριά του Βαλαχή. Τα πρώτα χρόνια θα σου είπαν κι όλοι αυτοί που σου μίλησαν ότι οι μικρασιάτες έμεναν στην πλατεία Ρήγα Φεραίου στα παλιά και το '24 που έγιναν τα πρώτα σπίτια, ήρθαμε στα Τετράγωνα. Οι δικοί μου ήρθαν σε αυτό το Ι τετράγωνο (.) το οποίο είναι (.) περικλείεται μεταξύ Προύσσης, Κρήτης, Καλλιπόλεως και Λεωφόρο Ειρήνης. Εδώ γεννήθηκα εγώ. Εδώ γεννήθηκε και η μητέρα μου το '27. Το σπίτι αυτό το μικρασιάτικο δόθηκε προίκα στη μαμά και από κει περιήλθε σε εμάς τα παιδιά. Μεγάλωσα σε αυτό το τετράγωνο. Με πρόσφυγες κι από τη Σμύρνη κι από το Αϊβαλί κι από το Εγγλεζονήσι κι από (:::) τα Βουρλά. Μικρασιάτες όλοι σα μια οικογένεια

ζούσαμε εδώ. Εδώ μεγαλώσαμε. Ευαγγελίστρια, Φαρδύ και (:::) και γέφυρα , ήταν ο άξονας στον οποίο εμείς σα παιδιά κινούμασταν. Από την Γέφυρα και κάτω αρχίσαμε να κατεβαίνουμε όταν πια πήγαμε στο σχολείο. Δεν ξέραμε από Βόλο, ξέραμε μόνο από Νέα Ιωνία. Η γιαγιά μου παντρεύτηκε και μαζί με τον άντρα της άνοιξαν ένα κρεοπωλείο στο δωμάτιο που της είχε δοθεί. Και σιγά σιγά έκτισαν από πάνω ένα δωμάτιο για να μένουν. Επειδή και στο Εγγλεζονήσι η οικογένεια του άντρα της γιαγιάς μου ήταν οικογένεια κτηνοτρόφων, έτσι όταν ήρθαν εδώ, ο καθένας από όπου ήρθε προσπαθούσε να στήσει μια δουλίτσα πάνω σε αυτό που ήξερε. Όσοι δεν μπορούσαν κατέληξαν στα καπνεργοστάσια. Οι περισσότεροι Εγγλεζονησιώτες ήταν άνθρωποι της θάλασσας. Είχαν και δικά τους καΐκια, τότε στο Εγγλεζονήσι είχαν πενήντα καΐκια και εικοσιπέντε μεγαλύτερα καράβια, με τα οποία μετέφεραν ασβέστη στα Βουρλά κι από κει στη Σμύρνη και άλλου. Οι Εγγλεζονησιώτες είχαν επαφή με τον Βόλο και για αυτό οι μισοί πήγαν στο Βόλο κι οι άλλοι μισοί στον Πειραιά. Κάποιοι μάλιστα είχαν έρθει και πιο πριν την καταστροφή στο Βόλο. Ο πατέρας μου μεγάλωσε μέσα στο κρεοπωλείο και ανέλαβε την επιχείρηση. Από τον πάππου, στο πατέρα και μετά στον εγγονό και πάει λέγοντας. Μετά την εγκατάσταση στα σπίτια το '24, άρχισαν να ξεφυτρώνουν στον φαρδύ, ο οποίος ονομάστηκε έτσι γιατί όλα γύρω γύρω ήταν μικρά στενά και ο μονός φαρδύς δρόμος ήταν αυτός. Μπακάλικά, κουρεία, μανάβικα, τα καφενεία, γιατί τσιπουράδικα ονομάστηκαν αργότερα.

Για τη ζωή τώρα εδώ. Οι άνθρωποι ήταν πολύ συνδεδεμένοι, οικογένειες, πολλά παιδιά. Αυτές οι πλατειές που έχουμε, στις οποίες υπήρχε το πηγάδι και οι κοινόχρηστες τουαλέτες. Αυτά με τον καιρό εξαλείφτηκαν, μπήκε μια βρύση, έφυγε και η βρύση. Τα σπίτια εδώ, ήταν ένα δωμάτιο τέσσερα επί τέσσερα, δεκαέξι τετραγωνικά κι άλλα πέντε η αυλίτσα. Αυτό ήταν το μέγιστο των σπιτιών των τετραγώνων, γιατί αργότερα στα τσιμεντένια και στα άλλα τα σπίτια ήταν μεγαλύτερα τα οικόπεδα. Είχαν δυο δωμάτια κτλ. Τα πρώτα όμως αυτά που ήταν δίπλα από την ευαγγελίστρια ήταν των εικοσιπέντε τετραγωνικών περίπου. Κοινόχρηστη τουαλέτα υπήρχε έξω, όπως υπήρχαν και πλυσταριά όπως υπήρχε και το πηγάδι. Σε αυτή την αυλίτσα όλοι σιγά σιγά έφτιαξαν μια κουζινούλα, πρόσθεσαν και μια τουαλέτα ξεχωριστή, για να μην αναγκάζονται να βγαίνουν τις νύχτες έξω και λοιπά.

Να πω ότι οι οικογένειες ήταν πολυμελείς. Ανεξάρτητα από τα άτομα, το δωμάτιο αυτό, άλλοι στρωματσάδα, άλλοι πάνω στα κρεβάτια(3), αυτό το δωμάτιο ήταν και για τις επισκέψεις, αυτό ήταν και το καθημερινό, αυτό ήταν κι η κρεβατοκάμαρα, αυτό ήταν κι όλα. Και παρόλα αυτά ήταν πολύ ευχαριστημένοι άνθρωποι, θυμάμαι τη γιαγιά μου να λέει "Χίλιοι καλοί χωράνε". Θυμάμαι τις γιορτές μαζευόταν το σόι, η γειτονιά από δω από κει, με όλα τα σχετικά, τα μεζεδάκια τα μερακλήδικα που έκαναν και στην πατρίδα, το ψωμί με το σαλάμι και την οδοντογλυφίδα, το καφεδάκι, το τσιπουράκι που πάντοτε ακλουθούσε (.) κι όπου έφτανε ο οβολός τους. Η Γειτονιά έσφυζε από παιδιά, από ζωή. Κάθε οικογένεια είχε το λιγότερο δύο παιδιά. Φτιάξαμε πρώτα σπίτι να βάλουμε το κεφάλι μας μέσα και μετά η πρώτη μας δουλειά ήταν να φτιάξουμε την εκκλησία μας, την Ευαγγελίστρια. Όλοι μαζεύονταν στην Ευαγγελίστρια στις πλατείες και στα καφενεία. Μετά με το ποδόσφαιρο και την ομάδα, την Νίκη, οι χώροι μας ήταν αυτοί. Μετά είχαμε του Πέτρου, κοντά στο νεκροταφείο, είχαμε του Κάρλου που ήταν στην γέφυρα, μετά του Λαζαρίδη στα Τζαμαλιώτικα. Αυτά ήταν τα κέντρα διασκέδασης. Τα πρόλαβα αυτά. Πηγαίναμε γαλαρία να δούμε. Γενικά ο άξονας ήταν εδώ, δεν πηγαίναμε περά από την Ευαγγελίστρια ας πούμε και κάτω από την Γέφυρα. Κάτω από τη γέφυρα πήγαιναν αυτοί που δούλευαν στα εργοστάσια. Στου Ματσάγγου τα καπνά, στο μεταξουργείο του Εκμετζογλου, τότε πήγαινε ο συρφετός πέρα από τη γέφυρα. Νιώθω πως κι εμείς μεγαλώσαμε με τις αξίες, τον πολιτισμό, τις αρχές όλα αυτά τα οποία έζησαν αυτοί οι άνθρωποι εκεί και τα μετέφεραν εδώ (5) γυμνοί όπως ήρθαν, με το ρούχο που φορούσαν.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Αυτό είναι του Καρακώστα το ζαχαροπλαστείο; όχι το Βυζάντιο είναι. Παραπλήσια ήταν και του Καρακώστα.. Το οποίο υπάρχει μέχρι και σήμερα, γνωρίζουμε τις οικογένειες. Ήταν από τα πρώτα που στηθήκαν εκεί. Από το Ικόνιο η καταγωγή νομίζω, δεν θυμάμαι. Ήταν σημείο αναφοράς γιατί ήταν άλλα δυο ή τρία. Δίπλα εκεί ήταν το καφενείο του Κοζάκη,. κι αυτή η επιχείρηση είναι από τον Πάππου στον εγγονό να πω σε αυτό το σημείο.

Αυτό είναι από γερμανικά σπίτια νομίζω. Σα να μου θυμίζει κι ένα σπίτι στα τετράγωνα. Είναι το δωμάτιο πίσω και την αυλίτσα από πίσω την έκλεισαν όπως όλοι γιατί θα έχει βάλει τουαλέτα σίγουρα κι ένα κουζινάκι, γιατί δεν είχαν άλλο χώρο.

Αυτή είναι κάτοψη από τα τετράγωνα. Πως ήταν δηλαδή. Ήταν δέκα τα τετράγωνα, μετά έγιναν τα τσιμεντένια, μετά έγιναν και τα πέτρινα, υπήρχαν από την άλλη μεριά τα Τζαμαλιώτικα και λοιπά. Τα τσιμεντένια υπήρχαν από την Κρήτης και μετά.

Εδώ είναι το καφενείο του Πέτρου. Μεγάλωσαν κι οι γονείς μας εκεί. Και πηγαίναμε τα γλέντια τα οικογενειακά, και που δυστυχώς σήμερα έχει γκρεμιστεί, έχει γίνει ένα πάρκο. Θυμάμαι είχαμε κάνει μεγάλη προσπάθεια να το κρατήσουμε με τον σύλλογο Εγγλεζονησιωτών. Όταν πια έφυγε από τη ζωή ο Πέτρος και το πήρε ο Δήμος επί δημαρχίας Φούσκη. Θέλαμε να μας το παραχωρήσουν και να το ανακαινίσουμε με δικά μας χρήματα και να το κάνουμε σαν εντευκτήριο, να έρχονται τα παιδιά εκεί να βρίσκουν υλικό, να το ζωντανέψουμε, άλλα δυστυχώς δεν έγινε.

Εδώ είναι ο Θόδωρος ο Δανιηλίδης κι ο Βαλαχής, ο μετέπειτα Δήμαρχος με το καροτσάκι. Οι πλανόδιοι έμποροι. Άλλοι με ρούχα, άλλοι με γυαλικά, άλλοι με διάφορα έτσι αξεσουάρ. Με κάρα και αλογατάκια, στον φαρδύ περνούσαν. Το φαρδύ ήταν κι η βόλτα μας ξέρεις. Και τις Κυριακές ειδικά ήταν η βόλτα μας. Αργότερα όταν μεγαλώσαμε κατεβαίναμε στην παραλία. Ευαγγελίστρια και γέφυρα. Το νυφοπάζαρο το λεγόμενο (γέλιο)

Κοιτά να δεις, εγώ είμαι μονίμως συναισθηματικά δεμένη με όλα αυτά γιατί ασχολούμαι συνέχεια με το προσφυγικό. Συνέχεια. Δεν έχω αποφορτιστεί ακόμη (.) και τώρα που στα λέω μου έρχεται να κλάψω. Δεν έχω ξεφύγει από αυτόν τον πυρήνα, είμαι εδώ συνέχεια. Αν εξαιρέσεις δυο χρόνια που έλειπα ως πρωτοδιορισμένη δασκάλα, όλα τα υπόλοιπα είμαι στην Νέα Ιωνία. Είμαι εδώ, κινούμαι εδώ. Εγώ είμαι κολλημένη στη Νέα Ιωνία, κι είμαι μονίμως συγκινημένη και φορτισμένη με όλα αυτά. Οπότε και τώρα και με την ευαγγελίστρια και τα εκατό χρόνια από την μικρασιατική καταστροφή έχουμε οργανώσει διαφορές εκδηλώσεις με όλους τους συλλόγους, οπότε θέλω δε θέλω ασχολούμαι συνέχεια με αυτά τα πράγματα (3) Μου φεύγουν δάκρυα πάντα. Τα πάντα έφεραν οι πρόσφυγες, και στην αρχή ήταν μονοί τους και ήταν (:::) πως να το πω. Θες η κατοχή, θες οι σεισμοί θες το ένα θες το άλλο.. επειδή εδώ υπήρχε απλά, υπήρχε χώρος, άρχισαν να έρχονται κι από το Βόλο ακόμη κι επειδή η γη ήταν φθηνή. Αγόραζαν οικόπεδα κι έχριζαν σπίτια κι από την περιοχή της Θεσσαλίας για πολιτικούς λόγους, με τον εμφύλιο και όλα αυτά, είχαμε συρροή πληθυσμών στη Νέα Ιωνία κι εκτός προσφύγων, οι οποίοι

αφομοιώθηκαν. Έγινε δηλαδή ένα «χωνευτήρι». Και στην κουζίνα επηρεάστηκαν από τη δική μας κουζίνα τη μικρασιατική, και στην ενδυμασία τους επηρεάστηκαν και στα ήθη και στα έθιμα του γάμου και λοιπά, στο τραγούδι, στους χορούς, όλα αυτά τα ενστερνίστηκαν. Και πολλοί επειδή έμειναν εδώ χρόνια, αισθάνονται πια και οι ίδιοι ως πρόσφυγες, ως μικρασιάτικες δηλαδή. Θέλω να πω ότι μπολιαστήκαν από όλα αυτά που έφεραν οι μικρασιάτικες, σε όλα τους.

Τα του κλείδωνα ας πούμε, τα κάνουμε αναπαράσταση στις πολιτιστικές εκδηλώσεις στο πολιτιστικό θέατρο Νέας Ιώνιας κάθε χρόνο. Εμείς τα ζήσαμε με τους μεγαλύτερους κι ειδικότερα με τις γυναίκες της μικρασιάτισσες, άλλα τώρα προσπαθούμε κι εμείς να αναβιώνουμε όλα αυτά για να τα μεταφέρουμε και στα μικρά παιδιά. Όλα αυτά τα βρήκαμε από τις γιαγιάδες μας, τα συνέχισαν οι μητέρες μας και τώρα τα συνεχίζουμε εμείς. Είναι η παράδοση. Όσο υπάρχει ακόμα η δική μας η γενιά είναι όλα αυτά κάπως έντονα και συνεχίζονται. Τώρα από τις επόμενες γενιές και κάτω δεν ξέρω αν θα συνεχίσει. Νομίζω κάτι θα μπορέσει να συνεχιστεί και για αυτό αγωνιζόμαστε και για αυτό λέμε ότι (:::) πρέπει εμείς οι μεγάλοι να θυμόμαστε και οι νέοι πρέπει να διδάσκονται και να είναι η συνέχεια, να είναι η αλυσίδα, δεν θα πρέπει αυτός ο πολιτισμός να εξαφανιστεί. Γιατί οι μικρασιάτες έφεραν τον πολιτισμό στη μητέρα Ελλάδα και στα γράμματα και στις τέχνες και σε όλα. Ξεκίνησαν όλοι από το μηδέν και όλοι προσπάθησαν να κάνουν κάτι. Ευχόμαστε να τους μεταφέρουμε λίγο αυτό το μεράκι. Αν τα καταφέρουμε έστω και λίγο θα είναι καλά. Αλλά οι συνθήκες και οι καιροί πως θα τα φέρουν δεν ξέρω.

A.K

Ο μπαμπάς μου αφού περιπλανήθηκαν, και μπήκαν σε ένα καΐκι έφτασαν τα ξημερώματα σε μια ακτή. Όταν φτάσανε (.) χτυπούσε μια καμπάνα. Ήταν στον Άγιο Κωνσταντίνο, είχαν φτάσει στο βόλο εδώ. Ήταν Κυριακή και ήταν και ημέρα του Σταυρού. 14 Σεπτεμβρίου. Όλοι γονάτισαν και φίλησαν το χώμα με το που έφτασαν εδώ (.) περιπλανηθήκαν (.) είχαν χαθεί η οικογένεια. Ο μπαμπάς μου είχε φτάσει με τη μαμά του εδώ, ο αδελφός του ο μικρός (.) είχε βρεθεί στην Σύρο. Τέλος πάντων κάποτε βρεθήκαν όλοι μαζί. Στην αρχή μείνανε όλοι μαζί στην Ερμού σε κάποια σπίτια που τους είχαν δώσει. Όχι κάθε σπίτι κι οικογένεια. Όλοι μαζί. Μετά από

καιρό ήρθαν στην Νέα Ιωνία στα Πέτρινα, στην οδό Δορύλαιου με Θράκης, εκεί ήταν τα πρώτα πέτρινα που είχαν γίνει. Ο μπαμπάς μου ήταν φοιτητής στη Σμύρνη στο πολυτεχνείο. Όταν ήρθαν εδώ δε μπορούσε να πάει για σπουδές έπρεπε να κοιτάξει την οικογένεια, ήταν κι ο πιο μεγάλος στην οικογένεια. Ταχτοποιήθηκε σιγά σιγά, ασχολήθηκε με μηχανικούς και τέτοια. Ο μπαμπάς μου ήταν από το Κορδελιό της Σμύρνης, η μαμά μου ήταν από τα Βουρλά. Είχανε καϊκια δικά τους και τέλος πάντων ήταν με όλη την οικογένεια φτάσανε, μείνανε στον Άγιο Κωνσταντίνο, εκεί έμειναν για πολλά χρόνια και το 1936 ήρθαν στην Νέα Ιωνία γιατί ήταν παντρεμένος ο ένας αδελφός κι ήθελε η γιαγιά να είναι κοντά με τα εγγόνια. Οι διηγήσεις του... εκεί ζούσαν καλά... δεν είχαν προβλήματα με τους Τούρκους. Όταν έγινε το κακό βρεθήκαν οι άνθρωποι που είχαν την καλή τους τη ζωή με τίποτα. Κι εδώ στην Νέα Ιωνία μετά, η κάθε μια από τις συμμαθήτριες μου είχε να διηγηθεί και κάτι. Όμως μας ξεχώριζαν και μας έλεγαν "οι πρόσφυγες" (.) λες και ήμασταν η μειονότητα. Έλεγαν ο συνοικισμός από εκεί κι οι υπόλοιποι από δω. Παρόλο που είχαμε καλές σχέσεις με όλους, πάντα μας το έλεγαν αυτό. Δεν ξέρω γιατί. Προόδεψε η Νέα Ιωνία. Μπόρεσαν κι έφτιαξαν τη ζωή τους ενώ ήρθαν κατατρεγμένοι. Όμως την καθαριότητα, την αρχοντιά που είχαν τα σπίτια της νέας ιωνίας που ήταν μονοκάμαρες δεν την είχαν ούτε τα παλάτια. Αυτό το νοιάξιμο και την αγάπη που είχαν μεταξύ τους. Με το τίποτα γλεντούσαν. Με τον Κλείδωνα γινόταν ο χαμός. Θυμάμαι όλοι έτρεχαν να τον γιορτάσουν. Έλεγαν τα ποιήματα, λέγανε (:::). Ήταν πολύ ωραία χρόνια, μπορεί να ήταν φτωχικά, άλλα ήταν πολύ ωραία εκείνα τα χρόνια.

Όταν χτίστηκε η Ευαγγελίστρια δεν είχαν έρθει οι δικοί μου εδώ ακόμη και δεν ζούσαν εδώ. Όταν είχαν έρθει ήταν η παλιά, κι εγώ την παλιά ευαγγελίστρια γνώρισα εκεί μεγάλωσα, στην παλιά ευαγγελίστρια. Τα γύρω σπίτια εκεί, τα τζαμαλιώτικα που λέγανε, πίσω από την ευαγγελίστρια, εκεί σε εκείνα τα σπίτια περνούσες από τα στενά τους, περπατούσες κι ήταν όλοι σα να ήταν μια οικογένεια. Ήταν όλοι μαζί. Η μια μαγείρευε κάτι, έβγαζε το πιάτο, το πήγαινε στην άλλη. Αυτό μου είχε μείνει χαραγμένο. Γλεντούσαν μαζί, τρώγανε μαζί, ήταν αγαπημένοι, ήταν τα σπίτια τους ανοιχτά, άλλα πάντα πολύ περιποιημένα. Μπορεί να ήταν φτωχικά, άλλα ήταν πάντα περιποιημένα. Μου έχει μείνει στην μνήμη πως στις μονοκάμαρες είχαν πάντα κουρτινάκια στα παράθυρα τους με την δαντέλα ή με το κοφτό το

κέντημα. Όλα τα σπίτια εκεί έτσι ήταν. Είχαν αγάπη και δέσιμο μεταξύ τους κι ένα όνειρο πως θα γύριζαν πίσω στην πατρίδα τους (.) αυτό πια ήτανε (:::) παρελθόν.

Οι γονείς μου ήρθαν το '36 στην Νέα Ιωνία. Αυτά που θυμάμαι σα μέρη σύναξης ήταν η βόλτα στο φαρδύ. Εκεί στα ταβερνάκια και στα (:::) μαζεύνοντουσαν εκεί. Και στα γερμανικά μαζεύνοντουσαν, στα σπίτια, στις αυλές και γλεντούσαν. Από τα πέτρινα δεν είχε τέτοια πράγματα. Ήταν όλοι μαζί. Όλα τα παιδιά ήμασταν στο δρόμο και παίζαμε. Ήταν όλοι πολύ αγαπημένοι ήταν σαν να είμαστε συγγενείς, εγώ έτσι τους θεωρώ. Σαν να ήταν συγγενείς μου, είχαν πολύ δέσιμο. Στους γάμους στις βαφτίσεις όλοι μαζί ήταν (:::) όλοι μαζί. Λέγανε ο φαρδύς ήταν το νυφοπάζαρο. Θυμάμαι του Καρακώστα το ζαχαροπλαστείο που πηγαίναμε να φάμε το κυριακάτικο γλυκό και στη γέφυρα στην ταβέρνα που πηγαίναμε να διασκεδάσουμε. Ζήσαμε καλά γιατί ζούσαμε αγαπημένοι. Τα σπίτια τότε ήταν παρά πολύ λίγα, να φανταστείς όταν ελευθερωθήκαμε από τους γερμανούς επειδή μένω κοντά στο στρατόπεδο, έλεγε ο πατέρας μου "βλέπω τη σημαία, ελευθερωθήκαμε". Ειλικρινά το λέω, έζησα καλά. Δε μας τα λέγανε κιόλας φαντάσου... Τα άσχημα δε μας τα λέγανε, ότι άσχημο και να έζησαν δεν μας τα έλεγαν.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α! το κέντρο του Πέτρου στη Μαιάνδρου. Πω πω! πόσα χρόνια. Κοίτα να δεις, το θυμάμαι το κέντρο πήγαιναν γλεντούσαν, χόρευαν το θυμάμαι, κι από άλλες διηγήσεις από φιλενάδες μου.

Αυτά είναι από τις μονοκάμαρες (3) δεν είχαμε κανέναν δικό μας στις μονοκάμαρες όμως, οπότε δεν τα έχω ακριβώς στη μνήμη μου.

Αυτή είναι η Ευαγγελίστρια βέβαια (4) όχι απλώς τη θυμάμαι (.) ήμουν πάντα στην Ευαγγελίστρια, δίπλα ήταν η κυρά Καλλιόπη που έμενε δίπλα από την Ευαγγελίστρια. Αυτή η φωτογραφία πρέπει να είναι από Πάσχα η τη μέρα του Ευαγγελισμού που ήταν οι μεγάλες μέρες γιορτής .

Αυτό είναι το Βυζάντιο. Το θυμάμαι το Βυζάντιο στον φαρδύ.

Αυτός είναι ο Θόδωρος ο Δανιηλίδης. Περνούσαν όλοι αυτοί από τα σπίτια μας , όλα τα επαγγέλματα, τσαγκάρης, μπακάλης και όλοι αυτοί. Είχαμε και

οικογενειακές σχέσεις με τον Θοδωρή. Θυμάμαι το παλιό του το μαγαζί, που ήταν στενόμακρο, είχε πάγκους με βιτρίνες. Δεξιά ήταν το γραφείο και το ταμείο έτσι στρογγυλό, μετά κατέβαινες κάτι σκαλιά κι είχε τα υφάσματα. Και από πίσω ήταν η πόρτα που ανέβαιναν στο σπίτι τους. Συγκινούμαι πολύ όταν θυμάμαι τον Θόδωρο. Ήταν κι ο Παναγιώτης στο ταμείο ο αδελφός του κι άλλος ο αδελφός, ο Γιάννης. Ιδίως με την Ευαγγελίστρια και με τον Θόδωρο θυμήθηκα όλα τα παιδικά μου χρόνια (.) όλα.

Η Βαγγελίστρα μας ήταν η Βαγγελίστρα μας (.) Η Νίκη κι Βαγγελίστρα μας. Γιατί έχουμε και τη Νίκη. Ο μπαμπάς μου ήταν παίκτης της Νίκης. Κάθε Κυριακή που πήγαιναν να παίζουν, έπρεπε να πάνε πρώτα από την Ευαγγελίστρια να ανάψουν ένα κερί και μετά να πάνε στο γήπεδο. Αυτό ήταν καθιερωμένο. Η Βαγγελίστρα μας και η Νίκη μας (.) τα δύο δικά μας πράγματα. Πιστεύαμε πολύ, είχαμε μάθει να είμαστε έτσι. Όλες οι μαμάδες οι πρόσφυγες ειδικά στη νηστεία μας φρόντιζαν να μη μας λείπει τίποτα.

Το Πάσχα πριν την ανάσταση πηγαίναμε το αρνί να το ψήσουν στο Φούρνο, περνούσαμε από το φούρνο, περνάμε το ταψί με το φαγητό, με τις λαμπάδες στο χέρι. Δεν ήξεραν από σούβλα οι μικρασιάτες εδώ. Στη Μικρά Ασία δεν είχανε σούβλα, μετά μάθανε. Το φαγητό στη λαμαρίνα στο φούρνο το θυμάμαι σα και τώρα. Ήταν όμορφα χρόνια αυτά.

Έχουμε ακόμα έθιμα που έχουν επιβιώσει από τα τότε χρόνια των προσφύγων. Τον Κλείδωνα τον φέραμε εδώ και τις φωτιές που πηδούσαμε τα θυμάμαι και τα έζησα. Μέχρι και στη δικιά σας ηλικία τη μικρή τις είχαμε. Αν πω για την Ευαγγελίστρια δε θα σταματήσω ποτέ. Εκεί έκανα τα πάντα στη ζωή μου. Άλλα είναι κομμάτι, δικό μας. (συλλαβιστά) Εγώ δεν μπορώ να εκκλησιαστώ αλλού. Βλέπω τη θέση που καθόταν η μαμά μου ή ο μπαμπάς μου(.). Είναι αναμνήσεις μέσα από την Ευαγγελίστρια. Όλα τα αγόρια πήγαιναν και έπαιζαν μπάλα εκεί μέσα. Αυτή η εκκλησία είναι ένα πολύ δικό μου κομμάτι. Δεν μπορώ να το εκφράσω αρκετά. Για μας ας πούμε ήταν το φαρδύ. Λέω πολλές φορές στη Στάση Μαυρομάτη, στο φαρδύ. Ήταν τα κομμάτια που τα ξέραμε όλοι, τώρα που να με καταλάβουν τι εννοώ.

Τα παιδιά μου ξέρουν ότι η Νίκη κι Ευαγγελίστρια είναι δικά τους. Κι η Νέα Ιωνία. Ξέρουν ότι αυτά που έχουμε από τους προγόνους μας είναι συνήθεια μας. Όλα

τα έθιμα των γονιών μου είναι και δικά μου έθιμα. Με το που μπήκα στο δικό μου σπίτι έβαλα τη εικόνα που μου έδωσε η μαμά μου από την Μικρά Ασία, τη Μεταμόρφωση του Σωτήρος στο εικονοστάσι μου. Όλη αυτή η πίστη δεν έχει να κάνει με τη Θρησκεία. Έχει να κάνει με την ταυτότητα του πρόσφυγα. Γιατί εγώ που πήγαινα σε σπίτια που δεν ήταν πρόσφυγες δεν είχαν τέτοια πράγματα. Αυτή τη δύναμη την έφεραν οι πρόσφυγες. Σε λίγα χρόνια δε νομίζω ότι θα υπάρχει η Νέα Ιωνία με την μορφή της Νέας Ιώνιας που ξέραμε. Τα παιδιά έχουν αλλάξει(.) βλέπω, ακούω γύρω μου. Εγώ πάντως αυτό που ξέρω είναι πως από τη Νέα Ιωνία είμαι κι από δω θα φύγω...

Π.Δ

Βρισκόμαστε σε μια κομβική χρονιά, είναι τα εκατό χρόνια από τη μικρασιατική καταστροφή. Η μικρασιατική μου καταγωγή είναι ένα γεγονός που με έχει επηρεάσει και με έχει καθορίσει κυριολεκτικά. Αλλά από την άλλη μου έχει διευρύνει τους ορίζοντες και δε με έχει περιορίσει. Έχω μια καταγωγή από τον πατέρα μου από την Ανατολική Ρωμυλία, και βεβαία από την πλευρά της μητέρας μου που ήταν από την περιοχή των Δαρδανελίων, Σμύρνης και Κωνσταντινούπολης. Όλο αυτό το δυνατό χαρμάνι (.) μου έδωσε όλα τα ερεθίσματα μετά από κάποια ηλικία να αναζητήσω το ποιος είμαι. Ήθελα να πατώ γερά στα ποδιά μου, γιατί οποίος ζει στην περιοχή του Βόλου, είναι κάτι που το καταλαβαίνει. Μεγαλώνοντας στην περιοχή της Νέας Ιώνιας τουλάχιστον μέχρι τα χρόνια τα δικά μου, στην δεκαετία του ογδόντα, έμπαινε σε μια λογική διαχωρισμού Βόλου-Νέας Ιώνιας σε πολλά επίπεδα. Μορφωτικά, διακρίσεων, αθλητικών και επιλογών. Άρα για όλους εμάς που μέναμε στη Νέα Ιωνία, ήταν ένα θέμα όχι απλώς τιμής, άλλα ταυτότητας. Να μπορέσουμε να γνωρίσουμε το ποιοι είμαστε, πως βρεθήκαμε στο Βόλο, τι είναι η Νέα Ιωνία για μας και πως μπορούμε να κάνουμε τη Νέα Ιωνία ένα καλύτερο μέρος. Προσωπικά με κέρδισε η πλευρά της μητέρας μου, το μικρασιατικό στοιχείο, γιατί όντως παρουσιάζει μια μυθιστορηματική εξέλιξη. Πιο συγκεκριμένα, ο προπάππους μου ζώντας στην Κωνσταντινούπολη πριν τα τραγικά γεγονότα, σε μια διένεξη που είχε με έναν τούρκο αξιωματούχο, τον σκοτώνει και για να αποφύγει τις οποίες συνέπειες βρίσκεται πολύ νωρίτερα στη περιοχή της Σκύρου, μιας και ασχολούνταν

με την ναυτιλία. Όλα αυτά το 1908 με 1910. Όταν άρθηκε η δώξη του Πάππου μου, άρχισαν επαφές με τους έλληνες των μικρασιατικών παραλίων. Εκεί συναντάει την γιαγιά μου που είναι ορφανή. Μαζί με τα τέσσερα αδέλφια της φιλοξενείται σε ένα είδος ορφανοτροφείου από την πλευρά της Εκκλησίας. Ο παππούς μου επέστρεψε στην Ελλάδα κι όταν πέρασε κάποιος καιρός που ενηλικιώθηκε η γιαγιά μου ξαναπήγε στη Σμύρνη όπου και την παντρεύτηκε. Βρεθήκαν λοιπόν λίγο πριν τα τραγικά γεγονότα στην περιοχή του παλιού λιμεναρχείου στο Βόλο. Εκεί εγκαταστάθηκαν κι έγιναν οικογένεια. Έκαναν δυο παιδιά και παράλληλα αμέσως μετά έγινε η μικρασιατική καταστροφή. Ο Βόλος απέκτησε έναν τεράστιο αριθμό προσφύγων. Έγινε η ίδρυση του μικρασιάτικου συνοικισμού πέραν του Κραυσίδωνος και οι παππούδες μου, βρεθήκαν εκεί και με την οικονομική άνεση που είχε ο παππούς μου αγόρασαν το δικαίωμα για να πάρουν μια κατοικία στην περιοχή της Ευαγγελίστριας.

Έτσι λοιπόν έχοντας το προσφυγικό στοιχείο που έχει υπάρξει στην Νέα Ιωνία, ολοκληρώνουν την οικογένεια τους. Ήρθαν λίγο πιο νωρίς άλλα αφομοιώθηκαν με όσους ήρθαν αμέσως πιο μετά. Είχαν πολλά πράγματα να μας διηγηθούν για τους διαχωρισμούς και όσα προηγήθηκαν, άλλα και βεβαία όλο αυτό που ακολούθησε. Γιατί εντάξει υπάρχει μια γοητευτική εικόνα για το ποσό αγαπημένοι ήταν όλοι στον συνοικισμό, η συμπαράσταση και λοιπά, άλλα δυστυχώς υπήρχαν και οι καταστάσεις ανθρώπων που προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν, που συνεργάστηκαν με τις αρχές, ακολούθησε ο εμφύλιος, κατοχή και λοιπά. Είναι πράγματα δηλαδή που όταν τα κοιτάξεις πιο ουσιαστικά βλέπεις ότι κι η Νέα Ιωνία σα μια κοινωνία είχε τα τραύματα της, που μπορούσαν να εξελιχτούν τελείως διαφορετικά. Καλό είναι να θυμόμαστε να μην γίνουν δηλαδή τα ίδια λάθη, ιδίως με την επέτειο των εκατό χρόνων, άλλα και βεβαία να αποδοθούν τα του Καίσαρος τω Καίσαρι. Πρέπει βέβαια να τονίσω την διάθεση αυτών των ανθρώπων για προκοπή, για στήριξη του επισήμου κράτους γιατί προσέφεραν παρά πολλά και βεβαία να βρεθούμε σήμερα σε μια Νέα Ιωνία που πιστεύω πως είναι μοντέλο με όλα αυτά τα γεγονότα που έχουν προηγηθεί.

Υπήρχε το κεντρικό σημείο σε κάθε πλατεία που μπορούσαν να πάρουν νερό να απλώσουν τα ρούχα τους, να βρεθούν να ανταλλάξουν απόψεις, η εκκλησία της ευαγγελίστριας έπαιζε έναν πολύ σημαντικό ρόλο για την επαφή τους, για τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, γιατί και το θέμα της θρησκείας ήταν κάτι πολύ

σημαντικό. Όταν οι ντόπιοι σε αμφισβητούν και σε χαρακτηρίζουν ως «τουρκόσπορο», όταν σου αμφισβητούν την ελληνικότητα σου, μια απάντηση σε όλα αυτά ήταν και η θρησκευτική πίστη, που ήταν πολύ έντονη. Υπάρχουν περιγραφές ανθρώπων που με κίνδυνο της ζωής τους μετέφεραν ιερά κειμήλια, εικόνες και άλλα αντικείμενα στη διάρκεια της προσφυγιάς. Άρα η εκκλησία έπαιζε έναν πολύ σημαντικό ρόλο κι ιδιαίτερα της Ευαγγελίστριας που χτίστηκε με τον προσωπικό κόπο αυτών των ανθρώπων. Σίγουρα ο ελεύθερος χώρος που υπήρχε και πέραν των προσφυγικών καταλυμάτων, έδινε τη δυνατότητα να βρεθούν (.) ήταν πολύ σημαντικό το κομμάτι του κεντρικού δρόμου του επονομαζόμενου και ως "Φαρδύ". Γιατί ήταν το πιο κεντρικό κομμάτι της Νέας Ιωνίας, εκεί θα έβγαιναν τις βόλτες τους, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του '50, αυτό ήταν το κέντρο επαφής. Δύσκολα οι πρόσφυγες θα κατέβαιναν κάτω από τη γέφυρα για να πάνε στη παραλία. Έβγαιναν από τη Νέα Ιωνία για να πάνε για τις βασικές τους ανάγκες, για την εργασία τους, όσοι ήταν εργάτες ή σε πλανόδιες εργασίες. Αυτή ήταν η επαφή τους με το Βόλο τουλάχιστον μέχρι το '50. Μετά το '50 άρχισαν σιγά να κατεβαίνουν και να κάνουν τη βόλτα τους στην παραλία και βεβαίως ως κάτοικοι Νέας Ιωνίας δεν πρέπει να ξεχνάμε το σημαντικό ρόλο που έπαιξε και το ποδοσφαιρικό στοιχείο της Νίκης. Δεν είναι τυχαίο ότι η ομάδα της Νέας Ιωνίας, η Νίκη, έρχεται πρώτη στη Θεσσαλία να αποκτήσει ένα τέτοιο καθεστώς λειτουργίας και να είναι και η πρώτη ομάδα που βασισμένη σε δικά της κυριολεκτικά παιδιά έφτασε εκεί που έφτασε. Μπόλιαζες την κοσμοθεωρία σου με την Νίκη, ήταν ένας τρόπος έκφρασης, ένας τρόπος απόδειξης, πως υπάρχω, έχω μια αξία και μπορώ να λειτουργήσω. Αυτά ήταν τα κύρια σημεία.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Αυτή πρέπει να είναι ο Κρούσος; Όχι είναι ο Δανιηλίδης. Η πρώτη προσπάθεια είχε γίνει με κάποια προσπάθεια καταστημάτων στο δημαρχείο, τα οποία στη δεκαετία του '30 πυρπολήθηκαν από ντόπιους που νόμιζαν ότι θα τους πάρουν οι πρόσφυγες τις δουλειές. Στη συνέχεια αυτοί οι άνθρωποι με το εμπορικό δαιμόνιο που είχαν και με την ευρύτητα του πολιτισμικού πνεύματος, κινήθηκαν σε τέτοιες διαδικασίες. Δηλαδή με βερεσέ (:::) γυρνούσαν στις γειτονίες και τέτοια. Μια πρακτική που την πρόλαβα κι εγώ μέχρι την δεκαετία του '70. Άλλοι με φρούτα, άλλοι με υφάσματα (:::) πλανόδιοι, είχαν λογαριασμούς και σε τακτά χρονικά διαστήματα πληρώνονταν από τους κατοίκους.

Εδώ είναι ο χάρτης που εξελίσσεται με τις κατοικίες γύρω από την Ευαγγελίστρια. Εγώ πρόλαβα την επέκταση, γιατί το σπίτι της γιαγιάς μου βρισκόταν στην βόρεια πλευρά της Ευαγγελίστριας, μεταξύ Δορύλαιου και Εφέσου. είχε ενώσει ο παππούς δυο προσφυγικά σπίτια. Είχε πάρει αρχικά το πρώτο δικαίωμα και στη συνέχεια από μια γειτόνισσα γιατί είχε έξι παιδιά, αγόρασε και το διπλανό κομμάτι και το επέκτεινε. Είχε κι άλλο ένα στη περιοχή του Άγιου Νεκταρίου. Το πήρε η μαμά μου προίκα και εκεί εγκατασταθήκαμε μέχρι την ηλικία των τεσσάρων χρονών. Μετά κατεβήκαμε στη περιοχή της Αγίας Βαρβάρας Νέας Ιωνίας.

Εδώ είναι το κατάστημα του Πέτρου, που γκρεμίστηκε και τώρα έγινε πλατεία (:::) από τη δημοτική αρχή. Ήταν ένας τρόπος εκτόνωσης και διασκέδασης, υπήρχε μουσική, ερχόταν μεγάλα ονόματα. Εγώ το πρόλαβα στην παρακμή του δυστυχώς. Τώρα έχει μετατραπεί σε μια πλατεία που έχει ένα γκράφιτι που έχει τις ιστορικές καταβολές του Ιωνικού Ελληνισμού.

Αυτό είναι ένα προσφυγικό κλασικό σπίτι, πρέπει να είναι προς την περιοχή της πρόνοιας. Που ήταν ένας χώρος που ήταν πλησίον της ευαγγελίστριας, ήταν ένας χώρος φιλοξενίας και δραστηριοτήτων για παιδιά που επέζησαν από την εμφύλιο, άλλα στη συνέχεια έγινε ένα κέντρο συνάντησης των νεώτερων γενιών. Εκεί σφυρηλατούσαμε την ταυτότητα μας, ως Νέο Ιωνίτες

Εδώ είναι η Ευαγγελίστρια στα εγκαίνια της (4). Ο πρώτος ναός έχει γκρεμιστεί και αυτό που έχει διατηρηθεί είναι πριν την είσοδο του καινούργιου ναού, είναι ο χώρος της παλιάς αγίας τράπεζας που λειτουργεί σα μνημείο. Βλέπεις ποσό καλοντυμένοι είναι όλοι, περήφανοι για το επίτευγμα τους, δίνουν τις απαντήσεις τους μέσω της Ευαγγελίστριας, άλλα ήθελαν να δείξουν κι ότι υπάρχουν.

Αυτό είναι ο Ντάφης; Όχι είναι το Βυζάντιο στον Φαρδύ. Στην Λεωφόρο Ειρήνης. Έχω ακούσει παρά πολλές αφηγήσεις για το καθένα από αυτά.

Είναι το συλλογικό τραύμα που έχουμε. Όσοι νιώθουμε μικρασιάτες γιατί όπως περιέγραψα την περίπτωση μου είμαι μια μείξη κάποιων πραγμάτων, αλλά αυτό που κυριάρχησε είναι η μικρασιατική καταγωγή. Όσοι νιώθουμε Ίωνες και μικρασιατικής καταγωγής, αυτοί οι χώροι έχουν μια προστιθέμενη αξία για μας. Θυμίζουν το παρελθόν, τα πρώτα βήματα, οι πρώτες κοινές προσπάθειες, άλλα και

όλες οι δράσεις για να φτάσουμε στο σήμερα. Και πολλές φορές προσπερνάμε τα ταυτόχρονα σημεία. Ότι δηλαδή σε έναν χώρο που τώρα εμείς πατάμε να ήταν πρόσφυγες που είχαν τα ίδια και άλλα προβλήματα με εμάς. Είναι χώροι που βλέπεις το παρελθόν σου και μπορείς να αναζητήσεις το πως θέλεις να είναι το μέλλον σου. Οι παππούδες ένιωθαν μια περηφάνια για την καταγωγή τους. Είχαν την άλλη πλευρά. Έβγαζαν έναν φόβο προς τον ντόπιο που θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί κάποια κατάσταση. Πως δεν θα υπάρχει πρόβλημα στην επαγγελματική απασχόληση του Πάππου στο λιμάνι, ήταν κάποια στοιχεία τα οποία φόβιζαν και για αυτό απέφευγαν να τα συζητούν σε βάθος. υπήρχε ένα άγχος προφύλαξης μας, ότι δεν έπρεπε να μάθουμε πολλά πράγματα για εκείνο το παρελθόν. Πάντα η πρώτη γενιά αποφεύγει να μιλήσει για τα δύσκολα που έχει περάσει. Σιγά σιγά όταν έχει την οικειότητα, έχει την ασφάλεια της εγκατάστασης μπορεί να αρχίσει να αναφέρει, να καταγράφει και να στιγματίζει. Μιλάμε για ιδιαίτερες περιοχές.

Υπάρχουν πια στις νέες γενιές, σύλλογοι που λειτουργούν ως αρχές διατήρησης της μνήμης και των αρχών και αξιών του μικρασιατικού ελληνισμού. Έχουμε πια τη δυνατότητα να γνωρίσουμε ήθη και έθιμα τα οποία περιορίζονταν σε ορισμένες οικογένειες. Δηλαδή δράσεις για τον Κλείδωνα, πως γιόρταζαν τα Χριστούγεννα, θρησκευτικές γιορτές του Πάσχα, πως υποδέχονταν το καλοκαίρι και τον χειμώνα, γευστικές συνήθειες. Προσπαθούμε αυτά να τα προβάλουμε. Πολλές φορές ξέρεις οι άνθρωποι νιώθουν άσχημα όταν προβάλλουν στοιχεία του παρελθόντος. Αν και δεν υπάρχει λόγος να έχεις ενοχές για την καταγωγή και την προέλευση σου. Οι σύλλογοι έρχονται να διατηρήσουν αυτά τα γεγονότα. Εγώ είμαι μέλος των Ιώνων και προσπαθούμε μέσα από δραστηριότητες να φέρουμε σε επαφή τη νέα γενιά με τις αρχές του μικρασιατικού ελληνισμού.

Είναι ένα παράσημο για τους μικρασιάτες, οι οποίοι έμαθαν τους ντόπιους να πίνουν τσίπουρο, έφεραν το τσίπουρο στη λογική του χρήση. Αυτό το συναντάμε και στο μουσείο της πόλης, άλλα είναι και (:::) μια ειλικρινής κατάθεση. Η τσιπουροποσία είναι ένα χαρακτηριστικό του μικρασιάτη. Με την σοφία και τη γνώση του, πήγαινε για δύο τσίπουρα σε ένα διάλειμμα της δουλειάς και στη συνέχεια πήγαινε για φαγητό ή για να συνεχίσει την δουλειά του. Δίδαξε στους ντόπιους πως να πίνουν μιας και πολλές φορές όταν έπιναν κατέληγαν σε φασαρίες. Βεβαία αυτή είναι η γοητευτική εικόνα. Τις τελευταίες δεκαετίες έχει

βιομηχανοποιηθεί, έχει γίνει επέκταση του κι είναι πολύ δύσκολο να συναντήσεις παραδοσιακό ουζερί, με όλη αυτή τη διαδικασία. Αλλά η τσιπουροποσία ήταν κάτι που εδραιώθηκε με την παρουσία των προσφύγων.

Ήταν πραγματικά δυσάρεστη στιγμή για μένα, όταν πήγα στο σχολειό που αποφοίτησα, γιατί είδα κάποιους ανθρώπους να λένε ότι οι τωρινοί πρόσφυγες "δεν έχουν σχέση με εμάς..." όλα αυτά σε ένα σχολειό στη Νέα Ιωνία. "Εμείς ήμασταν καλοί πρόσφυγες, εκείνοι ήταν οι κακοί πρόσφυγες", ότι τα παιδιά τους θα μας μολύνουν, ότι θα κατεβάσουν τις εικόνες από τις τάξεις και θα φέρουν το Ισλάμ. Μπορεί βεβαία με συστηματική δουλειά να κάναμε την πρώτη υποδοχή των προσφύγων μια μεγάλη γιορτή στη Νέα Ιωνία, αλλά υπάρχει κι αυτή η άλλη πλευρά που καλώς η κακώς είναι μεγάλη. Που δυστυχώς εκφράζεται με έναν λάθος τρόπο και ξέχνα τις ρίζες της. Υπήρχαν άτομα των οποίων οι παππούδες ήταν πρόσφυγες, οι ίδιοι νιώθουν πως έχουν προσφυγική καταγωγή, τα παιδιά τους είναι μετανάστες σε μια άλλη χώρα και όταν έβλεπαν ένα παιδάκι να λένε ότι αυτοί οι άνθρωποι θα σου αλλάξουν τον τρόπο ζωής. Ήταν κάτι πολύ λυπηρό. Χαίρομαι που επικράτησε τουλάχιστον η κοινή λογική.

Μ.Π

Είμαι γεννημένος εδώ το 1928 τη 1η Μαΐου, στο σπίτι το πατρικό μου στο τετράγωνο που είναι μεταξύ Δορύλαιου και Εγγλεζονησίου γωνία. Αποτελείται από τέσσερα γερμανικά σπιτάκια που είχαν δώσει η γερμανοί σαν αποζημίωση στους μικρασιάτικες και παρεμπιπτόντως επειδή τότε ήταν μεγάλη οικογένεια ο πατέρας μου, του έδωσαν ένα ολόκληρο τετράγωνο και στεγαστήκαν τέσσερα παιδιά. Αυτό το τετράγωνο υπάρχει ακόμα(.). Θα ήθελα να σου δείξω το τετράγωνο από κοντά αγόρι μου... να δεις την πραγματική εικόνα του αυθεντικού μικρασιατικού σπιτιού. Μια κάμαρη, μια μικρότερη και μια τουαλέτα στην άκρια. Αποτέλεσμα είναι ότι αυτό υπάρχει ακόμα και δεν είναι κατεδαφιστέο, όμως δεν είναι και κατοικήσιμο. Τι να σου πρωτοαναφέρω για τη ζωή που άρχισα και τη καταλάβαινα από τα παιδικά μου χρόνια. Που από επτά οκτώ χρονώ ζούσαμε όλες οι οικογένειες πατρογονικά και μαζεμένοι όλοι τα μεσημέρια και να περιμένουμε και να τρώμε και να περιμένουμε τους γονείς μας να σχολάσουν. Οι μεν μητέρες από τα καπνομάγαζα, έτσι τα λέγανε

τις αποθήκες, ο δε πατέρας ο δικός μου πρώτα ασκούσε το επάγγελμα του ναυτικού και μετά το 1933 έγινε λιμενεργάτης.

Τώρα για τη ζωή τους τι να σου πρωτοπεριγράψω(.) ζούσαν με μια καθημερινότητα, με το πρόβλημα του μόχθου της ζωής, της δουλειάς, πως θα γεμίσει το τσουκάλι, έτσι το λέγανε για να έχει το φαί η οικογένεια, όπου η μικρότερη ήταν τουλάχιστον πέντε με έξι μέλη. Έφτανε μέχρι και τα δώδεκα μέλη μια οικογένεια (.) παιδιά, γονείς και παππούδια. Γιατί τότε οι παππούδες και οι γιαγιάδες ζούσαν όλοι μαζί σε μικρόσπιτα και μονοκάμαρες. Από που να αρχίσεις και που να τελειώσεις. Είναι πολύ μεγάλη ιστορία και δεν μπορεί να αρχίσει και να τελειώσει σε μια και δύο ώρες. Μέσα από όλη την πορεία μου σε συλλόγους, αυτό που χαίρομαι στα αλήθεια είναι να βλέπω νέα παιδιά να διαιωνίζουν την ιστορία της καταγωγής μας της μικρασιάτικης. Της μάνας παλιάς Ελλάδας.

Το '22 αυτό που έγινε και το τι μεσολάβησε το έχει γράψει η ιστορία. Βγήκαν βιβλία, συνέχεια βγαίνουν. Υπήρχε από πολύ παλιά ο σύλλογος μικρασιάτικων, από το Εγγλεζονήσι, οι Εγγλεζονησιώτες ήταν ο πιο πολυπληθής πληθυσμός. Ασχολούνταν με την αλιεία και τη θάλασσα κι είχαν και κτήματα. Εδώ που ήρθαν, όλες οι Αλυκές τα αμπέλια που έχουν είναι από τους Εγγλεζονησιώτες. Θυμάμαι όταν ιδρύσαμε τον σύλλογο διαλέξαμε συμβολικά τα πρώτα μέλη να είναι είκοσι δύο για να συμβολίζουν την χρονιά της καταστροφής. Είπα θα σταθώ στο είκοσι δύο για τον συμβολισμό. και όντως έτσι έγινε. Ιδρύσαμε το σύλλογο για να ξαναφέρουμε στις μνήμες τους χορούς τα φαγητά, τις μνήμες και τις συνήθειες, ακόμα και μέρος της διαλέκτου που χειρίζονταν οι διάφοροι μικρασιάτικες τότε. Με το λόγο και με την πένα οι μικρασιάτες είναι ζωντανοί, είναι ακόμα εδώ και δείχνουν το μεγαλείο.

Η συνοικία γερμανικών έχει καταγωγές Σμύρνης, Εγγλεζονησίου Καισαρείας, Ικονίου, Νικομήδειας, υπάρχουν όλοι οι βασικοί δρόμοι. Η συνοικία είναι διαμοιρασμένη σε μικρογειτονιές. Τα γερμανικά αρχίζουν από την Ικονίου μέχρι την Αναπαύσεως να ξέρεις και μέχρι τη Δημοκρατίας, είναι διάφορες καταγωγές, όλοι όμως αυτοί είχαν σα πόλο συγκέντρωσης την πλατεία γερμανικών που είναι η πρόνοια. Σε αυτή τη πλατεία μαζευόμασταν και παίζαμε μπάλα και τότε είχαμε μπάλα με κουρέλια. Παντού είχε μικρά εμπορικά θυμάμαι, ο Φασουράκης, ο Δανιηλίδης, ο Μήτογλου, γύριζαν με κάρα που ήταν ντυμένα και είχαν φορέματα και

τόπια, με αλατζάδες και τέτοια. Πολυτελείας μόνο στα εμπορικά. Όλη αυτή η ζωή είναι χαραγμένη πάνω μου κι ότι μπορώ θα το μεταδίδω σε εσάς. Για να δείτε ότι δεν γίναμε από μαγεία αυτοί που είμαστε. Γίναμε από εμπειρίες και από τις δυσκολίες της ζωής αυτοί που είμαστε σήμερα. Δεν έφυγαν μόνο από την Κιρκασία, ιδιαίτερα από τα παράλια, έφυγαν από το 1914 φαντάσου. Έγινε πάλι διωγμός, ιστορικά το γράφουν ως ο "Πρώτος διωγμός". Το πιο προσιτό μέρος ήταν η Μυτιλήνη και τα κοντινά νησιά. Δηλαδή Χίος και Σάμος. Έχω μαρτυρίες πως η μητέρα μου ήταν έγκυος στην τρίτη της κόρη. Το '22 παρεμπιπτόντως που ήταν η γενική φυγή πολύ λίγοι πήγαν στην ηπειρωτική Ελλάδα, οι περισσότεροι πήγαν στα νησιά. Το '22 κάτσανε λίγο στα νησιά και μετά έφυγαν όλοι για την Ελλάδα. Οι δικοί μας Εγγλεζονησιώτες με τα καϊκια τους έφυγαν το '22. Όταν έγινε ο τελικός διωγμός ήταν ο σώζων εαυτό σωθείτω. Θυμάμαι μια μαρτυρία της Φ.Κ. Λοιπόν αυτοί με τις βάρκες τους που τις ονόμαζαν Κουρέτες. Πήγαν στον καπετάνιο μάλιστα του πολεμικού Έλλη και του ζήτησαν να μπει μέσα στον κόλπο της Σμύρνης το πολεμικό για να παραλάβει τον κόσμο, άλλα ο καπετάνιος αρνήθηκε γιατί δεν ήθελε να βουλιάξει το καράβι. Και τους είπε να πάνε με τις βάρκες των Εγγλεζονησιωτών, «για να έρθετε εδώ και να σας πάρουμε. Το καράβι αλλιώς κινδυνεύει με βύθιση». Ήρθαν στον Βόλο γιατί τον ήξεραν λόγω του εμπορίου εν τέλει. Εμένα ο πατέρας μου και η οικογένεια του ήρθαν με δυο καϊκια. Το «Παναγία» και το «Νέος Απόστολος».

Θυμάμαι στο καφενείο του Τσιλιγκίρογλου που λεγόταν «Βυζάντιο» γιατί ήταν Κωνσταντινουπολίτες αυτοί (.) ήταν πρόσωπα που τα έζησα. Εκεί πήγαινε η λεγόμενη αφρόκρεμα της Νέας Ιωνίας. Ήταν η κουλτούρα η κοσμοπολιτική (.) πολλοί αείμνηστοι και σημαντικοί άνθρωποι. Για αυτό σου λέω, τι να πρωτοθυμηθώ. Εκεί κάθε άνθρωπος είχε την ιστορία του. Μετά ήταν τα ταβερνάκια και τα καφεनेία, είχε μια ταβέρνα μεγάλη του Γαλανάκη, είχε την ταβέρνα του Χρόνη.

Ευαγγελίστρια ήταν η μοναδική εκκλησιά (.) Είχε πάρα πολύ κόσμο. Με ένα όνειρο (4) Αχ αυτή η Μικρασία μωρέ! Να κάνουν την Εκκλησία τους (.) και συγγνώμη για την συγκίνηση και για τα δάκρυα, άλλα δεν μπορώ να τα συγκρατήσω...

Θα υμνώ πάντα αυτούς τους ανθρώπους. Και αυτή η Βαγγελίστρια η Μεγαλόχαρη που έχουμε πάντα εδώ και τόσο όμορφη εκκλησία, την ιστορία την ξέρεις (.) Εκκλησία που όλοι οι άνθρωποι συμβάλανε, τότε μόνο δώνανε. Δεν μπορώ

(4) συγγνώμη για τη συγκίνηση. Συγκινήθηκα και μόνο θυμούμενος βλέπεις. Γυναίκες μεγάλες ανεβοκατέβαιναν με τις σκαλωσιές, αυτές οι γιαγιάδες και όλοι αυτοί εδώ έκαναν αυτό το μεγαλείο (.) (ξεσπά σε κλάματα) αυτή και η Νίκη μας. Ζητώ συγγνώμη, δεν μπορώ να συνεχίσω.

Εμείς δίνουμε τα ρέστα μας σε εσάς και στη ζωή, αλλά με φειδωλό τρόπο για να έχουμε κι αύριο. Με αυτές τις αναμνήσεις και τις ρίζες δεν χάνεσαι ποτέ...

A.Δ

Από τα ακούσματα που είχα και από τους ανθρώπους που έζησα από τα παιδικά μου χρόνια (.) οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στη Νέα Ιωνία από το 1922. Εγκαταστάθηκαν γύρω από την εκκλησία την Ευαγγελίστρια, η οποία είναι ο πυρήνας του προσφυγικού στη νέα Ιωνία, σε μικρά σπιτάκια στα Τετράγωνα. Ο κόσμος ζούσε παρά πολύ φτωχικά και πολύ δύσκολα. Σιγά σιγά η Νέα Ιωνία επεκτάθηκε και έγινε ένας δήμος, ο οποίος έχει ακόμα πρόσφυγες, αλλά έχουν αλλοιωθεί σε βάθος χρόνου από τις προσμίξεις των γύρω περιοχών της Θεσσαλίας. Δεν είναι πια αμιγής προσφυγικός Δήμος. Έχει αλλάξει τελείως η όψη η οποία θυμάμαι πριν από πενήντα χρόνια, που είχε χωματόδρομους, είχε χαμηλά σπίτια. Τώρα έχει γίνει μια σύγχρονη πόλη. Η εκκλησία η οποία ήταν ο πυρήνας του συνοικισμού έχει αλλάξει. Έχει γίνει ένας πολύ ωραίος ναός με έναν πολύ ωραίο πάρκο. Ο κόσμος έχει βγάλει χρήματα, έχει αλλάξει τη ζωή του σε σχέση με το πως ήταν, γιατί θυμάμαι την δεκαετία του '60 σα μικρό παιδί που έβλεπα. Έχει αλλάξει η ενδυματολογική τους (.) ο τρόπος ενδυμασίας. Έχουν γίνει πολύ σύγχρονοι άνθρωποι, έχουν αλλάξει οι γειτονίες δεν υπάρχουν πια παιδιά στις γειτονίες πλέον. Είναι ήσυχες, ενώ τα χρόνια εκείνα ο κόσμος ήταν συνέχεια στη γειτονιά, ακόμα και οι γείτονες μεταξύ τους έβγαζαν τις καρέκλες έξω και καθόντουσαν στους δρόμους και έκαναν συντροφιά μεταξύ τους, ήταν πολύ πιο δεμένοι σαν άνθρωποι και πολύ πιο κοντά ο ένας στον άλλο. Σήμερα αυτό το πράγμα δεν υπάρχει. Γυρίζεις τους δρόμους (.) και τους βλέπεις άδειους και το μόνο που κυκλοφορεί είναι αυτοκίνητα, ενώ τότε έβλεπες άδειους δρόμους και μόνο παιδιά να παίζουν.

Από τις ιστορίες του πατέρα μου, από τους θείους μου κι από τη γιαγιά μου ξέρω πως ο πατέρας μου ήρθε εδώ με την οικογένεια του σε μια ηλικία των δέκα ετών

μέχρι δεκαπέντε των ετών. Ήταν ορφανοί γιατί ο πατέρας τους είχε πεθάνει στη Μικρά Ασία και πριν να έρθουν έμεναν σε ένα χωριό γύρω από το Ντένισλι. Ο παππούς ήταν πολύ πλούσιος, είχε μια τεράστια περιοχή η οποία ήταν τα κτήματα του. Με την μικρασιατική καταστροφή και όταν μπήκαν οι Τούρκοι στη Σμύρνη και μαζέψανε όλο τον ελληνισμό από την ευρύτερη περιοχή, οι δικοί μου άνθρωποι, η γιαγιά μου δηλαδή με πέντε παιδιά, τα οποία τα είχε με ένα πάπλωμα, πήρε τις εικόνες από το σπίτι και παράτησε όλη την περιουσία. Όπως μου είπε η θεία μου, κάτω από την κουζίνα Είχε κρύψει λείει χαρακτηριστικά του ντενεκέδες με τις λίρες κάτω από τα ντουλάπια. Ήρθαν το 1923 ή '24 στον Βόλο, έμεναν στην κίτρινη αποθήκη για αρκετό καιρό, ενώ έμειναν μάλιστα σε στρατόπεδα συγκέντρωσης για δύο χρόνια στην Μικρά Ασία. Μετά το ένα παιδί απεβίωσε από κάποια αρρώστια κι έμεινε η γιαγιά μου η οποία είχε τον πατέρα μου κι άλλους δύο θείους και μια θεία. Δραστηριοποιήθηκαν εδώ στη Νέα Ιωνία σιγά σιγά με το εμπόριο με τον νταβλά και στην αρχή πουλούσαν κάποια είδη. Ο πατέρας μου, μου έλεγε "εγώ είμαι της βοϊδοσχολής". Πήγαινε σε νυχτερινό γυμνάσιο για να μάθει γράμματα, αλλά ήταν άνθρωποι έξυπνοι και εργατικοί και έκαναν μια προκοπή φτιάξαν σιγά σιγά Ένα καροτσάκι που πουλούσαν τηνπραμάτεια τους και κατόπιν έφτιαξαν το πρώτο τους μαγαζί στη Νέα Ιωνία, το οποίο λειτουργεί μέχρι και σήμερα. Μετά ήρθε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και ο εμφύλιος και καταστραφήκαν όλες οι περιουσίες και ξανάχτισαν από την αρχή όλο τους το βίος. Από τα ακούσματα μου θυμάμαι, πως ο κόσμος ερχόταν στο μαγαζί του πατέρα μου και μιλούσαν ακόμα τη γλώσσα της Μικρασίας, μιλούσαν ελληνικά και τούρκικα και αποκαλούσαν ο ένας τον άλλο "πατριώτη" ή κουμπάρο. Η καλημέρα και το χαμόγελο ήταν σε πρώτη θέση για αυτούς τους ανθρώπους, πολύ ευγενικοί ο ένας με τον άλλο. Μέχρι που τα πράγματα σε βάθος χρόνου διαφοροποιήθηκαν όπως ήταν φυσικό κι επόμενο. Άλλαξαν οι συνήθειες και οι άνθρωποι, πέρασαν πολλές δυσκολίες αυτοί οι άνθρωποι. Μετά εκσυγχρονίστηκε η πόλη, εκσυγχρονίστηκε κι ο κόσμος. Βέβαια οι παλιοί δεν μπόρεσαν εκσυγχρονιστούν, έμειναν στα παραδοσιακά και σε αυτά που είχαν μάθει να κάνουν, βέβαια η καλοσύνη και η εργατικότητα δεν έλειψε ποτέ από αυτούς τους ανθρώπους. Όλα άλλαξαν μεν, όλοι αυτοί όμως οι άνθρωποι άφησαν το στίγμα τους σε αυτή την περιοχή.

Ο κόσμος γυρνούσε στον φαρδύ κατά κύριο λόγο. Επειδή στην Νέα Ιωνία όλοι οι δρόμοι ήταν στενοί, έλεγαν τον μεγαλύτερο δρόμο, ο φαρδύς. Ήταν ο

κεντρικός δρόμος, που ήταν τα καφενεία, τα μαγαζιά, οι ταβέρνες, το Βυζάντιο το ζαχαροπλαστείο, το οποίο ήταν τόπος συνάντησης. Εγώ θυμάμαι να μου λένε για τη Λεύκα που είχε πολύ ζωντάνια (.) αλλά αυτό που θυμάμαι είναι τα παραδοσιακά, τα πρώτα τσιπουράδικα. Ο βασικός όμως τόπος συνάντησης ήταν η εκκλησία η Βαγγελίστρα που ο κόσμος μαζευόταν και στις γιορτές και τις Κυριακές (.) Γινόταν το αδιαχώρητο. Το πρωί της Κυριακής πάντα μας έπαιρνε ο πατέρας από το χέρι για να παρακολουθήσουμε την λειτουργία. Αυτοί οι άνθρωποι είχαν θρησκευτικό έρωτα. Είχαν μεγάλη πίστη. Τα πάντα γύρω τους περιστρέφονταν γύρω από την θρησκεία και την πίστη. Τους θυμάμαι με τη βίβλο τους τη μικρή να παρακολουθούν την λειτουργία. Μεγάλη γιορτή ήταν και του Ευαγγελισμού. Γινόταν περιφορά της εικόνας σε όλη τη Νέα Ιωνία. Λαϊκό πανηγύρι κανονικό. Ο κόσμος μαζευόταν στο γήπεδο για να παρακολουθήσει την Νίκη μας. Τη Νίκη βόλου. Όλοι τότε οι παίκτες ήταν παιδιά της γειτονιάς, τους βλέπαμε κάθε μέρα (2) υπήρχε οικειότητα και ήθελες να πας να τους δεις και στο γήπεδο. Όλοι μικροί μεγάλοι, παππούδες παιδιά πηγαίναμε και πηγαίνουμε στην "Κλούβα" και στο Πανθεσσαλικό στάδιο για να δούμε την Νίκη μας. Άλλες εποχές περισσότεροι, άλλες λιγότεροι αλλά πάντα εκεί. Γενικά στη Νέα Ιωνία υπήρχε η διάθεση για επαφή, για κουβέντα, για να μοιραστούν του καημούς, τα βάσανα και τις χαρές. Έτσι είχαν μάθει στη Μικρά Ασία έτσι έκαναν κι εδώ. Τώρα πια ο κόσμος είναι περιχαρακωμένος στους τέσσερις τοίχους και στο κινητό του δυστυχώς.

ΠΕΙΡΑΜΑ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

Θα σου πω όλα μου τα συναισθήματα με ένα τραγούδι. "Τα σπίτια είναι χαμηλά σαν έρημοι στρατώνες". Έτσι ήταν τα σπίτια, χαμηλά ασβεστωμένα, πεντακάθαρα, οι γυναίκες ήταν καθισμένες απ'έξω με τις ποδιές τους πάντα, ή με κλασική ενδυμασία και μαντήλα στο κεφάλι. Όλη τη μέρα φρόντιζαν αυτά τα σπίτια. Περνούσες από τις γειτονιές και μύριζε φαγητό. Οι μερακλήδες έβαζαν απ'έξω ψησταριές και έψηναν ψαράκι με τσίπουρο. Εδώ στα γερμανικά επειδή ήταν πάρα πολύ στενά τα δρομάκια, ψάχναμε να βρούμε τα όσο το δυνατόν πιο στενά μέρη για να βγούμε στον φαρδύ. Έβλεπες πως ο κόσμος είχε ανάγκη να είναι κοντά ο ένας με τον άλλο, ίσως για αυτό ήταν τόσο στενά. Ήταν όλοι υπερβολικά κοντά. Τώρα έχουν γίνει πολυκατοικίες και όλα αυτά τα σχετικά. Ακόμη και τα σχολεία έχουν αλλάξει. Το γυμνάσιο ας πούμε ήταν στην Νέα Ιωνία, ήταν μια ξύλινη παράγκα η οποία λειτούργησε μέχρι το 1972 και μετά έγινε το κανονικό σύγχρονο σχολείο. Παρ' όλες

τις δυσκολίες είχαν τρομερή όρεξη για μάθηση, ήταν όλοι μαστοράκια και έμποροι, αλλά ήθελαν να μάθουν και γράμματα, όλα αυτά για να βγάλουν τον επιούσιο.

Η Βαγγελίστρα είναι το κέντρο του κόσμου μας (.) το κέντρο της Νέας Ιωνίας μας, από κει και πέρα εκτίνονται όλα τα υπόλοιπα. Κάτω από την Ευαγγελίστρια είναι το φαρδύ, από πάνω είναι το στρατόπεδο και το Δημαρχείο και μετά εξαπλώνεται όλος ο συνοικισμός. Τώρα έχει γίνει σίγουρα μια σύγχρονη πόλη. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έχει αλλοιωθεί η παλιά Νέα Ιωνία, φυσικό κι επόμενο θα μου πεις. Τα τετράγωνα ακόμα υπάρχουν και μάλιστα ο δήμος έχει πάρει κάποια σπίτια από τα τετράγωνα και τα έχει κάνει σύγχρονα κτήρια αλλά με την τότε προσφυγική εξωτερική εμφάνιση. Αυτά έχουν γίνει διάφοροι δημοτικοί οργανισμοί.

Ένα έθιμο που θυμάμαι έντονα είναι αυτό της αποκριάς. Ο κόσμος ντυνόταν κι έβγαινε έξω, υπήρχαν μικρασιάτισσες που ντυνότουσαν, μάλιστα θυμάμαι την κυρία Α. η οποία ντυνόταν διάφορα κι άρχιζε κάθε φορά τα σκωπτικά αστεία. Μετά ήταν τα έθιμα του Πάσχα, που ήταν όλοι μαζί σε όλες τις γειτονιές και τα τετράγωνα όλοι μαζεμένοι και να χορεύουν. Είχαν διάθεση για επαφή και αμεσότητα ο ένας με τον άλλο. Μετά ήταν τα «αετάκια». Ζύμωναν όλες οι νοικοκυρές ψωμί ή κουλούρια με ρομβοειδές σχήμα και τα πήγαιναν με την πινακωτή στο φούρνο, αφού είχαν κάνει την σφραγίδα με τον δικέφαλο αετό.

Κρατήσαμε κάποια πράγματα κι έθιμα, όχι με την ένταση που είχαν οι πρόσφυγες πρώτης γενιάς, αλλά τα κρατήσαμε και τα ζήσαμε ακούγοντας τα. Τα δεχτήκαμε και προσπαθήσαμε να τα μεταφέρουμε και στα δικά μας παιδιά. Εγώ λέω πως είμαι πρόσφυγας, άσχετα αν η μητέρα μου ήταν από το Πήλιο και ο Πατέρας μου από τη Μικρά Ασία. Αλλά η νοοτροπία μου είναι προσφυγική, έτσι έχω μάθει να λειτουργώ, αυτό προσπάθησε να ενσωματώσει κι η γενιά η δική μου. Είχαν όλοι αγάπη για την προσφυγιά και προσπάθησαν να τη μεταφέρουν. Αυτό είναι δεδομένο. Αλλιώς είναι να έχεις ζήσει κάτι κι άλλο να το έχεις ακούσει, το συναίσθημα όμως είναι το ίδιο. Το θέμα είναι πως τα σύγχρονα παιδιά μπορεί να νοιάζονται για το προσφυγικό, αλλά να νοιάζονται επειδή υπάρχει στο μυαλό των γονιών τους, οπότε στην επόμενη γενιά τα πράγματα θα είναι πολύ πιο αλλοιωμένα. Το προσφυγικό ζει μέσα από εκδηλώσεις και μνήμες, υπάρχει άπειρο υλικό και πολλοί ενεργοί σύλλογοι. Ειδικά τώρα με τα εκατό χρόνια από τη μικρασιατική καταστροφή. Είναι έντονο το στοιχείο το μικρασιατικό. Το ότι αυτή η φιλοσοφία θα εκλείψει είναι σίγουρο,

σίγουρο όμως είναι πως δεν θα εξαφανιστεί. Εγώ πάντως για μένα, ξέρω πως είμαι και θα είμαι πρόσφυγας για πάντα και συγκινούμαι πολύ με αυτό. Θα πω κι αυτό το τελευταίο (4). Η μητέρα μου ήταν από το Πήλιο αλλά παντρεύτηκε τον πατέρα μου που ήταν από την Μικρά Ασία. Όταν την ρωτούσες από που είναι έλεγε " Εγώ είμαι από τη Νέα Ιωνία". Αφομοιώθηκε τόσο πολύ από τον προσφυγικό τρόπο ζωής, έζησε κοντά στα εξήντα χρόνια στην Νέα Ιωνία, έκανε πράγματα για τη Νέα Ιωνία, έκανε πράγματα για τους πρόσφυγες και πέθανε σα πρόσφυγας (4). Δεν πέθανε σα πηλιορείτισσα. Οπότε οι πρόσφυγες έχουν ένα πολύ δυνατό χαρτί. Μπορούν να σε φέρουν στον δρόμο τους.